

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Kateřina Bajerová

**Životní styl a sociální kapitál
„aktivní mladé generace“**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Bc. Kateřina Bajerová**

Vedoucí práce: **PhDr. Jiří Šafr, PhD.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2011**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

BAJEROVÁ, Kateřina. *Životní styl a sociální kapitál „aktivní mladé generace“*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2011. 107 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Šafr, PhD.

Anotace

Diplomová práce „Životní styl a sociální kapitál ‘aktivní mladé generace’“
Diplomová práce „Životní styl a sociální kapitál ‘aktivní mladé generace’“ pojednává, na pozadí relevantního teoretického ukotvení, o dvou dimenzích života jedince ve společnosti – a to životním stylu, jež je v práci pojímán jako prostor pro formování identity (skrže konzumní způsob života) a operacionalizován na koncept volného času a s ním spojených sportovních aktivit, druhou dimenzí je téma sociálního kapitálu, ve smyslu strukturní složky (egocentrických sítí) a kulturní složky (míry tolerance a důvěry).

Cílem práce je prostřednictvím empirické sociologické analýzy reprezentativních šetření ISSP 2007 Volný čas a sport a Distinkce 2008, zmapovat vliv aktivního způsobu života jednotlivce na jeho sociodemografické a socioekonomické determinanty, sleduje proces socializace ke sportu v prostředí rodiny a nejbližších přátel a hodnotové preference a orientace, na které může mít aktivní sportování ve volném čase potenciální vliv. V závěru práce se zabývám efekty sportování na složky sociálního kapitálu.

Klíčová slova

Životní styl, sport, sociální kapitál, sociální sítě, kulturní kapitál, gender, konzumní společnost

Annotation

Diploma thesis "Lifestyle and Social Capital 'active young generation'" discusses the background of the relevant theoretical anchor, the two dimensions of individual life in society - the lifestyle that is in this work conceived as a space for identity formation (through the dimension of consumerism) and it operationalize the concept of leisure sports and related sportive activities, the second dimension is the theme of social capital, in accordance with its structural components (egocentric individual networks) and cultural aspects (defined by degree of tolerance and social trust).

The aim of this work is through the empirical sociological analysis of representative survey ISSP 2007 Volný čas a sport and Distinkce a hodnoty 2008, map to the active lifestyle of the individual in its socio-demographic and socio-economic determinants, monitors the process of sport socialization within the family and close friends and value preferences and orientation, the which may be active in leisure sports potential impact. In conclusion, this work deals with effects of sports on the components of social capital.

Keywords

Lifestyle, sport, social capital, social networks, cultural capital, gender, consumer society

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti i pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20.5. 2011

Kateřina Bajerová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, PhDr. Jiřímu Šafrovi, PhD., za cenné rady a připomínky při konzultacích.

Dále chci také poděkovat svým rodičům za podporu, které se mi od nich dostávalo v průběhu celého vysokoškolského studia.

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. METODOLOGICKÉ POZNÁMKY	11
3. INDIVIDUALIZACE ŽIVOTNÍCH STYLŮ A POSTAVENÍ V SOCIÁLNÍ STRUKTUŘE	13
3.1. Třídy jsou mrtvé aneb at' žijí třídy.....	15
<i>3.1.1 New Middle Class na vzestupu</i>	<i>17</i>
3.2 Identita jako jedno z ústředních témat současné sociologické analýzy.....	19
4. ŽIVOTNÍ STYL A JEHO KONCEPTUÁLNÍ VYMEZENÍ	21
4.1 Životní styl nebo způsob života?	22
4.2 Socializace a její vliv na utváření životního stylu.....	24
<i>4.2.1 Aktivní životní styl.....</i>	<i>25</i>
5. VOLNÝ ČAS	27
6. DIMENZE SPORTU.....	28
6.1 Společenská role sportu	29
6.2 Sport a gender	30
6.3 Socializační aspekty sportu	31
7. EMPIRICKÁ ČÁST	32
7.1 Použitá data a cíle analýzy	33
7.2 Styl trávení volného času	34
7.3 Profil aktivně – neaktivně sportujících	37
<i>7.3.1 Míra sportovní aktivity v mladé generaci.....</i>	<i>38</i>
<i>7.3.2 Pohlaví a rodinný stav jako determinanty míry sportovní participace</i>	<i>39</i>
<i>7.3.3 Bydliště</i>	<i>42</i>
<i>7.3.4 Souvislost míry sportování a vzdělání</i>	<i>43</i>
<i>7.3.5 Profese mladých sportovců a nesportovců</i>	<i>45</i>
7.4 Jaké faktory podmiňují míru sportovní aktivity?	47
7.5 CELKOVÝ PROFIL RESPONDENTŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ MÍRY SPORTOVNÍ AKTIVITY	51
8. SOCIALIZACE KE SPORTU	52
8.1 Rodina původu	52
<i>8.1.1 Sportovní aktivity rodičů a jejich vliv na sportovní participaci respondenta... 53</i>	

8.1.2 <i>Participace na sportu (nejen) v období adolescence</i>	56
8.2 Model socializace ke sportovní aktivitě v mladé generaci.....	58
9. HODNOTY	61
9.1 Hodnotové preference.....	61
9.2 Hodnotové orientace	63
10. SPORT A JEHO VLIV NA UTVÁŘENÍ SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU	74
10.1 Vztah sportovní aktivity a egocentrických sociálních sítí.....	74
10.1.1 <i>Dimenze sociálních sítí - sportování s přáteli</i>	75
10.2 Míra důvěry a tolerance	86
10.3 Vliv indikátorů sportu na diverzitu přemostujícího sociálního kapitálu...	90
10.4 Efekty sportu	93
11. ZÁVĚR	95
RESUMÉ	98
SUMMARY	99
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	101
POUŽITÁ LITERATURA	104
SEZNAM PŘÍLOH	

1. ÚVOD

Náš život je již od narození formován a podmiňován převládajícím společenským konsensem, který v daném sociální prostředí, jehož aktéry se stáváme, vládne. Prostřednictvím procesu socializace se z nás stávají společenské bytosti sdílející určité kulturní hodnoty, postoje a názory. Ale nejen to, s ohledem na společenské a statusové zařazení rodiny, do které se narodíme, přejímáme zároveň i různé úrovně kapitálů – ekonomického, kulturního a sociálního, které vymezují naše sociální postavení ve společnosti. Ovšem nejsou to pouze „zděděné“ úrovně těchto kapitálů, které formují náš život. S postupem času se samozřejmě každý sociální aktér snaží o to, aby tyto úrovně pozvedl na co nejvyšší možnou míru, a to již závisí na jeho schopnostech a úsilí.

Z empiricky laděných sociologických šetření vyplývá, že okruh přátel a partnerů, které si jedinec vybírá, je do jisté míry spjat s tím, v jaké sociální třídě se nachází. A právě členství v určité sociální třídě je podmíněno sdílením určitých kulturních hodnot, socioekonomickým postavením a v neposlední řadě i velikostí sociálního kapitálu – konkrétně sociálními vztahy a sítěmi, silnějšího či slabšího charakteru, kterých je jedinec schopen nabývat a jež je schopen udržovat. Rozšiřovat své sociální sítě můžeme prostřednictvím členství v různých sociálních skupinách, mezi něž patří i sportovní spolky. Sport je aktivitou, která převážnou část lidské populace provází téměř celým životem. Vždyť pohyb, ve všech svých podobách, je chápán jako jeden ze základních projevů života. Předkládaná diplomová práce se zabývá sociologií sportu, oborem, který je, dalo by se říci, stále trochu opomíjenou disciplínou, a to v souvislosti s životním stylem a sociálním kapitálem.

Cílem této práce je, v souladu s předkládanými teoretickými koncepty, zmapovat vliv aktivního způsobu života, jenž je pro tyto účely definován, jako míra sportovní aktivity jedinců, na datech z celorepublikových výzkumů ISSP 2007 Volný čas a sport a Distinkce a hodnoty 2008.

Teoretickými koncepty, které budou za tímto účelem v počátečních kapitolách představeny, bude celkový pohled na dnešní společnost skrz dimenze moderního a postmoderního způsobu života spolu s diskuzí o erozi sociálních vazeb a hodnot a tématu zániku sociálních tříd. Dále se budu zabývat otázkou identity ve stále individualizovanějším světě a konceptem konzumního stylu života. V poslední části teoretického úvodu se zaměřím proces socializace, její vliv na styl trávení volného času

a dimenzi sportu. Takto bych shrnula počáteční teoretickou část, za níž bude následovat první část empirické analýzy. V ní budu analyzovat profilová data respondentů lišících se dle míry frekvence sportovních aktivit ve volném čase. Pokračovat budu modelem socializace prostřednictvím sportu a první část práce ukončím kapitolou o hodnotových preferencích a orientacích aktivně sportujících. V následující části se přesunu ke konceptu sociálních sítí a vlivu aktivního stylu života na jeho strukturní a kulturní složku – sítí, důvěry a tolerance. Tuto část zakončím zkoumáním vlivu sportovních aktivit ve spojitosti se sociálním kapitálem a jejich efektů.

2. METODOLOGICKÉ POZNÁMKY

Jak již bylo naznačeno v úvodu, práce bude obsahovat teoretickou část i část empirickou. V teoretické části které ovšem nebudou tradičně od sebe odděleny, ale pokusím se je co nejtěsněji propojit, i když hned na úvod dodávám, že sekundární analýza dat, která jsem měla k dispozici, zde bude především dokreslovat uchopení teoretických konceptů. Proč jsem se takto rozhodla, vysvětlím níže.

Ted' ovšem k samotné struktuře práce. Nejprve zde definuji základní pojmy, jež jsou pro další zkoumání nezbytné. Následně budou popsány nejdůležitější teoretické souvislosti, za použití relevantní sociologické literatury, a v průběhu vysvětlování a bádání nad jednotlivými stěžejními koncepty předložené práce, bude dokresleno statistickými analýzami jednotlivých výzkumných záměrů – tzn. určení kategorie „aktivních mladých“ a z tohoto další zkoumání zejména spojitostí mezi příslušností k této kategorii, jejich životním stylem, zastoupeným především spotřebou a kulturním vkusem, hodnotami, jež lidé z této vymezené kategorie uznávají, včetně norem a generalizované důvěry, socioekonomickým statusem, vzdělanostní úrovní a v neposlední řadě i egocentrickými sociálními sítěmi daným aktérů.

Pro potřeby těchto statistických analýz budou zpracována data ze dvou celorepublikových výzkumů – ISSP 2007 a Distinkce a hodnoty 2008. Data z ISSP 2007, jsou „českou částí mezinárodního výzkumu ISSP 2007 Volný čas a sport. Dotazník českého výzkumu je rozšířen o další proměnné, které podrobněji sledují způsob sportovního vyžití a kulturní dimenzi využití volného času“ [ISSP 2007 - online]. Obecně je ISSP (*International Social Survey Programme*) pokračující každoroční mezinárodní spolupráci na výzkumech pokrývajících témata důležitá pro výzkum v sociálních vědách. Široký záběr témat lze doložit např. předchozími tématy, jako byly výzkumy „rodina a proměňující se role genderu“, „Náboženství“, „Role státu“, „Sociální sítě“ aj. [ISSP – výzkumy - online].

Data z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 – Výzkum sociální diference a hodnotových struktur - jsou definována následovně – „Reprezentativní šetření mladých lidí ve věku 30 - 34 let a jejich rodičů se zaměřuje především na téma reprodukce sociálního statusu a hodnotových struktur. Jak dochází k mezigeneračnímu přenosu kulturních zdrojů v rodinách v odlišném třídně-kulturním prostředí? Jak se tyto zdroje podílí na dosaženém statusu jedince?“ „Reprezentativní dotazníkové šetření bude sledovat **populaci 30–34 letých**, kteří mají vlastní domácnost a **populaci jejich rodičů**.

Hlavní téma výzkumu představují procesy reprodukce sociálního statusu a hodnotových struktur v rámci rodiny původu v generaci dnešních třicátníků“ [Distinkce a hodnoty 2008 – online (tučně zvýrazněno v originále), Design výzkumu a model vztahů tamtéž].

Data obou výzkumů byla získána prostřednictvím dotazníkových šetření metodou standardizovaného dotazování, které u ISSP 2007 Sport a volný čas probíhalo v červnu 2007, data pro výzkum Distinkcí a hodnot 2008 byla sebrána v průběhu roku 2008 a obsahů údaje nejen za mnou zkoumanou věkovou kohortu 30-34 let, ale i data rodičů respondentů, která ovšem pro předkládanou studii nejsou relevantní.

3. INDIVIDUALIZACE ŽIVOTNÍCH STYLŮ A POSTAVENÍ V SOCIÁLNÍ STRUKTUŘE

Vlivem velkých technologických změn, a posléze prudkého nárůstu produktivity práce, došlo ve společnosti k „markantnímu růstu životní úrovně širokých vrstev obyvatelstva“. Překotným technologickým rozvojem ovšem na druhou stranu docházelo i k „destrukci tradičních institucí a způsobů života“, což vedlo ke stále se zvyšující odosobněnosti a individualizaci jedinců ve společnosti [Frič, Potůček 2004: 416].

V naší době 21. století, právě vlivem pokračujícího „procesu individualizace a globalizace, podléhají industriální, vysoce technizované a diferencované společnosti (...) převratným strukturálním změnám“ [Pongs 2000: 15-20]. V nich se „transformují životní podmínky všech lidí“, komunit, států, ba i celých národů. „Pokrok v oblasti informačních technologií, rozšíření komunikačních masmédií, vznik hromadné dopravy, ale také nárůst mezinárodní integrace a vytvoření globálních trhů odstartovaly rozhodující společenské transformace (...). Zdá se, jakoby dnešní společnost ztratila soudržnost. Stabilní sociální vazby mezi lidmi se již nenavazují, anebo nejsou závazné. Po jednotlivcích se žádá, aby vzali svůj život do vlastních rukou“ [Pongs 2000: 15-20].

Proces individualizace se v moderní společnosti projevuje v několika polohách. Nejmarkantněji jej lze rozpoznat „ve vztahu k třídním sociálním vazbám a ke genderovému statusu mužů a žen“. Vazba na sociální třídy ustupuje z jednání lidí, a nutí je, aby s ohledem na své vlastní zajištění, upřednostňovali sebe sama. „Individualizace v tomto smyslu směřuje k likvidaci každodenních základů myšlení v tradičních kategoriích společností sestávajících z velkých skupin – tedy v kategoriích sociálních tříd (...)“ [Beck 2004: 116]. Beck připisuje největší vliv na expanzi procesu individualizace prvkům industriální společnosti, ve které dochází k dynamizaci pracovního trhu. „Individua se stávají uvnitř i vně rodiny aktéry svého tržně zprostředkovaného existenčního zajištění (...). Emancipovaná individua se stávají závislými na trhu práce, a tím na vzdělání, na spotřebě, na sociálně právních ustanoveních a formách zabezpečení, na plánování dopravy, na spotřební nabídce (...)“ [Beck 2004: 118-119].

Podle Giddense v moderní době (modernitě) došlo k oddělení času a prostoru, což má za následek „vyvázání se ze sociálních systémů“ a nové „reflexivní uspořádání a přeuspořádání sociálních vztahů s ohledem na stálé vstupy vědění“, které ovlivňují jednání jednotlivců i skupin. „Reflexivita moderního sociálního života spočívá ve faktu,

že sociální praktiky jsou neustále ověřovány a přetvářeny ve světle nových informací, které tak v zásadě mění jejich charakter“ [Giddens 2003: 23-25, 40]. Reflexivita, jako schopnost, nebo „připravenost reagovat na změny“¹, vyplývá, mimo jiné, i z expanze na poli trhu, kdy „namísto normativní regulace občana nastoupilo svádění konzumenta (...)“ [Bauman 1995: 14]. Jak píše Chaney [1996], konzum neboli spotřeba, odkazují ke všem typům sociálních aktivit, které lidé konají, a skrz které se mohou v současném světě identifikovat. Konzum, je podle jeho mínění, koncipován, jako aktivita zahrnující sociální vzorce volného času, jež mohou být charakterizovány jako nové druhy očekávání a možnosti pro identifikaci jedinců ve společnosti, ve které dochází k redukci významu sociálních tříd [Chaney 1996: 14 - 15].

Změny životních podmínek lidí, jež byly zapříčiněny mj. růstem technologických procesů a rozvojem společnosti, přispěly k oddělení času nutného pro práci a navýšení času volného (který může jednotlivec věnovat svým potřebám a koníčkům). Zároveň dochází ke zvyšování materiální životní úrovně, vzdělání, mobility i masové spotřeby. Důsledkem všech těchto změn je v pozadí oslabení nebo rozpad „subkulturní třídní identity a vazby. Současně se dostává do pohybu proces *individualizace* a *diverzifikace* životních situací a životních stylů, který prolamuje hierarchický model sociálních tříd a vrstev (...)“ [Beck 2004: 122–123; kurzíva v originále].

Kam tedy tyto procesy rozpadu sociálních struktur společnosti v současném světě plynou? Dokážeme se ještě zařadit do tříd nebo tyto koncepty bereme jen jako virtuální a imaginární seskupení lidí, kteří žijí na stejné úrovni a podobným způsobem života? A kde je třídní vědomí, nebo se již úplně vytratilo? Pro předkládanou práci je téma statusové identifikace jednotlivců ve společnosti stěžejní a snaží se předložit důkazy o tom, že společenské zařazení jedince se přesunulo od tradiční třídní hierarchie (která ovšem stále ještě nevymizela) k oblasti identifikace na poli konzumu a spotřeby.

¹ [Reflexivita – online]

3.1 TŘÍDY JSOU MRTVÉ ANEB AŽ ŽIJÍ TŘÍDY

Výše zmíněný kolaps sociálních struktur a nerovností, které jsou častěji odvozovány z diferenciací na poli spotřeby a životního stylu, nás nutí zamyslet se nad důležitým bodem diskuze současných sociálních vědců o smrti sociálních tříd². Opravdu je tomu tak? Zanikají nebo již zanikly sociální třídy? Jsou sociální nerovnosti ve společnosti třídně podmíněné, nebo dochází k odklonu a třídní identita pomalu mizí, a na její místo nastupuje dimenze životního stylu a konzumerismus? A jak je to s třídním vědomím, jehož původem a podstatou se zabývali již ranní sociologové v čele s Marxem, a jak aktuální je v současné době jeho idea beztřídní společnosti?

Faktem je, že došlo k posunu, pokud se pokusíme přechody připodobnit k dynamice vlnových teorií manželů Tofflerových, od moderních – industriálních procesů společnosti založené na produkci k procesům společnosti postmoderní (neboli post-industriální / post-kapitalistické) založeným na spotřebě, kdy se ústředním dělítkem mezi sociálními skupinami lidí stává, namísto účasti na výrobě a produkci, zaměření se na spotřební styl života [Taylor, Spencer 2004: 20-21].

V rámci kulturního obratu ve výzkumu sociálních nerovností v současné společnosti, se od poloviny 20. století uskutečnilo na stránkách odborných časopisů několik rozsáhlých diskuzí, které byly na téma mizejícího vlivu třídních rozdílů vedeny. Mezi prvními, kdo se o „poklesu významu tříd v analýze sociálního dění“ zmínil již na konci padesátých let, byl konzervativní americký sociolog Robert Nisbet [1959]. Jak píše ve svém článku Katrňák (2004), dle Nisbetova předpokladu, vlivem rozmachu konzumního způsobu života došlo k rozostření hranic mezi skupinami lidí ve společnosti, nové konzumní skupiny nejsou třídně podmíněné, a tudíž zde neexistují antagonistické vztahy. Jeden z dalších, kdo s touto tezí přišel, byl Ray Pahl, který pokles významu tříd připisuje rozpadu vazby *struktura-vědomí-jednání*, jež byla charakteristická pro industriální (a tedy moderní) společnosti, a její nahrazení vazbou mezi *životním stylem-konzumní orientací-identitou* [Katrňák 2004: 1 - 23]. V neposlední řadě musím zmínit americké sociology Pakulskiho a Waterse, kteří se inspirovali weberovským pojetím třídy, statusu a společnosti a spíše než o třídní teorii, mluví o třídní analýze, která prý poskytuje širší prostor mnohým úvahám a není zdaleka tak dogmatická, jako teorie. Představují sedm problematických tezí třídní teorie, mezi které

² Stejnomené dílo z roku 1996 „*Death of Class*“ vzniklo ze spolupráce sociologů Jana PAKULSKIHO a Malcolma WATERSE

se řadí i pro stratifikaci důležité hledisko kulturní dimenze životního stylu a vkusu [Pakulski, Waters 1996: 15, 28].

Na druhé straně ale existují sociologové, kteří třídní strukturu v současné společnosti nezavrhlí. Jsou jimi např. Goldthorpe, který tvrdí, že společnost je částečně třídní (z hlediska sociální uzavřenosti), přičemž indikátory třídního postavení jsou postavení na trhu práce a postavení v zaměstnání. Připouští i možnou sociální mobilitu. Přítomnost třídního vědomí dokládá i kvalitativní studie Devine [1992]³, která potvrdila, že mezi příslušníky dělnické třídy v anglickém Lutonu, existuje vysoký stupeň třídního uvědomění. Neméně podnětným je i závěr ze studie Savage, Bagnall, Longhurst [2001]⁴, kdy bylo zjištěno, že při interview s dvěma sty respondenty téměř třetina z nich začala mluvit o třídním zařazení ještě před jejich dotázaním (z toho se nejvíce označovali za příslušníky střední nebo dělnické třídy, přičemž zdůrazňovali svou „průměrnost“) [Taylor, Spencer 2004: 22-25].

Účelem této kapitoly není kategoricky zamítnout nebo naopak obhajovat tezi o nezastupitelném místě sociálních tříd ve společnosti. Jde v tomto ohledu pouze o představení dvou různých pohledů na společenské uspořádání.

Nastíněné skutečnosti ohledně definice společnosti, ve které žijeme a pohled na její strukturu, nám dávají prostor pro další úvahy o problematice vzrůstajícího individualismu a nutnosti identifikace toho, na kterém přístupu je identita jedince v současné postmoderní společnosti založena, zda na premise hierarchického (třídy) anebo kulturního (vkus, potřeba) uspořádání.

V této práci budu sledovat především cestu možného uspořádání společnosti založeného na diferenciaci životních stylů a náplni volného času, přičemž nepopírám míru důležitosti třídního uspořádání odvozeného z postavení na trhu práce. V následující kapitole se zaměřím na koncept nově vzniklé třídy „new petite bourgeois“, který v sobě kloubí jak třídní uspořádání, tak i nový zdroj identifikace ve smyslu zdůrazňování stylu života a postmaterialistických hodnot.

³ Studie se opírala o výsledky interview s 32 manuálně pracujícími páry z anglického městečka Luton

⁴ více in „Globalisation and Belonging“ Savage, Bagnall, Longhurst [2005]

3.1.1 NEW MIDDLE CLASS NA VZESTUPU

Spolu s rozvojem společnosti a rapidními změnami, které v ní v posledních letech nastaly, se nově rozšířila a fragmentarizovala střední třída (middle class). Rozšířila se o nové zaměstnanecké pozice, mimo jiné z oblasti IT a managementu, a rozčlenila, podle vzrůstajícího vlivu konzumerismu ve spojení s životním stylem, na společenské uspořádání. V postmoderní společnosti dochází k odklonu od materialismu a příklonu k postmaterialistickému stylu života, a tedy i třídy, původně založené na ekonomickém kapitálu, se nyní transformují a do popředí se dostává kapitál kulturní. Bourdieu v reakci na tuto skutečnost „ukazuje, že prostor sociálních pozic je řízen dvěma *navzájem se protínajícími principy diferenciací, ekonomickým a kulturním kapitálem*, jejichž distribuce vymezují dva protiklady stojící v pozadí základních linií rozporu a konfliktu vyspělé společnosti“ [Bourdieu – online; kurzíva v originále].

Bourdieu pro zmapování sociálních pozic ve společnosti, identifikaci nerovností, které se zde utvářejí a produkují, a především za účelem snahy propojit subjektivismus s objektivismem, použil koncepty **habitu**, **pole** a **kapitálu**. **Habitus** je podle něj trvalý systém dispozic, podle nichž jednáme, představuje „jakési vtělení společenské struktury v jedinci“. Formuje se v průběhu procesu socializace a je neustále utvářen vlivem měnícího se sociálního prostředí jedince. Podle Olliviera a Fridmana [2001 in Šafr 2008], představuje habitus „percepční a kognitivní návyk. Jeho významnou součástí tvoří vkus, který lze definovat jako „schopnost rozlišovat věci na základě estetických a uměleckých měřítek“. **Pole** je jakýmsi bojištěm, „strukturovaným prostorem pozic“, ve kterém je formován habitus a pomyslnými zbraněmi na tomto „bojišti“ jsou jednotlivé typy kapitálů a jejich celkový objem. „Postavení každého individua, skupiny či instituce v sociálním prostoru tak může být určeno dvěma souřadnicemi, *celkovým objemem kapitálu*, jímž disponuje, a *jeho složením*“. Celkový objem **kapitálu**, dle Bourdieu, umožňuje jednotlivci podle jeho výše a struktury zastávat určitou pozici v sociálním prostoru. Tento celkový kapitál se dále dělí na kapitál ekonomický a kulturní. „Sociální prostor se pořádá podle tří základních dimenzí: v první dimenzi se aktéři dělí podle celkového objemu jimi vlastněného kapitálu všech druhů; ve druhém podle poměru mezi kapitálem ekonomickým a kapitálem kulturním v celkovém objemu kapitálu (...); a ve třetím podle toho, jak se objem a struktura tohoto kapitálu postupem času vyvíjí“. Sociální prostor je místem souběhu pozic, dispozic (habitů) a postojů jednotlivých aktérů, a funguje tedy jako „adekvátní princip třídění: třídy, jež lze vytvořit vymezením

určitých úseků v sociálním prostoru, soustřeďují aktéry co nejvíc homogenní nejen z hlediska jejich existenčních podmínek, ale i z hlediska jejich kulturních praktik, stravování, politických názorů atd.“ [Bourdieu 1998: 22; Wacquant 2002 - online; Šafr 2008: 24 – 26; Bourdieu 1984: 101 - 102].

Jak bylo naznačeno v předešlé kapitole, téma „zániku tříd“ otevírá diskuzi o tom, jakým jiným způsobem je tedy život ve společnosti strukturován. V souvislosti se sociální třídou přichází Bourdieu s konceptem **virtuálních tříd** neboli **tříd „na papíře“**, kdy se zamýšlí nad otázkou, zda třídy skutečně existují – „existuje pouze sociální prostor, prostor diferencí, ve kterém třídy existují takřkajíc virtuálně, vytečkovaně, ne jako danost, nýbrž jako *něco, co se má vytvořit*“ [Bourdieu 1998: 19 – 20; kurzíva v originále].

Vedle toho pak přichází s konceptem „**new petite bourgeois**“, konceptem nové střední třídy, která vznikla na pozadí již zmíněného odklonu od materialismu. Vyznačuje se vysokým zhodnocením intelektuálních znalostí, symbolickými statky a převažujícím kulturním kapitálem nad kapitálem ekonomickým. Noví intelektuálové – jak je lze také označit – jsou fascinováni především identitou, sebezprezentací a vzhledem, životním stylem a nekonečným hledáním nových a vzrušujících zkušeností. Hlavním kritériem rozdělení staré a nové třídy buržoazie je rozdílnost v objemu kapitálů a toto rozdělení Bourdieu zkoumal především na **poli životního stylu a vkusu**. Charakteristické např. na poli stravování pro „new bourgeois“ je, že si na rozdíl od „old bourgeois“ potrpí na nové, exotické chutě, namísto již vyzkoušených aj. [Bourdieu 1984: 79; Featherstone 2007: 42-43].

Stejně tak se novým establishmentem „**bobos**“ (buržoazních bohémů) v koncentraci na Ameriku 70. let 20. století zabýval David Brooks. Ustavení takto definovaného establishmentu pramení z pohnutek, které již ve svém díle předeslal Bourdieu – odklonu od materialistických hodnot a valorizaci kulturního kapitálu – především na poli vzdělání a postojů. Styl života, který bobos vedou, je založen na odmítání okázalé spotřeby, nelpí na kvantitě, ale kvalitě a jsou schopni vydávat větší obnos peněz za funkční věci běžné denní potřeby. Vyhýbají se mainstreamu a ctí hodnoty, tradice a rodinu. Svým vlivem bobos „výrazně přispěl k tomu, že žijeme v období relativního sociálního smíru (...), intelektuální život je pestrý“, otevřel prostor originalitě a flexibilitě, „bobos začali vytvářet normy a způsoby, které se hodí pro nové století. Ve světě bobos je dobré žít“ [Brooks 2001: 49; 264; 268-270].

Kdo jsou tedy noví „bobos“? Buržoazními bohémy jsou bezesporu lidé, kteří jdou proti proudu a nespokojí se s průměrností. Patří mezi vzdělanější vrstvy obyvatelstva a jejich finanční situace jim umožňuje věnovat se rozmanitým činnostem a neřešit existenční otázky. Nedávají na odív své bohatství, ale jsou naopak těmi, kteří nadbytečným luxusem opovrhují, a nad sílu peněz (i když její význam nepopírají) dávají důraz na sílu myšlenek.

Jak ale koncept nové střední třídy souvisí s naším tématem? Důležitý je v tomto ohledu pojem životního stylu a vkusu, jež je pro tuto třídu charakteristický a skrz nějž se po „rozkladu“ či „marginalizaci“ třídního vědomí založeného na vztahu k pracovním podmínkách, v postmoderní společnosti utváří nová forma identity. Že je téma identity jednotlivce jedním z nejdůležitějších v současné společnosti a jakou souvislost má tedy dále s životním stylem, si ujasníme na následujících stránkách.

3.2 IDENTITA JAKO JEDNO Z ÚSTŘEDNÍCH TÉMAT SOUČASNÉ SOCIOLOGICKÉ ANALÝZY

Restrukturalizace společenského života, vznik nových společenských vrstev, marginalizace náboženství, rozpad vazeb a hodnot, které se s novou epochou pojí, to vše nás vede k otázce po tom, čím je v postmoderní společnosti utvářena identita jednotlivců. Víme, kdo jsme? Víme, kam patříme?

Sociální identita je rozhodující pro porozumění rozvinuté společnosti. Navíc, jedním z důvodů, proč se identita stává ústředním tématem současného sociálního myšlení je, že prudké sociální změny produkují potenciální nesoulad mezi sociálním porozuměním a novými sociálními vztahy. Touto myšlenkou se zabývali, jak jsem již naznačila, především Bauman, Bourdieu a Giddens⁵, kteří ač rozdílnými přístupy, zkoumali klíčové koncepty identity (ať již individuální, kolektivní, politické ad.), jako jsou věk, třída, gender, rasa, etnikum a národnost, v těsném spojení s dalšími humanitními vědami – psychologíí a kulturalistickými studii [Devine, Savage 2004: 163-164].

⁵ Mým cílem není zde převyprávět podstatu jednotlivých konceptů zmíněných autorů, k tomu poslouží literatura uvedená v seznamu literatury

Jedním z důvodů, proč je identita centrálním bodem současného sociálního myšlení a veřejného diskurzu je, že rychlé sociální změny mohou potenciálně produkovat zkreslení mezi sociálním porozuměním a novými sociálními vztahy. S kolapsem sociálních struktur se do popředí procesu formování identity v postmoderní době dostává konzumerismus. Společnost se stále více individualizuje a tím dochází k odklonu od původního strukturálně uspořádaného organizování a většího významu nabývá individuální výběr a sebevyjádření [Devine, Savage 2004: 165].

Vlivem eroze starých sociálních řádů a zvyšující se mírou individualizace se dostáváme k tomu, že proto, aby lidé někam patřili, volí často cestu „usilování o status prostřednictvím kulturní spotřeby (...), kdy jednají v souladu s normami odpovídajícími jejich statusu (...)“, a tudíž spotřeba vysokokulturních statků, jako jsou návštěvy divadel, koncertů a v neposlední řadě četba knih, manifestuje aktérův vysoký status v pomyslném žebříčku společenského uspořádání [Šafr 2008: 26-28].

Identitou se v této práci budu zabírat ve spojitosti s životním stylem, jež se v postmoderní společnosti stále více dotýká pole konzumu a spotřeby.

Zdroje identity se historicky posouvaly od internalizace a integrace sociálních rolí k uchopení dosažitelných komodit, obrazů, technik a odlišným způsobům trávení volného času v moderní konzumní společnosti. Argument, že rozšiřující se komunikační a informační technologie nahrazují starší formy prostředků socializace, a role a identity ztrácí svou interakční kvalitu, je bezpochyby platným znakem expandujícího nového věku médií, na něž se konzumní trh stále více orientuje [Dunn in Davis ed. 2000: 114].

To, že zmíněný nárůst vlivu informačních technologií v životě člověka vede spíše k vyšší míře neaktivity ve stylu trávení volného času, je asi nezpochybnitelné. Jak se ale v této práci pokusím ukázat, stále je dost jedinců, kteří žijí aktivním životním stylem a svůj volný čas tráví aktivním provozováním sportovních činností. Trávení volného času, specificky pak aktivita vyjádřená sportovní činností (obecně životní styl) napomáhá utvářet sociální identitu.

4. ŽIVOTNÍ STYL A JEHO KONCEPTUÁLNÍ VYMEZENÍ

Životní styl se v současné sociologické teorii i výzkumu stává velmi významným tématem, o němž pojednává bezpočet autorů. Jak lidé žijí? Jak jednají? A jaké sdílené hodnoty a normy, které jsou ve společnosti uznávány a potažmo i vyžadovány, jsou pro tu či onu sociální skupinu relevantní?

„Podmínky způsobu života jsou rámovány kulturou, tedy dostupným členským věděním, jakýmisi návody, jak žít' (...) Linhart [1996]“ in [Šafr 2008: 24]. Současná postmoderní a rychle se rozvíjející společnost se vyznačuje nepřeborným množstvím změn v oblasti lidského myšlení a jednání. S tím, jak se mění společnost, mění se i chování lidí, mění se jejich hodnotové orientace [Sulkunen 2009: 15].

Definice životního stylu není zcela jednoznačná. Jak píše Chaney [1996], životní styly jsou vzorce jednání, které odlišují lidi. Jsou součástí našeho každodenního sociálního života v moderním světě a pomáhají nám pochopit, co lidé dělají a proč a co to znamená pro ně i pro ostatní. Jsou to ve své podstatě soubory praxí a postojů, které dávají smysl pouze v sociálních kontextech [Chaney 1996: II-5].

„Životní styl lze charakterizovat jako paletu prakticky všech lidských aktivit od myšlení, přes chování až po jednání a to takových, které zaujímají v životě trvalejší místo, většinou se opakují, jsou typické a předvídatelné. Nejčastěji se posuzuje podle názorů, postojů a chování“ [Slepičková 2005: 41; kurzíva v originále]. Životní styl nejen jednotlivce, ale i všech společenských vrstev a skupin nestagnuje, ale proměňuje se v čase, s ohledem na změny, které se ve společnosti dějí, s ohledem na změny hodnotové orientace jednotlivých aktérů sociálního života i hodnot a norem, které uznávají. S přechodem k moderní industriální společnosti se začal výzkum životního stylu orientovat spíše na otázky spotřeby a volného času [Slepičková 2005: 42; Šafr 2008: 24].

O životním stylu jako takovém by se dalo tvrdit, že je důsledkem interakcí jedince, které se uskutečňují v průběhu socializačního procesu. Je také „jedním ze základních faktorů ovlivňujících kvalitu života (...)“, kdy se „střetávají a kombinují vlivy výchovy, sociálního prostředí, ekonomických podmínek, kulturních zvyklostí a mnohé další. (...). Životní styl je tak projevem lidské osobnosti v nejširším smyslu“ [Slepičková 2005: 41].

4.1 ŽIVOTNÍ STYL NEBO ZPŮSOB ŽIVOTA?

Ohledně samotné definice pojmu „životní styl“ panuje mezi sociálními vědci jistá nekonzistentnost v názvosloví. Podle Slepíčkové (2007) používají čeští sociální vědci spíše než „životní styl“ pojem „způsob života“, a to i přesto, že se jejich význam překrývá, a často je ve výkladu zcela totožný. Vývoj pojmenování toho, „jak lidé žijí, jak se ve svém životě projevují, do jakých skupin patří, jaké jsou jejich životní možnosti (...)“ se na půdě české sociologie pohyboval po ose triády „životní sloh – způsob života – životní styl“, i když i mezi mnohými autory byly pojmy způsob života a životní styl používány paralelně [Slepíčková 2007: 8-9 - online].

Pojem „způsob života“ ve své práci použili např. Duffková, Tuček [2003]. Definují jej jako „strukturovaný souhrn relativně ustálených každodenních praktik, způsobů realizace činností a způsobů chování v různých sférách lidské existence“. Tvrdí, že životní způsob je ovlivňován především dvěma faktory, vnějším, v podobě životních podmínek, a vnitřním, jenž je charakterizován osobností člověka, jeho potřebami, „hodnotami, dovednostmi, zkušenostmi, schopnostmi, ambicemi, postoji (...)“ zkrátka tím, čím je člověk ve své nejkonkrétnější podstatě [Duffková, Tuček 2003: 168].

Detailnějším rozpracování problematiky životního způsobu a stylu se zabývá ve své práci Duffková [2008]. Tvrdí, že životní způsob je strukturovaným souhrnem relativně ustálených způsobů, jimiž realizujeme své každodenní žití, a je spíše obecnou kategorií. Naproti tomu styl života je konkrétnější kategorií, jež má vazbu přímo na jednotlivé aktéry [Duffková et al. 2008: 113-114].

Ze zahraničních autorů se k rozdílnosti pojmů „životní styl - lifestyle“ a „způsob života – way of life“ vyjádřil britský sociolog David Chaney. Podle něj je „způsob života“ typicky spojen s více či méně stabilní komunitou, je zobrazován prostřednictvím znaků, jako jsou sdílené normy, rituály, vzorce sociálního řádu (...). Blíží se definici „kultura jako forma života“ [Chaney 1996: 92-93]. „Způsob života založený na socio-strukturálních formách, jakými jsou zaměstnání, gender, lokalita, etnikum a věk, nezmizí, protože se nové formy identifikace, v podobě životního stylu, stávají čím dál tím podstatnějšími. Způsoby chování, které jsou spojené s tradičními očekáváními k těmto strukturálním kategoriím, jsou protkány novými vzory/možnostmi výběru (v neposlední řadě skrz jednotlivé druhy vkusu, které ustavují a posilují hierarchie prestiže a statusu). Šafr [2008] v reakci na pojetí životního stylu M. Sobela a P. Bourdieu, jej ve

své studii konceptualizuje jako „manifestovaný kulturní vkus a jednání, které napomáhají vymezovat symbolické meziskupinové hranice (statusových skupin nebo sociálních tříd)“ [Šafr 2008: 25]. Zablocki a Kanterová [1976 in Šafr 2008] přišli s tvrzením, že experimentování s životním stylem se odehrává mezi lidmi, kterým zaměstnání a ekonomická role neposkytuje ucelený soubor hodnot, které by uznávali, a pro které je příznačné, že identitu začínají odvozovat spíše od spotřeby než z oblasti produkce“. Definují tedy „životní styl jako vkus nebo sdílené hodnoty, které se primárně odráží ve spotřebních vzorcích [Zablocki, Kanter 1976]. Vnitřní homogenita spotřebních vzorců i preference a motivace, které je k nim vedou, určuje skupiny se specifickým životním stylem“ [Šafr 2008: 24; Chaney 1996: 93]. Myšlenka, že kultura je v současných společnostech definována sdílenými normami, hodnotami a očekáváními, je dlouhodobě neudržitelná, protože nelze zajistit stabilitu takového rámce a jeho jasnou formuli. Životní styly ko-existují, vzájemně se překrývají, neexistuje žádný „čistý“ styl, který by nebyl ani v té nejmenší míře ovlivněn jiným. Životní styly, jsou podle Chaneyho, produkty privatizace společenského života [Chaney 1996: 93-95].

4.2 SOCIALIZACE A JEJÍ VLIV NA UTVÁŘENÍ ŽIVOTNÍHO STYLU

Socializace je velmi důležitým a současně rozmanitým procesem, vyjadřujícím „proces sociálního učení, v rámci kterého si jednotlivec osvojuje kulturu vlastní společnosti, formuje se jako sociální a současně s tím i individuální bytost“ [Leška 2004: 107]. Člověk se stává lidskou bytostí až tehdy, kdy přijme za vlastní hodnoty a normy a osvojí si poznatky a prvky kultury, ve které žije. Socializace ale není pouhým mechanickým procesem přijímání dané kultury, ani automatickým „nabýváním“ poznatků o ní, ale je to proces, při kterém se utváří osobnost člověka, formuje se jeho individualita. Osobnost se utváří postupně v kontaktu s druhými lidmi, prostřednictvím interakcí a konfrontování nabitých zkušeností. Socializace je vlastně procesem kulturního osvojování, který trvá po celý život [Leška 2004: 107; Giddens 1999: 40].

Socializujeme se již od narození a to působením našeho nejbližšího okolí – rodiny - jež nám předává hodnoty a normy, které jsou ve společnosti sdíleny. Učíme se žít ve společnosti, s druhými a snažíme se vytyčit si své místo a ujasnit si, kam směřujeme, čeho chceme dokázat a k tomu si vybíráme dostupné prostředky, jež se nám nabízejí. Socializace probíhá v několika fázích, od rané, jež probíhá v rodině a má na utváření osobnosti největší vliv, přes socializaci ve školním prostředí a dále v průběhu života jednotlivce. Rodiče nám předávají hodnoty, které sami uznávají a často se nás snaží směřovat obdobně. Vzorce jednání a činnosti, které jsme v průběhu rané socializace získali, si s sebou neseme často celý život, nebo nás alespoň ovlivňují v průběhu adolescence a dospělosti. Socializace k aktivnímu způsobu života, jež je definován (v našem případě a pro účely této studie) aktivní participací na sportovních činnostech, hraje v životě jednotlivce velkou roli. „Čím vyšší význam přisuzují rodiče sportu, tím silněji děti chápou sport, jako hodnotnou atraktivní činnost“. Primární sportovní zkušenosti v rodině a hodnoty s nimi spjaté, si s sebou nese jedinec po celý život. „Problematika socializace v kontextu sportovních aktivit“ stále více souvisí se strukturou a využíváním volného času (...) [Sekot – online – s. 3-4].

Ačkoli socializace sportem má většinou pozitivní konotace, měli bychom si v krátkosti načrtnout i její negativní rysy. V prvé řadě to je promítání nenaplněných tužeb rodičů do „sportovní kariéry“ jejich potomka, kdy často dochází k tomu, že dítě začne sportovní aktivity odmítat, neboť je do nich nuceno. V další řadě je ekonomické hledisko participace na sportu. I když ne všechny, určité druhy sportů jsou vnímány

jako elitistické z toho důvodu, že jejich provádění vyžaduje vyšší finanční výdaje (např. golf, tenis, hokej ad.), co se vybavení a klubových příspěvků týče. Z toho důvodu může docházet k určité exkluzi či uzavřenosti různých druhů sportovních aktivit nízkopříjmovým rodinám.

Rodina tedy podle mého názoru hraje při výběru mezi aktivním a pasivním stylem života jednotlivce velmi důležitou roli a hodnoty, které se mu jejím prostřednictvím dostávají, si s sebou nese dále životem.

V další části práce se tedy zaměřím na aktivní životní styl a trávení volného času prostřednictvím sportovních činností.

4.2.1 AKTIVNÍ ŽIVOTNÍ STYL

Pod pojmem aktivní životní styl (AŽS) si můžeme představit mnoho různých druhů aktivit, kterým se ve svém volném čase věnujeme. Pro mnohé to znamená, že se pravidelně věnují nějaké aktivitě, ať již to je provozování uměleckých, vzdělávacích nebo sportovních činností. Jak se ale ke konceptu aktivního životního stylu stavím v této práci? Ve své podstatě jej můžeme chápat jako „synonymum k pojmu ‚zdravý životní styl‘, resp. jako životní styl spjatý s pohybovou aktivitou“. Bunc [in Valjent 2010] „vymezuje aktivní životní styl jako formu životního stylu, který chápeme jako interakci mezi jedincem a okolím“. Interakci rozděluje na složku biologickou – ve smyslu pohledu na AŽS, jako prostředek upevňování zdraví a složku sociální, do které spadá zprostředkování sociálních interakcí nejen při sportovních aktivitách a formování osobnosti člověka prostřednictvím působení druhých lidí. Celkově bychom (s ohledem na definici životního stylu podle Duffkové [2008] mohli AŽS styl charakterizovat jako styl trávení volného času, při kterém dochází ke zlepšování kvality života jednotlivce, přičemž jej můžeme označit za „*system důležitých činností a vztahů a s nimi provázaných praktik zaměřených k dosažení plnohodnotného a harmonického stavu mezi fyzickou, sociální a duševní stránkou člověka (Valjent 2008)*“ [Valjent 2010: 11-15].

V sociálních vědách a v sociologii obzvlášť je běžné, že je (aktivní) životní styl zkoumán v souvislosti s trávením volného času a v neposlední řadě i se sociálním postavením aktérů, konkrétněji se sociální stratifikací či příslušenstvím k určité třídě.

Bourdieu označoval sport jako jeden z hlavních indikátorů důležitých pro zkoumání životního stylu [Slepička 2009: 15]. Pohybové/sportovní aktivity mají v současné společnosti nezastupitelné postavení. Význam, který je sportu připisován, lze nalézt nejen v oblasti kulturní či ekonomické, ale také v oblasti sociální a mediální. Jak uvádí Patriksson [1994 in Flemr 2009], „sport, jakožto ‚společenská instituce‘ takového významu má určitá specifika, která ostatní lidské aktivity nemají, nebo je alespoň mají v menší míře. Rozšířenost sportu (...) vede k přesvědčení, že by měl odrážet mnoho běžných norem a hodnot vyzrálé společnosti, a tudíž přispívat k reprodukci příznačných společenských hodnot“ [Flemr 2009: 12]. *„Často je prohlašováno, že sport a pohybová aktivita mají množství pozitivních efektů: budují charakter, podporují týmovou práci a ducha, rozvíjí smysl pro čestnost, učí dodržování pravidel a poskytují možnost vybití přebytečné energie a agresivity společensky přijatelným způsobem... Jinými slovy se socializujeme účastí do některých norem a hodnot naší společnosti (Davis et al., 2004, s. 397)“* [Flemr 2009: 12-13; kurzíva v originále].

Jak bude dále uvedeno, životní styl a především jeho aktivní složka, bude zkoumán v souvislosti s trávením volného času.

5. VOLNÝ ČAS

Téma volného času v kontextu aktivního životního stylu jedinců, je pro předkládanou práci důležitým tématem. Na ose **životní styl – volný čas – sport** se pokusím definovat, jakou důležitost při utváření identity má provozování sportovních činností ve volném čase a jak se liší jedinci, kteří se těmto aktivitám nevěnují.

„Volný čas lze v souhrnu definovat jako dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a uspokojení a nejsou zdrojem trvalých obav či pocitů úzkosti“ [Slepičková 2005: 14; kurzíva v originále]. Tímto je myšlena doba, kdy člověk netráví čas v zaměstnání nebo při činnostech spojených s domácností. Zvyšování objemu volného času je spojováno s rozvojem společnosti, hospodářství a především se vzrůstající úrovní technologií, „které přinesly úsporu práce nejen v zaměstnání, ale i např. při práci v domácnosti. (...) S tím, jak narůstá objem volného času, rozvíjí se i průmysl volného času.“ [Slepičková 2005: 9, 11].

I přesto, že jednou z hlavních podmínek volného času je to, že ho jedinec tráví při určité činnosti dobrovolně a s pocitem uspokojení, můžeme nalézt i jeho negativní konotace. Obecně ve větší či menší míře dochází k rozšiřování objemu volného času a problematickým se mnohdy stává styl jeho trávení. Proměnily se ekonomické podmínky života a právě tyto faktory přispívají k tomu, že „pozitivní nárůst kvanta volného času na jedné straně tak stojí proti mnohým limitujícím podmínkám jeho trávení“ [Slepičková 2005: 10].

6. DIMENZE SPORTU

Kategoriální vymezení sportu na jedné straně jako „specifické pohybové aktivity“ a na straně druhé, jako „sociálně-ekonomického fenoménu vřazeného do řádu spleťtých sociálních, kulturních, ekonomických a politických vazeb společnosti“ dokládá jeho multidimenzionalitu [Sekot 2006: 19].

Z etymologického hlediska lze kategorii sportu odvodit z latinského pojmu *disportare*, což znamená rozptylovat se, bavit se, nebo ze staroanglického *disport*, což znamená bavit, roznášet [Sekot 2006: 23; kurzíva v originále]. „Začalo se používat v průběhu 19. století v Anglii a označovalo „především v této době vznikající pohybové hry a soutěživá tělesná cvičení“ [Čechák 1986: 7]. Sport je považován za sociální konstrukt, protože je aktivitou, která vzniká a vyvíjí se ve vzájemném soužití lidí. Skrz sportovní činnosti, které provádíme ve svém volném čase a často za účasti druhých lidí, se formuje naše osobnost ať již z hlediska koncentrace na výkon, schopnosti kooperovat s druhými nebo solidaritou. Sport je tedy „konstruován, a tedy utvářen, v rámci kulturně podmíněných sociálních vztahů“ [Sekot 2003: 9].

Sport je spojen se všemi „důležitými oblastmi života společnosti“, ať už se jedná o oblast rodinnou, ekonomickou, o rovinu sdělovacích prostředků, politiku, výchovu a vzdělání a samozřejmě i náboženství [Sekot 2003: 12]. Podle Sekota „chápeme konceptuálně sport jako institucionalizovanou pohybovou aktivitu vyžadující systematické fyzické úsilí účastníků motivovaných zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem či cíleným výsledkem nebo výkonem“ [Sekot 2003: 15]. Ale sport není jen o výkonech a udržování fyzické kondice. Od pradávna vyjadřoval i určitý životní styl, hodnoty a zájmy jednotlivých společenských tříd a jednotlivců. „Není činností, která by pouze uspokojovala ryze osobní potřeby a zájmy, směřovala k rozvoji jen určitých stránek života jednotlivce, ale je v plném slova smyslu činností společenskou, která významně formuje způsob života společnosti (buť v různých souvislostech a různou intenzitou) a promítá se i do společenského postavení jednotlivce“ [Čechák 1986: 9-11].

Z lingvistického hlediska má slovo sport specifické konotace – na jednu stranu může označovat sport jako fyzické cvičení a na druhou stranu je jmenovatelem a obecným zástupcem jednotlivých druhů „her“. Hry obsahují formalizovaná pravidla, kterými se hráči mají řídit, naproti tomu fyzické cvičení se žádnými pravidly neřídí a nedává ani prostor k možnému soupeření, jak je to u her běžné [Warde 2006: 112].

6.1 SPOLEČENSKÁ ROLE SPORTU

Co je ovšem stejně charakteristické pro dnešní společnost kromě velké provázanosti, je i „stále zjevnější hodnotová nezakotvenost (...), fragmentace životních zkušeností a epizodičnost různých sfér lidských činností“ [Sekot 2006: 272].

Sport je dle těchto dokumentů jednou z nejvýznamnějších oblastí lidské volnočasové aktivity, který „má zároveň obrovský potenciál je sdružovat a oslovovat, a to bez ohledu na věk či společenský původ. (...). S postupem času narůstá význam profesionálního sportu a stejnou mírou přispívá ke zdůraznění a zviditelnění společenské role sportu. Sport tedy, „kromě upevňování zdraví (...) občanů, plní i funkci výchovnou a hraje roli společenskou, kulturní a rekreační“ [Bílá kniha o sportu - online 2007: 3].

Aktivní trávení volného času, jímž sportovní činnosti jistě jsou, „patří mezi nejdůležitější a nejefektivnější součásti“ upevňování zdraví člověka, plní „funkci výchovnou a hraje roli společenskou, kulturní a rekreační“. V psychosociální oblasti má sportování ambice přispívat k „usměrnění agresivity, rozvoji sociálního vědomí a etického kodexu člověka“ [Bílá kniha o sportu - online 2007: 3]. V neposlední řadě sport poskytuje možnosti k interakci jedinců, vytváří a propojuje sociální sítě. Pomáhá kupříkladu nejen imigrantům rozvinout vtahy s ostatními členy společnosti, ale představuje nástroj pro dosažení vyrovnání příležitostí pro nerovnoprávné či diskriminované skupiny. V souladu s dokumenty Evropské komise, je sport některými členskými zeměmi vnímán jako jeden z nástrojů a indikátorů jejich sociální politiky. Sport by měl hrát roli při podpoře genderové rovnosti a v integraci lidí jiné národnosti i lidí mentálně či fyzicky znevýhodněných [Sport – accordance with EC - online]. „Sport také významným způsobem posiluje hospodářskou⁶ a společenskou soudržnost a pomáhá vytvářet integrovanější společnost“ [Bílá kniha o sportu - online 2007: 3].

Naproti tomu je i prostředkem exkluze určitých skupin z participace na elitistických a finančně náročnějších sportech, jakými jsou například golf, hokej, tenis

⁶ Význam sportovních aktivit a jejich neopomenutelný příspěvek k rozvoji fungující občanské společnosti byl definován i na poli politiky, kde jej popisují dokumenty Bílá kniha o sportu⁶ a také Evropská charta sportu⁶. Souvisí to s tím, že i politické instituce uznávají neopomenutelný pozitivní účinek sportovních aktivit? Dovolím si jednu malou negativní vsuvku – podle mého názoru a podle přísloví „ve zdravém těle – zdravý duch“, lze pozitivní hodnocení sportovních aktivit politickými uskupeními brát v úvahu i na ose „zdravé tělo – zdravý duch - práceschopný občan – daně – příspěvek do státního rozpočtu“.

apod. Těm se může věnovat pouze skupina lidí, která svým postavením a finančním zajištěním má předpoklady pro to, aby tyto sporty, které jsou zajisté i znakem prestiže, provozovala.

6.2 SPORT A GENDER

Určitou exkluzi a výlučnost sportovních aktivit lze najít i na poli genderu. I přes výraznou snahu o emancipaci žen ve všech oblastech společenského života, jež jim byly v minulých stoletích (a v současnosti v určitých koutech světa stále jsou) zapovězeny, dá se říci, že na poli sportovní participace se jejich postavení, především s přihlédnutím k nárůstu důležitosti tzv. body managementu, výrazně zlepšilo. Stále však převládá názor, že sport je převážně maskulinní záležitostí, institucionalizovanou aktivitou, která vyžaduje systematické fyzické úsilí, jež je motivováno jednak zvýšením celkové fyzické kondice sportovce, označuje kladný vztah ke zdravému životnímu stylu a nabízí možnost vybití negativních pocitů společensky tolerovanou formou [Sekot 2004: 45]. „K hlavním důvodům současného zvýšení sportovní participace dívek a žen pak v našem kulturním kontextu patří vedle legislativních opatření, vyjadřujících celkovou demokratizaci společnosti i globálně působící hnutí za práva žen, rostoucí popularita kondičních aktivit fitness (...)“ [Sekot 2006: 315].

Problematikou postavení žen ve sportu se zabývá především kritická feministická sociologie. Její teorie je založená na předpokladu, že „sociální uspořádání je primárně založeno na mocenských zájmech mužů a že tedy sociální život je z hlediska imperativu rovného vztahu pohlaví principálně nespravedlivý. (...). Právě tato koncepce tvrdí, že organizace sportu je odvozována od zájmů světa mužů (a tedy i mocných) a že sport přímo reprodukuje mužskou dominanci ve společnosti, když i zde rozvíjí různé formy útlaku, diskriminace a arogance“ [Sekot 2003: 27].

6.3 SOCIALIZAČNÍ ASPEKTY SPORTU

Pohybové/sportovní aktivity mají v současné společnosti nezastupitelné postavení. Význam, který je sportu připisován, lze nalézt nejen v oblasti kulturní či ekonomické, ale také v oblasti sociální a mediální. Jak uvádí Patriksson [1994 in Flemr 2009], „sport, jakožto ‚společenská instituce‘ takového významu má určitá specifika, která ostatní lidské aktivity nemají, nebo je alespoň mají v menší míře. Rozšířenost sportu (...) vede k přesvědčení, že by měl odrážet mnoho běžných norem a hodnot vyzrálé společnosti, a tudíž přispívat k reprodukci příznačných společenských hodnot“ [Flemr 2009: 12]. „Často je prohlašováno, že sport a pohybová aktivita mají množství pozitivních efektů: budují charakter, podporují týmovou práci a ducha, rozvíjí smysl pro čestnost, učí dodržování pravidel a poskytují možnost vybití přebytečné energie a agresivity společensky přijatelným způsobem... Jinými slovy se socializujeme účastí do některých norem a hodnot naší společnosti (Davis et al., 2004, s. 397)“ [Flemr 2009: 12-13; kurzíva v originále].

Sport je tedy nejen souhrnem sociálních jevů, ale také – a to především – „výrazným socializačním mechanismem. Působí na rozvoj sociálních dovedností, postojů a hodnotového systému, což se následně odráží v chování“. Pozitivní účinky na socializační proces mají např. i „jedinečná setkání s druhými lidmi a uvolněná komunikace s nimi, činnost v různých sociálních rolích dříve neznámých, učení se sociálním dovednostem, tolerance, respekt, přijetí postojů spojených s aktivitou, zkušenost s emocemi, s nimiž se jedinec neseťká v jiných životních sférách (...) [Valjent 2010: 30-31]. Ovšem proto, abychom byli schopni alespoň částečně postihnout dopady sportovních i nesportovních socializačních zkušeností, je nutné toto zkoumat „pouze v určitém sociálním a kulturním kontextu. Jak uvádí Sekot, „sport je spíše místem socializační zkušenosti, než zdrojem odlišujících socializačních výsledků. Sport sám o sobě není příčinou zvláštních změn v povahových rysech, postojích a chování. Působí vždy v součinnosti s vlivy daných specifik, sociálních prostředí a širšího kontextu socializačních procesů“ [Sekot 2003: 61].

7. EMPIRICKÁ ČÁST

V této části přistoupím k prvním z několika kvantitativních analýz, které jsou pro tuto práci stěžejní a mají za úkol objasnit hlavní hypotézu, zda se „*lidé, kteří preferují aktivní styl života* - v této práci se zaměřím na lidi, kteří aktivně provozují sportovní činnosti - *nějakým výrazným způsobem odlišují od lidí, kteří sportují méně často, nebo nesportují vůbec*“.

Za tímto účelem budu zkoumat determinanty rozdělné do následujících podkapitol:

Vliv sportovních aktivit na utváření identity

- **Charakteristika aktivit volného času sportujících**
- **Profil aktivně / neaktivně sportujících**
 - o *demografické a socioekonomické determinanty příslušných skupin aktivních a neaktivních*
 - o *profily jednotlivých skupin dle míry sportovní činnosti*
- **Socializace ke sportu**
 - o *rodina původu – sportovní aktivity rodičů a dětí (respondentů)*
 - o *model socializace*
- **Hodnoty**
 - o *hodnotové preference*
 - o *hodnotové orientace*

7.1 POUŽITÁ DATA A CÍLE ANALÝZY

V této kapitole se pokusím ukázat, do jaké míry je četnost provozování sportovních aktivit ovlivněna základními demografickými a socioekonomickými ukazateli, jakými jsou pohlaví, vzdělání, profese, bydliště, rodinný stav a životní cyklus (zdali respondent má děti), návštěva sportovního kroužku v adolescenci a to, zdali se s alespoň jedním z nejbližších přátel znají ze sportu.

Data, která budu v této části analyzovat, pochází z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008. Jedná se o reprezentativní dotazníkové šetření, které sleduje populaci 30 – 34letých a populaci jejich rodičů. „Hlavní téma výzkumu představují procesy reprodukce sociálního statusu a hodnotových struktur v rámci rodiny původu v generaci dnešních třicátníků“. Výběrový soubor je tvořen jednak daty za respondenty věkové kohorty 30 – 34letých, a „zachovává strukturu základního souboru (této kohorty v populaci) podle pohlaví, vzdělání, velikosti místa trvalého bydliště (...)“. Data byla získána od celkem 1 022 respondentů, kteří byli identifikováni metodou kvótního výběru. Další data byla získána od jejich rodičů, celková návratnost byla 610 dotazníků pro obě generace. Informace od rodičů ve své práci nevyužívám. Byly zjišťovány informace o týkající se socioekonomického statusu, kulturního kapitálu v dětství, výchovných stylů a činností vykonávaných ve volném čase s dětmi (kterým bylo v té době 6 – 14let) [Šafr et al. 2008 – Design výzkumu – Distinkce a hodnoty: 1 - 3].

7.2 STYL TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Ve stylu trávení volného času existuje mnoho rozmanitostí. V první řadě závisí, jak již bylo předesláno, především na stupni rozvoje společnosti, na její technologické úrovni a z nich plynoucího celkového objemu volného času, kterým jedinci mohou disponovat. Jinak tomu bude v méně rozvinutých zemích třetího světa, a jinak budou svůj volný čas trávit obyvatelé západních společností. V další řadě je nutné se zamyslet nad tím, v jaké životní fázi se jedinec nachází, jaká je jeho úroveň vzdělání, jaké je jeho socioekonomické postavení aj.

V práci sleduji, jakým způsobem se od sebe liší jedinci, kteří se ve svém volném čase věnují aktivnímu provozování sportovních činností od těch, kteří jej tráví pasivně (neparticipují na sportu).

Nejprve se podíváme na celkovou strukturu trávení volného času v dospělosti. Teoretické podklady pro její zkoumání nám poskytla kapitola 5.

Respondenti odpovídali na otázku: „***Jak často se ve svém volném čase věnujete následujícím činnostem?***“ Hodnotili 16 aktivit volného času, kdy odpovídali na škále dle četnosti (minimum = „Vůbec ne“ → maximum = „Více než 2 hodiny denně“; možnost „Neví“ byla označena za chybějící hodnotu).

Jednotlivé styly trávení volného času si rozdělíme podle míry intenzity, s jakou je respondenti prováděli. Přehled četností a průměrů za celý výběrový soubor vypadá následovně.

Tabulka 1: Činnosti ve volném čase – procenta, průměry

	Počet odpovědí	Průměr	Četnost vykonávaných činností (%)								Chybějící odpovědi
			Vůbec ne	Několikrát za rok	Jednou za měsíc	Několikrát za měsíc	Jednou týdně	Několikrát týdně	Méně než 2 hodiny denně	Více než 2 hodiny denně	
Divadla, koncerty, výstavy	1009	2,03	33,4	44,7	13,1	5,6	1,8	0,9	0,3	0,2	12
Četba knih	1009	3,46	23,3	19,3	10,3	14,4	9,7	15,9	5,1	2,1	12
Četba časopisů, oddychové literatury	1012	4,69	6,2	6,3	10,5	18,1	19,7	29,2	7,5	2,5	9
Studium	1008	2,75	48,8	9,8	6	10,3	9	11,6	3,3	1,2	13
Sportování, cvičení	1011	3,82	22,4	10,8	9,2	12,2	20,3	19,2	3,4	2,7	10
Chození na pivo	1011	3,26	29,8	12,1	13,3	12,3	16,9	12,6	2	1	10
Návštěva kaváren, restaurací	1010	3,45	10	21,4	21,2	21,2	15,4	9,4	0,7	0,7	11
Návštěva diskoték, tanečních akcí	1012	2,18	39,6	30,5	12,9	10	4,2	1,9	0,6	0,2	9
Sledování TV, video, DVD	1010	6,67	2	1,7	2	4	3,9	22,7	26,4	37,4	11
Domácí práce, práce na zahradě	1010	5,69	8,5	4,1	3,4	7,6	12	23,6	16,5	24,4	11
Pasivní odpočinek	994	4,9	9,7	5,3	7,9	10,4	21,9	23,8	15,3	5,6	27
Setkávání s příbuznými	1004	4,85	1,1	6,6	9,2	21,4	26,5	26,3	4,5	4,5	17
Setkávání s přáteli a známými	1008	4,99	1,2	3,3	8,8	20	25,9	32,4	5,8	2,6	13
Péče o sebe	1003	3,72	25,2	11,2	13,8	10,8	12,1	11,7	12,6	2,8	18
Hraní na počítači, internet	1012	4,66	23	3,6	5	7,5	10,2	25	15,6	10,1	9
Péče o děti	971	4,75	37	1,3	1,8	2,7	3,5	7,9	12,5	33,4	50

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Poznámka: Ve sloupci „Průměr“ je tučně označeno 5 nejvyšších hodnot; v oddílu „Četnost vykonávaných činností (%)“ jsou tučně vyznačena procenta nejvyšší frekvence daných aktivit

Z výše uvedeného přehledu vyplývá⁷, že se respondenti celkově v největší míře ve svém volném čase věnují spíše pasivnějším činnostem, jakými jsou *sledování TV* (průměr 6,67 na škále „Vůbec“ = 1 → „Více než 2 hodiny denně“ = 8), *domácí práce a práce na zahradě* (průměr 5,69), častěji se *setkávají se známými* (průměr 4,99) a *příbuznými* (4,85) a *pečují o děti* (4,75).

Jak můžeme dále vidět, nejméně se dotazovaní věnují *studiu* (48,8 %), přičemž tento fakt plyne z toho, že věk studentů, kteří formálně dokončí vysokoškolské vzdělání činní v průměru 26let. *Návštěvě diskoték* se nevěnuje téměř 40 %, a *pečí o děti* 37 % (u této položky je vidět největší rozptyl, kdy kladná 33,4 % (ano, pečuje o děti) a záporná hodnota (ne, nepečuje o děti) jsou téměř na stejné úrovni).

Za účelem redukce původního počtu proměnných byla použita metoda faktorové analýzy. Z původního počtu 16 položek byla vynechána položka *Sportování, cvičení* (tato byla odstraněna z toho důvodu, že s její rekódovanou verzí budu dále pracovat jako s hlavní závislou proměnnou, jež nám rozdělí respondenty na kategorie podle míry sportovní aktivity). Dále byly vyloučeny položky s nejnižšími faktorovými skóry *Hraní*

⁷ Pracovala jsem s proměnnou, která má logicky otočenou – tzn. od nejmenší – po nejvyšší četnost

na počítači, Internet a Péče o děti (hry, učení...). Faktorová analýza byla provedena na položkách s otočenou škálou. Výstup z faktorové analýzy níže.

Tabulka 2: Faktorová analýza trávení volného času

	F1	F2	F3
Návštěva kaváren, restaurací	0,836	0,071	0,017
Chození na pivo	0,779	-0,215	-0,064
Návštěva diskoték, tanečních akcí	0,748	0,193	0,003
Setkávání s přáteli a známými	0,526	0,078	0,488
Četba knih	-0,166	0,789	0,059
Divadla, koncerty, výstavy	0,243	0,738	-0,118
Studium	0,053	0,682	-0,201
Četba časopisů, oddechové literatury	-0,124	0,619	0,228
Péče o sebe	0,112	0,505	0,316
Sledování TV, video, DVD	-0,081	-0,127	0,696
Setkávání s příbuznými	0,153	0,156	0,685
Domácí práce, práce na zahradě	-0,348	0,137	0,578
Pasivní odpočinek	0,392	-0,067	0,467
<i>Vysvětlená variance (%)</i>	19,7	18,7	15
<i>Celková vysvětlená variance (%)</i>	53,4		

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let
 KMO (Kaiser-Meyer-Olkin): 0,728
 Bartlett's (sig. = 0,000)
 df = 78
 approx. Chi-square (2881,5)

Poznámka: metoda hlavních komponent, kolmá rotace Varimax

Po odstranění výše uvedených položek nám faktorová analýza vrátila celkem 3 faktory, do kterých se jednotlivé položky rozdělily následovně (zároveň u nich byla testována jejich reliabilita pomocí Cronbachova alfa - CA):

1. aktivně-společenský styl trávení volného času (CA = 0,74)

- a. návštěva kaváren a restaurací
- b. chození na pivo
- c. návštěva diskoték a tanečních akcí
- d. setkávání s přáteli a známými

2. kulturně-vzdělávací styl trávení volného času (CA = 0,71)

- a. četba knih
- b. divadla, koncerty, výstavy
- c. studium
- d. četba časopisů, oddechové literatury
- e. péče o sebe

3. pasivně-rodinný styl trávení volného času (CA = 0,54)

- a. sledování TV, video, DVD
- b. setkávání s příbuznými
- c. domácí práce, práce na zahradě
- d. pasivní odpočinek

Pro respondenty, kteří tráví svůj volný čas aktivně-společenskými činnostmi je charakteristický aktivnější styl života, který pramení z četnějších sociálních interakcí s jejich okolím – jako jsou návštěvy kaváren a restaurací, diskoték, setkávání se s přáteli. Pro respondenty, kteří se spíše přiklánějí ke kulturně-vzdělávacímu stylu trávení volného času, jsou charakterističtějšími aktivity, které spadají do kategorie tzn. „vysoké kultury“⁸ – jako je četba knih, návštěvy divadel a koncertů, studium aj. Poslední faktor, který z metody redukce dimenzí vyšel – pasivně-rodinný – je zastoupen lidmi, kteří vyznávají pasivnější způsob trávení volného času, jakým je sledování TV, pasivní odpočinek ad.

Výše uvedené faktory redukující počet stylů trávení volného času budou použity při dalších analýzách, v nichž budu vysvětlovat míru sportovní aktivity.

7.3 PROFIL AKTIVNĚ – NEAKTIVNĚ SPORTUJÍCÍCH

Studium volnočasových aktivit, které jsou odvozeny ze stylu života, který jedinec vyznává, je pro předkládanou práci stěžejním tématem. V této části se zaměřím na lidi, kteří tráví volný čas aktivně. Aktivitou mám na mysli sportování a cvičení.

Načrtnu profil aktivního mladého člověka – aktivního sportovce, v tom smyslu, jak se diferencuje od méně aktivních lidí. Profil aktivního sportovce budu dávat do protikladu s méně aktivními kategoriemi lidí ve stejné věkové kohortě – sportovci rekreačními a těmi, co se sportu nevěnují - nesportovci. Zaměřím se především na souhrnné charakteristiky sociodemografických a socioekonomických dat, které by nám měly poskytnout celkový pohled na skupiny a rozdíly mezi nimi.

⁸ Toto souvisí s vysokokulturním kapitálem, jehož indikátory je „vědomá spotřeba dominantní kultury“ jako „návštěva galerií, koncertů“ ... [Šafr 2008: 35]

7.3.1 MÍRA SPORTOVNÍ AKTIVITY V MLADÉ GENERACI

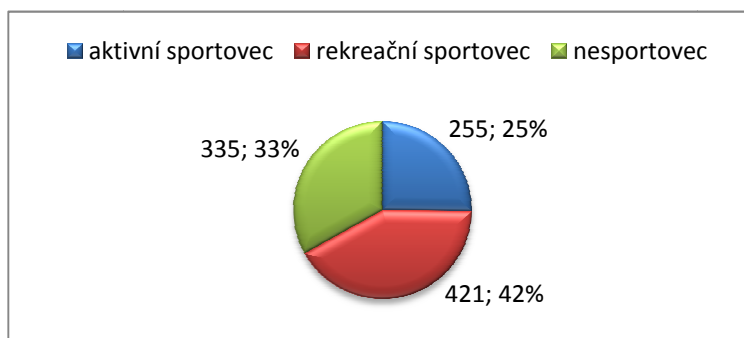
Jak určíme, kdo je a kdo není aktivně sportující osobou? Ve výzkumu jsou k dispozici dvě informace: frekvence sportování a dále otevřená otázka na tři nejoblíbenější kulturní či jiné aktivity ve volném čase (u ní sport zmínilo 14 %).

Míry aktivity sportování respondentů byla vytvořena sloučením kategorií odpovědí na otázku po volnočasových aktivitách: „**Jak často se ve svém volném čase věnujete následujícím činnostem?**“ – položka **sportování, cvičení**⁹.

Sloučením původních osmi kategorií vznikly 3 nové skupiny: **aktivní sportovec** (s mírou intenzity sportování „Více než 2 hodiny denně“ – „Několikrát týdně“), **rekreační sportovec** („Jednou týdně“ – „Jednou za měsíc“) a **nesportovec** („Několikrát za rok“ – „Vůbec ne“). I přesto, že v kategorii „nesportovců“ někteří respondenti označili možnost „Několikrát za rok“, je tato četnost pro naše další analýzy nepostačující a připojili jsme ji k neaktivitě ve sportovních činnostech (můžeme si pod ní představit např. výlet na kole či sjíždění řeky apod.). Smyslem tohoto rekódování bylo určit si sportovně nejaktivnější skupiny lidí - tedy naši cílovou skupinu aktivních sportovců a v protikladu k ostatním kategoriím pak doložit jejich charakteristické znaky. Podrobnější informace o sportování (druh sportu, intenzita sezónních sportů atp.) bohužel ve výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 sledovány nebyly. Této otázce se budu věnovat v další části využívající data z výzkumu ISSP 2007 – Volný čas a sport.

Rozdělení uvedených skupin nám charakterizuje graf 1.

Graf 1: Četnost intenzity sportování respondentů

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

⁹ Odpovědi „Neví“ nebyly do analýzy zahrnuty - z celkového počtu respondentů (1 021) se toto týkalo pouze 10 případů

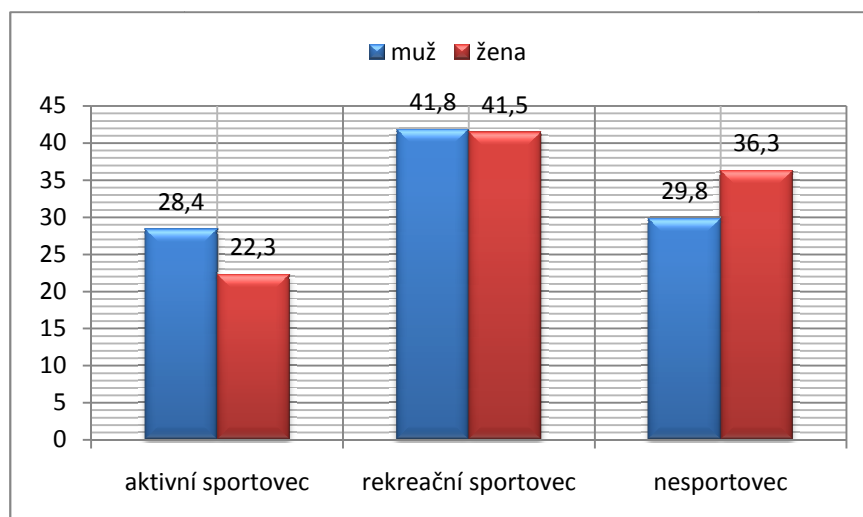
Z grafu 1 lze vyčíst, že čtvrtina všech respondentů (25%) aktivně sportuje, téměř polovina respondentů (42%) se sportování věnuje více jak jednou za měsíc, a třetina respondentů (33%) se sportovním aktivitám nevěnuje vůbec.

Dále se zaměříme se na rozdíly mezi aktivně, rekreačně sportujícími a nesportujícími jedinci. Mým hlavním cílem v této části práce je pomocí statistických analýz ukázat, zdali se tyto kategorie ve svých sociodemografických a socioekonomických charakteristikách nějakým způsobem výrazněji liší.

7.3.2 POHLAVÍ A RODINNÝ STAV JAKO DETERMINANTY MÍRY SPORTOVNÍ PARTICIPACE

Nejdříve si ukážeme rozdíly v demografických údajích. Vzhledem k tomu, že všichni respondenti z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 patří do stejné věkové kohorty 30- 34letých, vliv věku zde bude eliminován již samotnou cílovou populací. Důležitým ukazatelem rozdělení je pohlaví.

Graf 2: Rozdělení kategorií sportujících dle pohlaví (%)

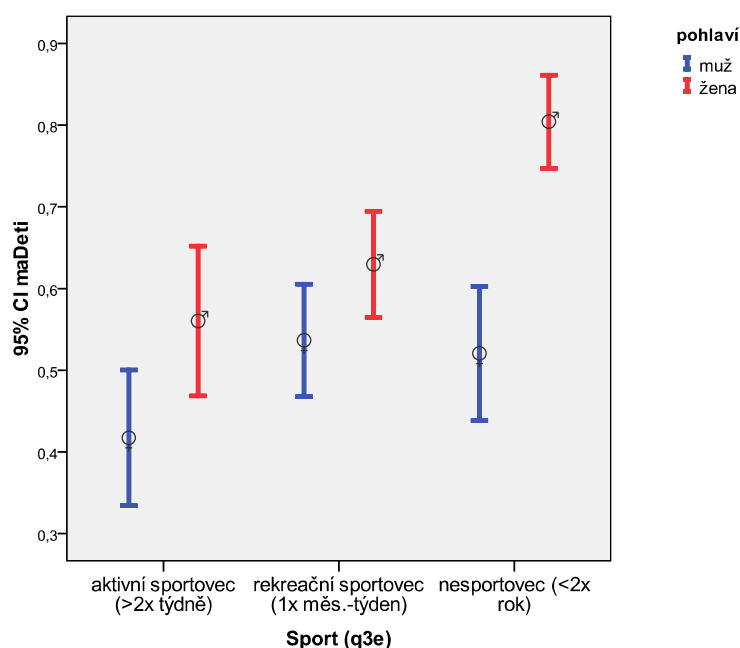
Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu můžeme určit, že čím vyšší je míra aktivity sportování / cvičení, tím nižší je podíl žen v těchto kategoriích. V kategorii aktivně sportujících převažují muži (28,4 %) oproti ženám (22,3 %). V kategorii rekreačně sportujících se poměry zastoupení obou

pohlaví téměř vyrovnávají (ženy 41,5 % a muži 41,8 %) – připomeňme si, že četnost sportovních aktivit v kategorii rekreačních sportovců je jedenkrát týdně se snižující se frekvencí, v případě nespportovců opět, a už o něco výrazněji, převažují ženy (36,3 %) nad muži (29,8 %).

Položme si zde otázku, čím může být nižší míra sportovní aktivity u žen způsobena? Uvědomme si, že v datech analyzujeme data od lidí ve věku 30-34 let. S ohledem na charakteristiku doby, ve které žijeme, dochází i k nárůstu věku prvorodiček, ženy tak poprvé rodí děti převážně okolo 30. roku života¹⁰. Mají tedy dle této teze ženy v tomto věku častěji děti než muži? Dokazuje tento předpoklad fakt, že z celkového počtu 521 respondentek se více jak třetina z nich řadí mezi nespportovce?

Graf 3: Míra sportovní aktivity dle pohlaví s ohledem na životní cyklus (= zda respondenti mají děti)

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Podle grafu 3 můžeme potvrdit předchozí hypotézu o tom, že u žen je nižší míra sportovní aktivity, podle předpokladu mj. způsobena tím, že mají v tomto věku oproti mužům častěji děti. Lze tedy říci, že se snižující se frekvencí sportování ve volném čase

¹⁰ Z informací Českého statistického úřadu pro rok 2008 (kdy byl sběr dat pro výzkum Distinkce a hodnoty proveden) vyplývá, že v tomto roce „vzrostl průměrný věk všech rodiček, na 29,3 roku. Průměrný věk otců při narození dítěte v roce 2008 činil 33,0 roku“ [ČSÚ - online].

respondentů, se zároveň zvyšuje i předpoklad, že budou mít děti a u žen toto (v kategorii nesportovců) platí téměř dvakrát více než u mužů.

Dále může (kromě jiného) s mírou sportovní aktivity souviset i fakt, zdali je jedinec ve svazku manželském nebo svobodný/á. Je rodinný stav faktorem, který by ovlivňoval míru sportovní aktivity? Rozložení tohoto jevu v jednotlivých kategoriích vypadá následovně.

Tabulka 3: Kontingenční tabulka - rodinný stav a kategorie míry sportovní aktivity – MUŽI (řádková procenta)

MUŽI	aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
Svobodný	33,8%	37,2%	29,1%
Ženatý	23,5%	46,5%	30,0%
Rozvedený	21,1%	44,7%	34,2%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Poznámka: v kategorii MUŽI byla odstraněna položka „Vdovec“ z důvodu malého počtu případů

Tabulka 4: Kontingenční tabulka - rodinný stav a kategorie míry sportovní aktivity – ŽENY (řádková procenta)

ŽENY	aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
Svobodná	31,7%	44,7%	23,6%
Vdaná	18,2%	40,9%	40,9%
Rozvedená	17,5%	38,1%	44,4%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Poznámka: v kategorii ŽENY byla odstraněna položka „Vdova“ z důvodu malého počtu případů

Z tabulek četností míry kategorie sportování a rodinného stavu lze usuzovat, že ve věkové kohortě 30 – 34 let aktivně sportuje více jak třetina svobodných mužů (33,8 %), o něco málo více svobodných mužů se věnuje sportu rekreačně a téměř třetina (29,1 %) svobodných mužů nesportuje vůbec. Ženatí muži sportují nejčastěji rekreačně (46,5 %), stejně tak, jako muži rozvedení (44,7 %).

Co se týče vztahu míry sportovní aktivity u žen a jejich rodinného stavu, svobodné i vdané ženy se nejčastěji věnují rekreačnímu sportování (svobodné ze 44,7 % a vdané ze 40,9 %), naproti tomu rozvedené ženy spíše nesportují (44,4 %). Tento fakt můžeme vysvětlit výsledkem další analýzy, ze které vyplývá, že rodinný stav a fakt, že má žena děti, přispívá k vyšší míře sportovní neaktivity. Viz. tabulka 5.

Tabulka 5: Vliv rodinného stavu a rodičovství na míru sportovní aktivity u žen

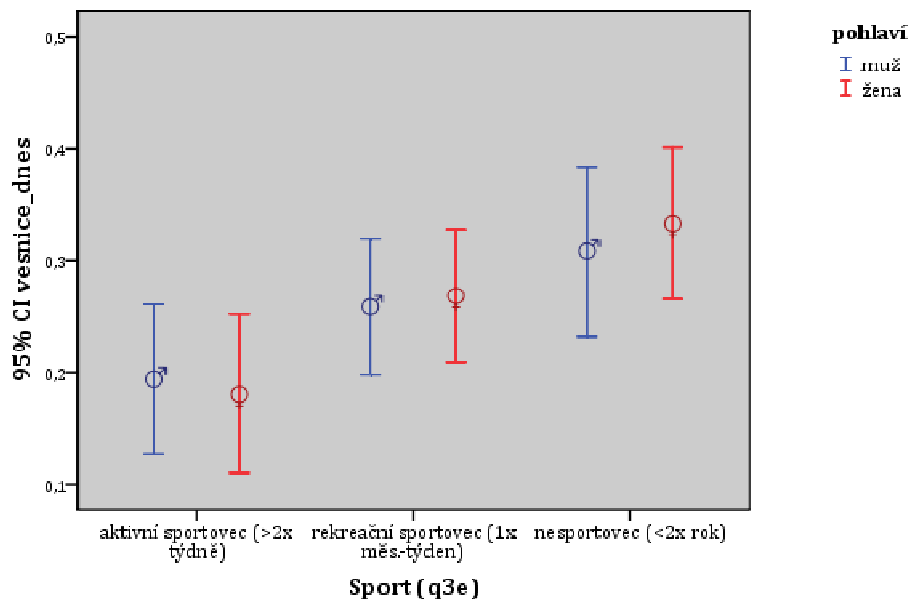
<i>Má děti</i>	aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
Svobodná	25,6%	38,5%	35,9%
Vdaná	17,6%	40,2%	42,1%
Vdova	0,0%	0,0%	100,0% ¹¹
Rozvedená	17,3%	32,7%	50,0%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

7.3.3 BYDLIŠTĚ

Mezi další demografické charakteristiky naší vybrané skupiny sportovně aktivních – neaktivních můžeme zařadit i jejich bydliště.

Graf 4: Míra sportovní aktivity rozdělená dle pohlaví a místa bydliště na vesnici (pravděpodobnost)

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu č. 4 vyplývá souvislost mezi mírou aktivity sportování, pohlavím a tím, zdali respondent bydlí na vesnici či ve městě (dichotomizovaná proměnná vesnice_dnes nám udává, že respondent v současné době žije na vesnici, čím vyšší je tedy hodnota na této ose, tím vyšší je pravděpodobnost, že zde bydlí). Z grafu je tedy vidět, že aktivnější

¹¹ Celkem 3 případy

sportovce nalezneme mezi muži, kteří bydlí spíše ve městě, ale stejně tak to platí i pro ženy, kdy ty, co jsou sportovně aktivnější, také spíše bydlí ve městě. Oproti tomu skupiny nespportovců u obou pohlaví dle rozdělení spíše bydlí na vesnicích. Tento fakt můžeme spojit s všeobecně platným tvrzením, že právě ve městech nebo poblíž nich nalezneme různé sportovní areály a místa pro provozování aktivní činnosti spíše než na vesnicích, které nedisponují takovými finančními prostředky, aby mohly takováto zařízení zřídit a udržovat provozuschopná a v neposlední řadě také zajistit adekvátní počet klientů takovýchto zařízení – přeci jen mají lidé, kteří na vesnicích bydlí / hospodaří jiný denní cyklus, než obyvatelé měst.

7.3.4 SOUVISLOST MÍRY SPORTOVÁNÍ A VZDĚLÁNÍ

Mezi proměnné, které mají nepochybně velký vliv na míru sportovní aktivity jedince ve volném čase, patří výše jeho vzdělání. Nabízené kategorie byly zredukovány z původních 9 možných na 3 takto: 1. kategorie v sobě zahrnuje základní a vyšší odborné vzdělání, 2. kategorie středoškolské vzdělání a 3. kategorie vzdělání vysokoškolské¹². V následujícím grafu jsme dali do souvislosti výši dosaženého vzdělání s mírou sportovní aktivity a pohlavím. Více nám napoví následující výstup z něj.

Tabulka 6: Míra sportovní aktivity podle dosaženého vzdělání (řádková procenta)

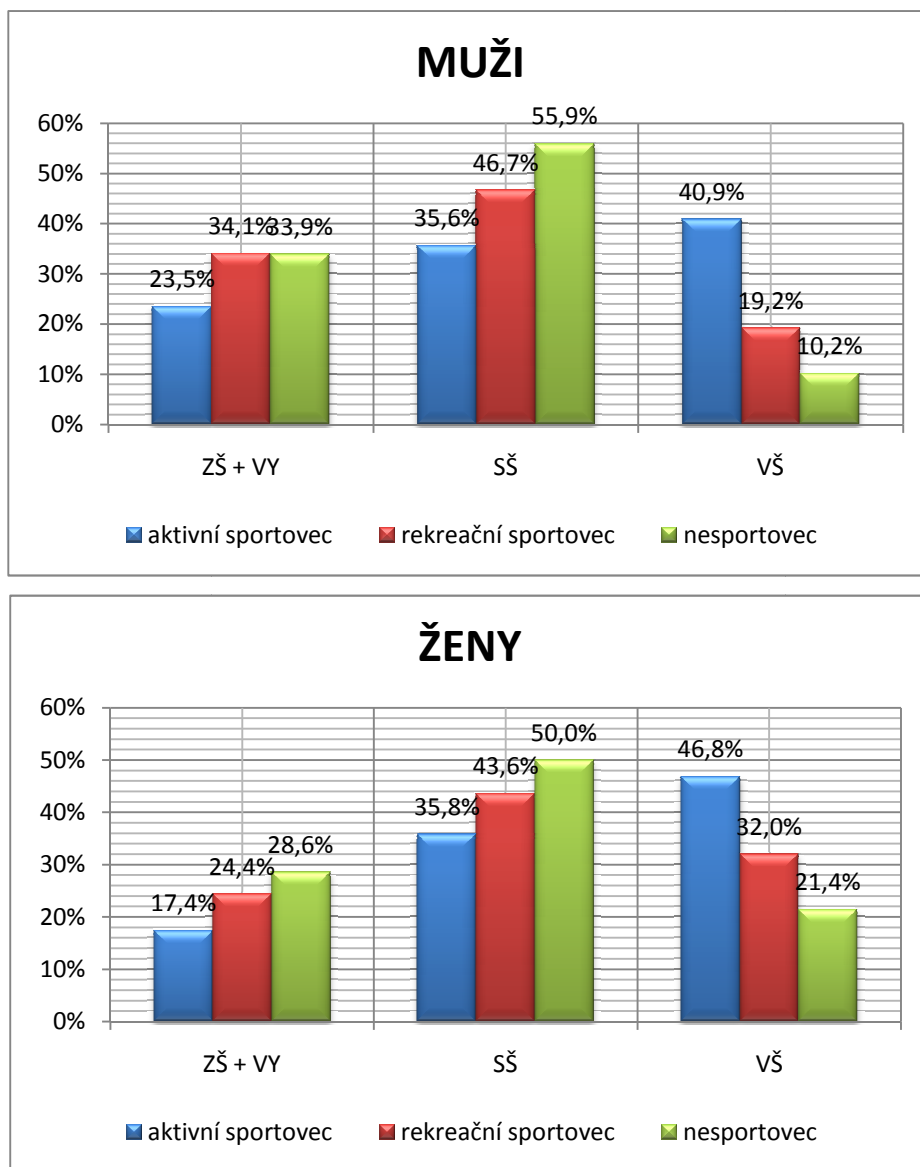
	aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
ZŠ + VY	20,9%	35,7%	43,4%
SŠ	28,3%	44,8%	26,9%
VŠ	31,0%	52,7%	16,3%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu lze vyčíst, že vyšší dosažené vzdělání indikuje vyšší sportovní aktivitu. Pro lepší ilustraci se můžeme podívat i na procentuální zastoupení jednotlivých stupňů vzdělání.

¹² bez rozlišení Bc., Mgr. či vyššího dosaženého stupně

Graf 5 a 6: Míra sportovní aktivity dle dosaženého vzdělání (podle pohlaví)

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Graf 5 nám naznačil, že spolu s tím, jak klesá výše dosaženého vzdělání, zvětšuje se i podíl neaktivních (nesportovců). Tento fakt platí stejně u obou pohlaví. Graf 5 nám ukazuje data odděleně za muže a ženy. V obou těchto případech platí, že čím vyššího vzdělání respondent dosáhne, tím vyšší je jeho podíl na provozování sportovních aktivit ve volném čase.

Můžeme tedy všeobecně říci, že mezi výší dosaženého vzdělání a mírou sportovní aktivity existuje vztah přibližně ve smyslu přímé úměry – se zvyšujícím se vzděláním se zvyšuje i míra sportovní aktivity.

7.3.5 PROFESE MLADÝCH SPORTOVců A NESPORTOVců

V neposlední řadě je pro úplnost vybraných demografických ukazatelů důležité zmínit, jakou profesi jednotliví respondenti podle kategorie míry sportovní aktivity zastávají. K tomu nám poslouží otázka „*Do jaké skupiny zaměstnání byste zařadil své zaměstnání? Pokud v současné době nepracujete, zařad'te Vaši poslední profesi*“. 15 kategorií bylo sloučeno do třinácti profesních skupin. Příslušnost k jednotlivým zaměstnaneckým skupinám nám ve dvourozměrném prostoru ukáže metoda korespondenční analýzy. Vstupními daty byly četnosti v tabulce 7.

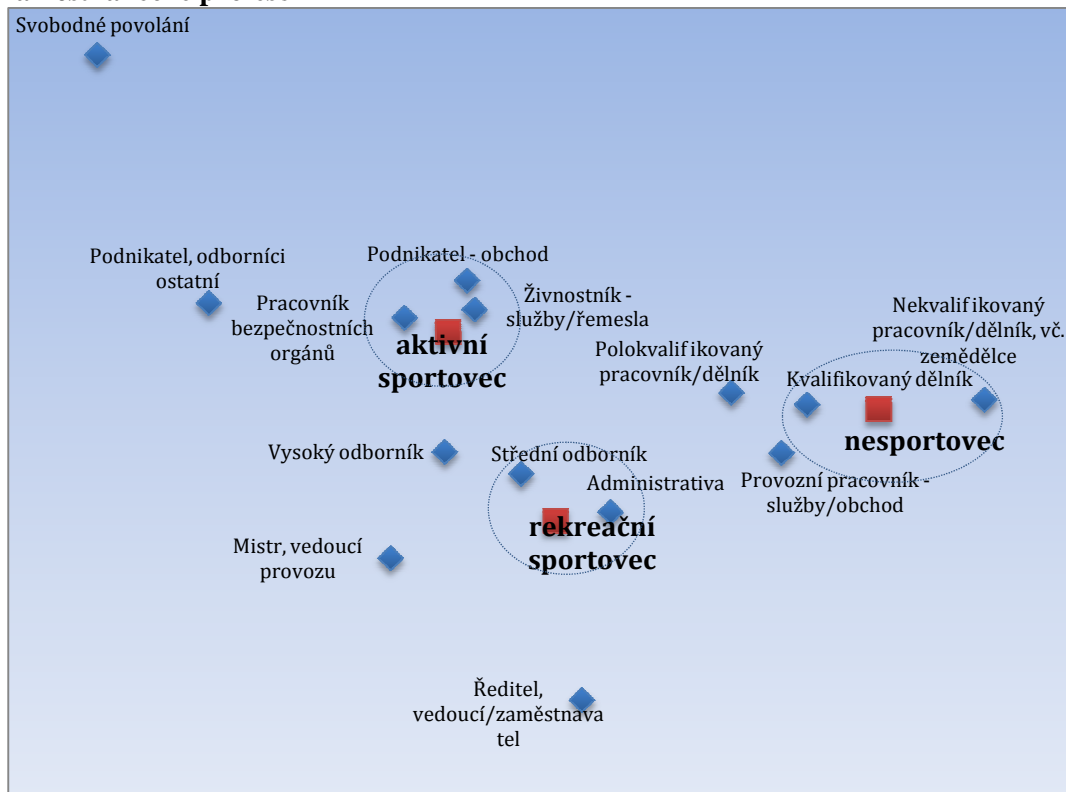
Tabulka 7: Míra sportovní aktivity podle jednotlivých profesí

	aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
Ředitel,vedoucí/zaměstnavatel	15,0%	60,0%	25,0%
Vys. odborník	32,8%	48,3%	19,0%
Stř. odborník	28,4%	47,4%	24,2%
Administrativa	22,8%	47,2%	30,1%
Provozní prac. - služby/obchod	18,3%	38,3%	43,5%
Prac. bezpečnostních org.	40,9%	40,9%	18,2%
Mistr, vedoucí provozu	30,0%	56,7%	13,3%
Kvalifik. dělník	19,5%	34,4%	46,1%
Polokvalif. prac./dělník	23,3%	35,9%	40,8%
Nekvalif. prac./ dělník, vč. zeměd.	12,1%	28,8%	59,1%
Živnostník - služby/řemesla	38,3%	38,3%	23,4%
Podnikatel - obchod	40,0%	36,7%	23,3%
Svobodné povolání	66,7%	33,3%	0,0%
Podnikatel - odborníci ost.	50,0%	45,8%	4,2%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Poznámka: tučně jsou vyznačené nejvyšší hodnoty ve vztahu sportování a zaměstnanecké profese

Graf 7: Výstup z korespondenční analýzy – pole kategorií míry sportovní aktivity a zaměstnanecké profese

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu je zřejmé, která zaměstnání vykonávají lidé, kteří se ve větší míře věnují aktivnímu sportování, lidé, co se této činnosti věnují rekreačně a ti, co nesportují. To znamená, že sportovně aktivnější lidé, řekněme jim aktivní sportovci, jsou častěji zaměstnání jako pracovníci bezpečnostních složek (policisté, hasiči, pracovníci bezpečnostní agentury), dále jsou to podnikatelé nebo živnostníci pracující ve službách. Co se týče rekreačních sportovců, mezi jejich nejčastější druhy zaměstnání patří administrativa, jsou mezi nimi vysocí i střední odborníci (představme si lékaře, učitele, ale i management). Lidé, kteří se sportu ve svém volném čase nevěnují, jsou často zaměstnání jako kvalifikovaní / nekvalifikovaní dělníci, provozní pracovníci ve službách a obchodu a v oblasti zemědělství.

Z výstupu korespondenční analýzy tedy vyplývá, že nesportovci patří mezi skupinu lidí s méně prestižními zaměstnaneckými profesemi než ostatní dvě sportovně aktivnější kategorie lidí. Zároveň zde můžeme pozorovat přímou úměru ve fyzické náročnosti některých povolání (pracovník bezpečnostních orgánů) v souladu s vyšší mírou sportovní aktivity. Pod rekreačními sportovci pracujícími v administrativě si můžeme představit např. úředníky ve státní sféře (ženy, věnující se aerobním cvičením

aj.). Znamená to tedy, že identita aktivně sportujících je spojena spíše s vyšším sociálním statusem ve společnosti, co se profesního zařazení týče.

Vraťme se nyní ke grafu výstupu z korespondenční analýzy – můžeme tedy tvrdit, že čím vyšší je profesní postavení jedince, tím vyšší můžeme předpokládat i míru sportovní aktivity. Dokládá to také fakt, že podnikatelské profese se spíše blíží aktivnějšímu sportování než např. profese kvalifikovaných a nekvalifikovaných dělníků a zemědělců. Co se týče administrativy, ale i ředitelských pozic, respondenti tohoto profesního zařazení se spíše věnují rekreačnímu sportování.

7.4 JAKÉ FAKTORY PODMIŇUJÍ MÍRU SPORTOVNÍ AKTIVITY?

Abychom zjistili, s čím souvisí rozdílná míra aktivity sportování 30-34letých jedinců v populaci ČR, při kontrole vzájemného vlivu jednotlivých vysvětlujících proměnných, použijeme ordinální logistickou regresi. Ta nám v porovnání s multinominální regresní analýzou vytvoří robustnější a zároveň úspornější model. Vysvětlovaná proměnná má tři kategorie (aktivní sportovec, rekreační sportovec, nesportovec), referenční kategorií jsou nesportovci. Mezi vysvětlující proměnné řadíme sociodemografické charakteristiky – pohlaví, místo bydliště, socioekonomické charakteristiky – vzdělání, ISEI, a jako další charakteristiky týkající se životního cyklu respondenta – zdali má děti a zda se trávením svého volného času přibližuje spíše ke spotřebě nižších kulturních statků (návštěva diskoték, hospod...), má zájem o vyšší kulturu (návštěva divadel, péče, PC...) nebo se převážně věnuje rodině a přátelům (pasivní odpočinek doma...). Poslední tři jmenované proměnné byly odvozeny z faktorové analýzy volnočasových aktivit¹³, přičemž byly odstraněny položky, které měly nízké faktorové skóry, rozděleny jsou na tercily – efekty kategorií jsou tak snáze interpretovatelné. Popisné statistiky použitých proměnných uvádí tabulka 8.

¹³ viz. kapitola 7.2 Styl trávení volného času – str. 32-35

Tabulka 8: Kategorie míry sportovní aktivity a vysvětlující proměnné

	Popis	N	%
Kategorie míry sportovní aktivity	1 Nesportovec (<2x rok)	231	29,8,0%
	2 Rekreační sportovec (1x měs.-týden)	330	42,5%
	3 Aktivní sportovec (>2x týdně)	215	27,7%
Pohlaví	1 muž	376	48,5%
	2 žena	400	51,5%
Bydliště na vesnici	0 Bydlí ve městě	584	75,3%
	1 Bydlí na vesnici	192	24,7%
Vzdělání	1 VŠ	107	13,8%
	2 SŠ	325	41,9%
	3 ZŠ+VY	344	44,3%
Životní cyklus - má děti	0 Nemá děti	315	40,6%
	1 Má děti	461	59,4%
Přátelé ze sportu	0 Nemá přátele ze sportu	722	93%
	1 Má min. jednoho přítele ze sportu	54	7%
Styl trávení volného času: aktivně-společenský -součtový index_3kat (CA 0,74) (r)	1 III.	221	28,5%
	2 II.	312	40,2%
	3 I.	243	31,3%
Styl trávení volného času: kulturně-vzdělávací -součtový index_3kat (CA 0,71) (r)	1 III.	252	32,5%
	2 II.	275	35,4%
	3 I.	249	32,1%
Styl trávení volného času: pasivně-rodinný -součtový index_3kat (CA 0,54) (r)	1 III.	271	34,9%
	2 II.	202	26%
	3 I.	303	39%
Valid	776	100%	
Missing	245		
Total	1021		

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Pro interpretaci výstupů z ordinálního logitového modelu je pro nás nejdůležitějším ukazatelem (vedle regresních koeficientů – logitů (b)), především exponenciované koeficienty (e^b), které interpretujeme, jak poměr šancí. Zjišťujeme vliv jednotlivých vysvětlujících proměnných na vysvětlovanou proměnnou při kontrole vlivu ostatních proměnných, a můžeme ukázat, do jaké míry zvyšují či snižují šanci na přechod mezi jednotlivými kategoriemi sportovců.

Tabulka 9: Odhadnutý model ordinální logistické regrese pro četnost intenzity sportování (nesportovec, rekreační sportovec, aktivní sportovec)

	Estimate	Std. Error	df	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Exp(B)
Pohlaví - muž ^a	0,903	0,406	1	0,026	0,107	1,699	2,467
Místo bydliště - město ^b	0,474	0,226	1	0,036	0,03	0,917	1,606
Vzdělání - VŠ ^c	0,658	0,247	1	0,008	0,176	1,069	1,931
Vzdělání - SŠ ^c	0,423	0,163	1	0,01	0,25	0,826	1,527
Životní cyklus – bez dětí ^d	1,097	0,378	1	0,004	0,355	1,838	2,995
Trávení volného času – aktivně společenské I. tercil (nejvyšší) ^e	0,94	0,208	1	0,000	0,537	1,343	2,56
Trávení volného času – aktivně společenské II. tercil (střední) ^e	0,535	0,174	1	0,002	0,193	0,877	1,707
Trávení volného času – kulturně-vzdělávací I. tercil (nejvyšší) ^f	1,418	0,207	1	0,000	1,011	1,825	4,129
Trávení volného času – kulturně-vzdělávací II. tercil (střední) ^f	0,686	0,184	1	0,000	0,326	1,045	1,986
iseiR	-0,007	0,004	1	0,063	-0,015	0	
Ani jeden přítel nesportuje ^g	-2,305	0,332	1	0,000	-2,955	-1,654	0,100
[pohlaví=1] * [maDeti=0]	-0,943	0,476	1	0,047	-1,876	-0,011	0,389
[pohlaví=2] * [maDeti=0] * [R_pasiv_rodinny_3r=1]	-1,489	0,514	1	0,004	-2,497	-0,481	0,226

Zdroj: Distinkce 2008, SOÚ AV ČR, respondenti ve věku 30-34 let

Referenční kategorie: ^a žena, ^b vesnice, ^c Vzdělání – ZŠ+VY, ^d Životní cyklus – má děti, ^e Trávení volného času – aktivně-společenské III. tercil (nízké), ^f Trávení volného času – kulturně-vzdělávací III. tercil (nízké),

^g Minimálně jednoho přítele zná ze sportu

Standardizované koeficienty beta, $p < 0,05$

Model je statisticky významný – sig. = 0,000

Nagelkerke = 0,258

Výsledky analýzy uvádí tabulka 9. Podle odhadnutých koeficientů ordinální logistické regrese ($\exp(B)$), vyjadřujících podíl šance na posun o kategorii frekvence sportování, srovnáme-li poměry šancí u jednotlivých proměnných, můžeme konstatovat, že nejsilněji s mírou aktivity souvisí to, jak respondent tráví svůj volný čas, přičemž v pozadí je neopomenutelný vliv vzdělání – v tomto případě jde o kulturně-vzdělávací činnosti. Skutečnost, že jedinec takto tráví volný čas, zvyšuje statistický podíl šance na aktivnější přístup ke sportování (posun směrem k vyšší kategorii) více než 4krát.

Druhým nejsilnějším faktorem je životní cyklus respondenta – tedy zdali má děti nebo ne. V případě, že respondent děti nemá, zvyšuje to jeho šance na aktivnější přístup ke sportování téměř 3krát.

Z hlediska pohlaví můžeme konstatovat, že muži mají blíže k tomu, aby aktivněji sportovali než ženy (téměř 2,5krát vyšší šance, což naznačila již jednoduchá bivariátní analýza v kapitole 7.3.2).

Pokud respondent bydlí na vesnici, snižuje se v porovnání s obyvateli měst, podíl jeho šance na přechod do vyšší kategorie míry aktivity ve sportu. To souvisí s daleko větší vybaveností měst a rozvojem sportovišť a z toho plynoucích příležitostí začít se aktivně věnovat sportu. Významným faktorem pro výkon sportovních aktivit je i nejvyšší dosažené vzdělání, kdy spolu s vyšším dosaženým vzděláním roste i šance na vyšší míru frekvence sportování. Spolu s vyšším vzděláním roste i velikost příjmu jedince a má tedy možnost do sportovních aktivit více investovat.

Co se týče jednotlivých interakcí, žena, která nemá děti a tráví volný čas pasivně v rodinném kruhu či s přáteli, má z pravděpodobnostního hlediska o polovinu nižší šanci aktivně sportovat.

7.5 CELKOVÝ PROFIL RESPONDENTŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ MÍRY SPORTOVNÍ AKTIVITY

Shrňme si tedy nyní celkově, jaké jsou charakteristické rysy jednotlivých skupin lidí rozdělených do kategorií podle míry frekvence sportovních aktivit (sportovců – nesportovců). V následující části shrnu nejvýznamnější faktory, které mají vliv na utváření identity aktivních – neaktivních ve věkové kohortě 30 – 34letých.

AKTIVNÍ SPORTOVEC

Pod aktivním sportovcem, tedy jedincem, který se sportovním aktivitám věnuje více než 2 krát týdně, si můžeme představit spíše muže, který nemá děti, je svobodný a žije spíše ve městě než na vesnici. Co se týče vzdělání, pohybuje se na rozhraní spíše mezi střední školou a odborným vyučením.

REKREAČNÍ SPORTOVEC

Mezi rekreační sportovce se řadí spíše ženy, které dosáhly středoškolského vzdělání, jsou častěji vdané a mohou, ale nemusí mít děti, bydlící v obci velikostně na rozhraní města a vesnice, nejčastěji pracují v administrativě.

NESPORTOVEC

Do kategorie lidí, kteří nesportují, spadají především ženy, které mají děti a dosáhly buď středoškolského, nebo vyššího odborného vzdělání / ZŠ. Žijí spíše na vesnici a pracují jako kvalifikované / nekvalifikované dělnice.

8. SOCIALIZACE KE SPORTU

V této kapitole bych se chtěla věnovat tomu, jaký vliv má na aktivní trávení volného času (sportování) proces socializace jedince v rodině, jež právě ta je nejdůležitějším socializačním činitelem vůbec (teoretické ukotvení těchto myšlenek lze nalézt v kapitole 4.2 a 6.4).

Abychom zjistili, co podmiňuje rozdílnou míru sportovní aktivity ve věkové kohortě 30 – 34letých, musíme si definovat vhodné nezávisle proměnné. Těmi proměnnými, se kterými vstoupíme do analýzy, a které nepochybně přispějí k přesnějšímu pohledu na socializaci jedince ke sportu, jsou informace, jakým způsobem respondent trávil se svými rodiči volný čas v dětství, jakým činnostem se společně věnovali, zdali navštěvovali nějaké sportovní kroužky ad.

8.1 RODINA PŮVODU

Socializace je celoživotní proces, dlouhodobý a nepřerušovaný, jímž prostřednictvím se stáváme lidskými bytostmi. V jejím průběhu dochází k osvojování hodnot a norem. Podle Hurrelma (1988) in Flemr, Valjent 2004/1, je socializace „Proces vzniku, formování a vývoje lidské osobnosti v závislosti na a v interakci s lidským organismem na straně jedné, a společenských a ekologických životních podmínkách, které existují v dané době během historického vývoje společnosti na straně druhé“ [ibid: 72; kurzíva v originále].

Je nutné „také zmínit některé mechanismy socializace, které úzce souvisí s oblastí sportu a pohybových aktivit. Za základní lze považovat identifikaci a imitaci. Identifikace se dá považovat za formu sociálního učení. Identifikací se zde rozumí ztotožnění se s někým, resp. srovnávání se vzorem, přijetí určitého vzoru, referenční skupinou“ [Flemr, Valjent 2004/1: 73].

Provozování fyzických aktivit je nedílnou součástí aktivního životního stylu. „Fyzická aktivita a sport je proto chápána primárně jako ochranný faktor proti stresu a depresím, stává se prostředkem k vyplňování volného času mládeže a jako prevence kriminality, užívání drog a společensky nežádoucích způsobů chování a jednání (Dishman, 1985; Koukal, 1996)“ in Závěry mnoha empirických výzkumů dokládají, že „především rodina je největší hnací silou ke sportování dětí a mládeže. Čím vyšší význam, přisuzují rodiče sportu, tím silněji děti chápou sport jako hodnotnou atraktivní činnost. Zejména rodiče jsou těmi, kdo obdarovávají své děti sportovní výstrojí a

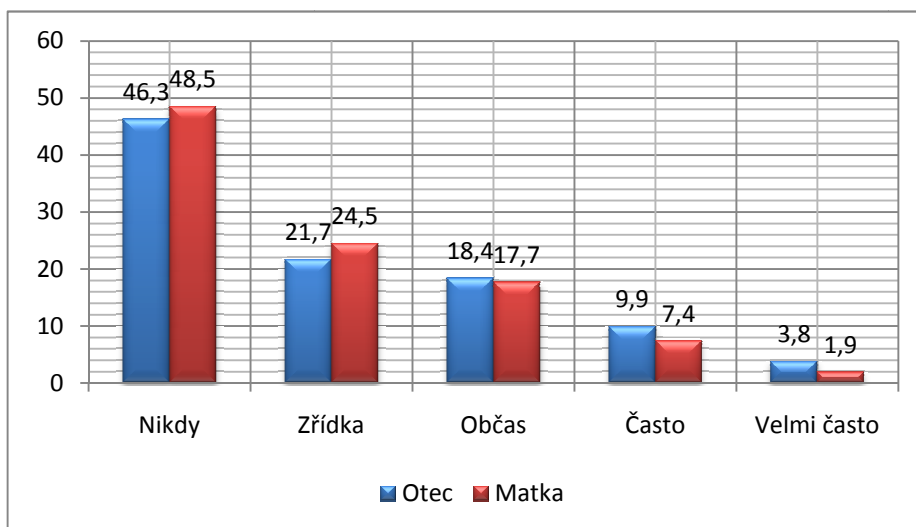
výzbrojí. Právě rodiče učí své děti házet a chytat míč, učí je plavat, bruslit, lyžovat a jezdit na kole. Od rodičů se dozvídají, jak se zúčastnit závodu, soutěžit o ceny a dosahovat socializačně stimulačních cílů [Sekot, 2003] in [Flemer, Valjent 2004/2: 86]. V této části práce se pokusím objasnit, jaký vliv má provozování sportovních aktivit rodiči na pozdější participaci jejich dětí na sportu.

8.1.1 SPORTOVNÍ AKTIVITY RODIČŮ A JEJICH VLIV NA SPORTOVNÍ PARTICIPACI RESPONDENTA

Mezi faktory, které mohou ovlivnit míru sportování respondentů v pozdějším věku, patří to, jakým způsobem trávili jejich rodiče volný čas a zdali byli oni samy svými rodiči ke sportu vedeni.

V první části této kapitoly se zaměříme na volnočasové aktivity rodičů, kterých se účastnili v době, kdy jejich děti končily základní školu. Jelikož chceme zjistit, jak byly děti svými rodiči ovlivněny na poli sportu, budeme se zabývat především jejich sportovními aktivitami. Rozložení v základním souboru nám ukáže následující graf 8.

Graf 8: Četnost s jakou rodiče respondentů ve svém volném čase sportovali (výpověď respondentů)

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu můžeme vyčíst, že sportovní aktivita rodičů podle vnímání respondentů nebyla nijak veliká. Téměř polovina rodičů obou pohlaví se sportovním činností v době, kdy

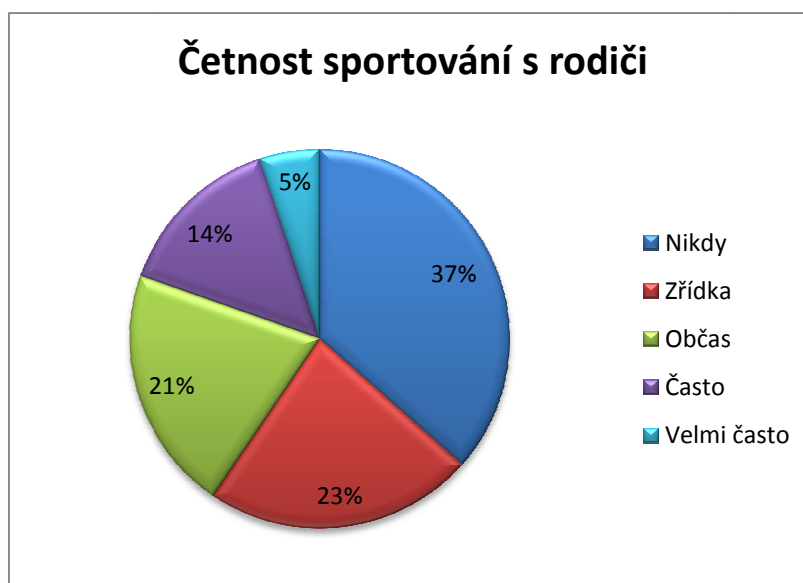
jejich děti končili základní školní docházku, nevěnovala téměř z 50 %. Aktivnímu trávení volného času prostřednictvím sportu, se tedy zhruba před 25 lety věnovalo, podle dostupných informací, pouze 3,8 % otců a 1,9 % matek.

Fakt, že se rodiče ve svém volném čase nevěnovali sportovním aktivitám, ovšem ještě neznamená, že by v tomto případě nedošlo k přenosu hodnot a míry důležitosti sportu v životě jejich dětí. Podíváme se proto na další proměnné s tímto související.

Dále budu pracovat s proměnnou, spojující sportovní činnosti otce a matky do součtového indexu. Výzkum mimo jiné retrospektivně zjišťoval, jaké kulturní, sportovní či jiné aktivity rodiče (či někdo z rodiny) s potomky v dětství provozoval.

Co se týče sportovních aktivit, které rodiče přímo sdíleli se svými dětmi (respondenty), jejich četnost nám ukáže následující tabulka.

Graf 9: Míra četnosti sportování s rodiči za všechny respondenty

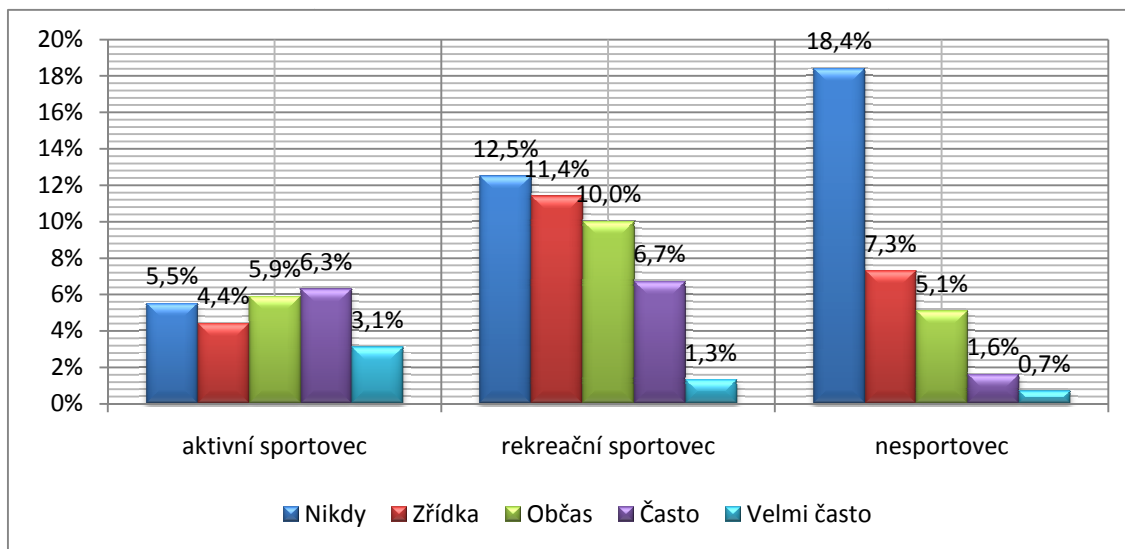

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu 9 můžeme usoudit, že pouze 5 % z celkového počtu respondentů ve výběrovém souboru se svými rodiči velmi často sportovali, dalších 14 % často, více než třetina všech respondentů (37 %) se svými rodiči v dětství nesportovala.

Pokud dáme tuto četnost do souvislosti s mírou aktivity současných 30 – 34letých respondentů, dostaneme následující hodnoty.

Graf 10: : Sportování s rodiči v dětství podle kategorií míry sportování v dospělosti

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Předpokládala jsem, že intenzita sportování u respondentů, kteří v současné době nesportují, nebo sportují, byla v dětství nižší – tento předpoklad se potvrdil. Naopak u respondentů, kteří se sportu věnují aktivně, jsem s ohledem na výsledky několika empirických studií [in Flemr, Valjent 2004] o tom, že rodina a aktivní styl trávení volného času s dětmi, je hlavním motivátorem vyšší míry provozování sportovních aktivit předpokládala, že spolu s četností sportování, poroste i procentuální zastoupení tohoto faktoru ve skupině aktivních sportovců. Sice je z grafu 10 jasné, že podíl procentuálního zastoupení „velmi častého“ sportování s rodiči má nejvyšší hodnotu právě u aktivních sportovců, v průměru se ale od ostatních skupin neliší.

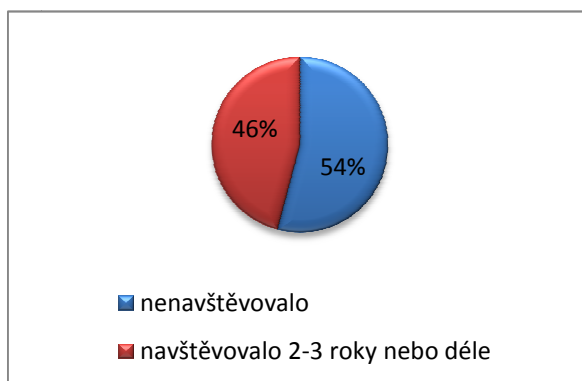
Předpokládala jsem, že intenzita sportování u respondentů, kteří v současné době nesportují, nebo sportují, byla v dětství nižší – tento předpoklad se potvrdil. Naopak u respondentů, kteří se sportu věnují aktivně, jsem s ohledem na výsledky několika empirických studií [viz Flemr, Valjent 2004] ukazujících na to, že rodina a aktivní styl trávení volného času s dětmi, je hlavním motivátorem vyšší míry provozování sportovních aktivit předpokládala, že spolu s četností sportování, poroste i procentuální zastoupení tohoto faktoru ve skupině aktivních sportovců. Sice je z grafu 10 jasné, že podíl procentuálního zastoupení „velmi častého“ sportování s rodiči má nejvyšší hodnotu právě u aktivních sportovců.

8.1.2 PARTICIPACE NA SPORTU (NEJEN) V OBDOBÍ ADOLESCENCE

Socializace je proces, k němuž dochází vědomě a záměrně (v rodině nebo ve škole), ale i mimovolně, vzniká interakcemi, kdy se jedinec vymezuje ve vztahu k ostatním, ale kdy také uplatňuje svou schopnost vcítění se do situace druhého člověka. Na socializaci se podílí řada společenských institucí a organizací. Mezi nejvýznamnější socializační činitele lze vedle primární role rodiny uvést také školu a zájmové aktivity – např. sportovní kluby, vrstevníky, kamarády.

Důležitým faktorem vedoucím ke sportování v dospělosti tak může být i to, zda ve školním věku respondenti navštěvovali sportovní kroužky. Tento fakt můžeme indikovat z otázky „*Když jste chodil/a na ZŠ, docházel/a jste do následujících zájmových kroužků či oddílů?*“.

Graf 11: Participace ve sportovním kroužku

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Ze všech respondentů, kteří na otázku odpověděli (1 005)¹⁴ jich 53,3% sportovní kroužky na základní škole nenavštěvovalo (do této skupiny byla po rekódování zahrnuta i možnost participace do 1 roku, z důvodu toho, že takto krátkodobé působení nemá na socializaci ke sportu významný vliv), 45,2% respondentů do sportovního kroužku chodilo 2 nebo 3 roky anebo déle.

Podíváme se na rozložení participace ve sportovních kroužcích u hlavní závislé proměnné našeho výzkumu – kategorií míry sportování v současné době u 30 – 34letých.

¹⁴ 16 respondentů z celkového počtu na tuto otázku odpovědělo, že „neví“ = chybějící hodnota

Tabulka 10: Sportování dnes a návštěvy sportovních kroužků v dětství(řádková procenta)

	nenavštěvoval	navštěvoval 2-3 roky nebo déle
aktivní sportovec	33,6%	66,4%
rekreační sportovec	50,0%	50,0%
nesportovec	74,1%	25,9%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Návštěva sportovních kroužků na ZŠ měla zřejmě vliv i na setrvání respondentů u sportu. Z celkového počtu respondentů, kteří aktivně sportují, jich 66,4 % na ZŠ navštěvovalo sportovní kroužek. U skupiny v současné době rekreačních sportovců, jich sportovní kroužek navštěvovala rovná polovina (50 %). Naproti tomu přes 74 % respondentů, kteří se v současné době sportovním aktivitám nevěnují, nechodilo na základní škole ani do sportovního kroužku. Více jak 3 roky se aktivitám ve sportovním kroužku věnovala téměř polovina aktivně sportujících respondentů.

8.2 MODEL SOCIALIZACE KE SPORTOVNÍ AKTIVITĚ V MLADÉ GENERACI

Jelikož chceme zjistit, které faktory měli v rámci socializačního procesu nejvyšší vliv na to, zda respondent aktivně sportuje / nesportuje – kdy zároveň uvažujeme jejich vzájemné působení – použijeme opět metodu ordinální logistické regrese.

Vysvětlovaná proměnná je nadále zastoupena třemi kategoriemi míry sportování/cvičení (*aktivní sportovec, rekreační sportovec, nesportovec*), referenční kategorií jsou nesportovci. Mezi vysvětlující proměnné patří vzdělání rodičů, dále to, zda otec s matkou aktivně sportovali (když bylo respondentovi cca 14let – chodil na základní školu) a v neposlední řadě i to, zda s jedincem rodiče v dětství sportovali, pohlaví je kontrolní proměnnou.

Na základě odhadnutého ordinálního logitového modelu, který nejlépe reprodukuje naměřená data, můžeme predikovat vliv socializačních faktorů na míru aktivity sportování, cvičení v populaci 30-34letých. Zjišťujeme vliv jednotlivých vysvětlujících proměnných na vysvětlovanou proměnnou při kontrole vlivu ostatních proměnných, a můžeme ukázat, do jaké míry zvyšují či snižují šanci na přechod mezi jednotlivými kategoriemi míry sportovní aktivity. Deskriptivní statistiky jsou uvedeny v tabulce 11.

Tabulka 11: Kategorie sportovní aktivity pro model socializace a vysvětlující proměnné

Proměnná	Popis	N	%
Pohlaví respondenta	1 = muž	485	50,7%
	2 = žena		49,3%
Vzdělání rodičů	1=ZŠ+VY	485	46%
	2 = SŠ		40%
	3=VŠ		14%
Pohlaví rodičů	1 = muž	485	48,7%
	2 = žena		51,3%
Sport otce a matky (sportovali ve VČ)	Syntetická proměnná	552	
Sportování rodičů s dětmi	Syntetická proměnná	1013	
Sportovní kroužky	0= nenavštěvoval	1005	54,1%
	1=navštěvoval 2-3 roky, nebo déle		45,9%

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Tabulka 12: Odhadnutý model ordinální logistické regrese pro četnost intenzity sportování (nesportovec, rekreační sportovec, aktivní sportovec)

	Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Exp(B)
Muž	,004	,176	,000	1	,984	-,341	,348	1,103
Vzdělání rodičů ZŠ ^a	-,773	,272	8,059	1	,005	-1,306	-,239	0,462
Vzdělání rodičů SŠ ^a	-,242	,269	,813	1	,367	-,770	,285	0,785
p23_OM_Sport (zda sportovali otec s matkou) ^b	,158	,050	9,989	1	,002	,060	,256	1,171
q53h2_Sportov (zdali s respondenty rodiče sportovali) ^c	,779	,254	9,429	1	,002	,282	1,277	2,179
Sportovní kroužky	,887	,191	21,646	1	,000	,513	1,260	2,428

Zdroj: Distinkce 2008, SOÚ AV ČR, respondenti ve věku 30-34 let

Referenční kategorie: ^a Vzdělání rodičů VŠ, ^b OM - NEsportovali, ^c Rodiče NEsportovali s dětmi

Standardizované koeficienty beta, $p < 0,05$

Model je statisticky významný – sig. = 0,000

Nagelkerke = 0,211

Podle odhadnutých koeficientů ordinální logistické regrese (exp (B)), srovnáme-li poměry šancí u jednotlivých proměnných, můžeme konstatovat, že nejsilnější vliv na míru aktivity sportování/cvičení mělo ve fázi rodinné socializace to, zda respondent na základní škole navštěvoval nějaký sportovní kroužek (a to v rozmezí 2-3 let nebo déle). Pokud tomu tak bylo, zvyšuje se šance na postup do vyšší kategorie podle míry sportování téměř 2,5 krát. Dalším neméně podstatným byl fakt, zdali jeho rodiče sportovali či ne. Pokud ano, zvyšuje to šanci na participaci v aktivněji sportující skupině o něco více než 2 krát (exp(B) = 2,179). Dalším, neméně důležitým faktorem, který přispívá k vyšší míře sportovní aktivity, je výše vzdělání respondentových rodičů – platí, že čím vyššího vzdělání rodiče dosáhli – tím spíše patří jejich potomek do kategorie s vyšší mírou sportovní aktivity, než je tomu u rodičů, kteří dosáhli pouze základního vzdělání nebo se vyučili (referenční kategorií je vysokoškolské vzdělání). U méně vzdělaných rodičů je tedy šance na vyšší míru sportovní aktivity u jejich dětí v dospělosti o jednu pětinu nižší (exp(B) = 0,785), v kategorii ZŠ a VY je šance dokonce jen poloviční (exp(B) = 0,462).

Zjistili jsme tedy, že největší vliv na participaci na sportovních aktivitách ve volném čase v dospělosti, má to, jestli respondent na základní škole navštěvoval nějaké sportovní kroužky, přičemž je důležitá i doba, po kterou do nich docházel. Neméně důležitý je i přímý vliv rodičů, to, zda s dětmi v jejich adolescenci prováděli sportovní aktivity, a zdali se sami aktivnímu stylu života věnovali. Můžeme tedy konstatovat, že vliv rodiny a nejbližšího okolí (včetně spolužáků), má na formování zájmů jedince (a potažmo také jeho/její identity) veliký vliv.

9. HODNOTY

Hodnoty jsou jedním z klíčových aspektů, které ovlivňují sociální vztahy ve společnosti. Systém hodnot společnosti, ať již je to stát či jiné sociální skupiny, se utváří společně se vznikem sociálních vazeb“ [Kavalíř 2005: 339]. Jak naznačeno v předchozím, mezi nejdůležitější socializační činitele v životě jednotlivce patří bezesporu rodina a nejbližší příbuzní, dále škola, vrstevníci a přátelé. „Jedinec obvykle přejímá hodnoty formálních autorit a internalizuje si je v průběhu socializačního procesu“ [ibid: 339]. To, že rodina patří k nejdůležitějším zprostředkovatelům přenosu hodnotových orientací ve společnosti, nám potvrdila i předchozí analýza zabývající se socializací jedinců ke sportovním aktivitám.

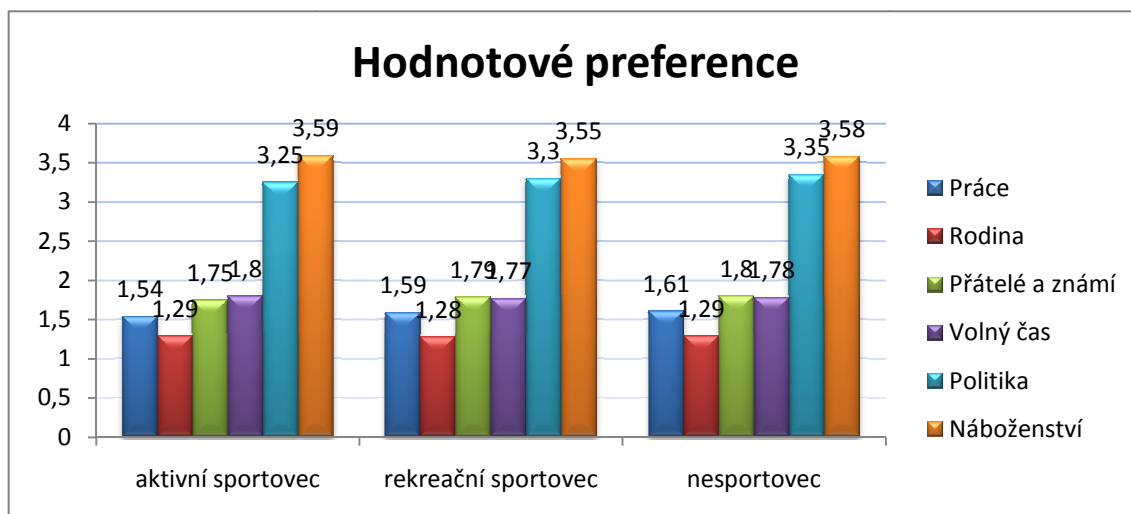
To, že je provozování sportovních aktivit v dětství „výborným prostředkem k navázání nových sociálních kontaktů, napomáhá učení se různým sociálním rolím, hodnotám a pravidlům“, je neoddiskutovatelný fakt [Flemr, Valjent 2004/1: 79]. Jak jsou ale sportovně aktivnější jedinci spokojeni se svým životem? Jaké hodnoty těm kterým dimenzím přikládají a liší se tím pádem od lidí, jejichž sportovní aktivita není vysoká? Na tuto otázku, jež je jednou z hlavních hypotéz předkládané studie, nám pomohou odpovědět následující statistické analýzy výzkumu hodnot aktivních a neaktivních zkoumané věkové kohorty 30-34 let.

9.1 HODNOTOVÉ PREFERENCE

V první řadě si musíme ujasnit, jaké typy hodnot budeme zkoumat. Jako první se zaměříme na hodnotové preference. S tímto konceptem přišel R. Inglehart, jež hodnotové preference označuje jako „životní hodnoty“, stavební kámen nebo základy, „na nichž stojí hodnotová struktura“. Podle nového konceptu výzkumu hodnotových struktur, jež do praxe zavedli Prudký a kol. [2009], indikuje hodnotové preference šestice následujících skutečností (rodina, práce, přátelé a známí, volný čas, politika a náboženství), které respondenti hodnotili na čtyřbodové škále podle míry důležitosti, jež jednotlivým faktorům přikládají.

Stejná otázka pro zjišťování důležitosti životních hodnot v populaci se objevila ve výzkumu Distinkce a hodnoty 2008. Respondenti měli na výběr ze stejných položek. Otázka, kterou bychom si měli v tomto ohledu položit, zjišťuje, zda se u skupin aktivních a neaktivních v námi zkoumané věkové kohortě nějakým způsobem výrazně liší jejich hodnotové orientace.

Graf 12: Hodnotové preference podle míry sportovní aktivity (průměr)

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Respondenti měli na výběr z odpovědí na škále 1 = velmi důležitá, s klesající tendencí až po možnost 4 = vůbec není důležitá, tzn., že čím více se průměr daného faktoru blíží číslu 1, tím důležitější pro respondenty tento je.

Z předchozího grafu lze vysledovat především homogenitu ve všech zkoumaných kategoriích, jež směřuje k určitému znevýznamňování náboženství a politiky ve společnosti. Ze statistického hlediska nejsou mezi skupinami v otázce míry důležitosti jednotlivých skutečností významný rozdíl. Ve všech třech kategoriích míry sportovní aktivity převažuje názor, že nejdůležitějšími jsou v životě jedince rodina a poté práce. Mezi skutečnostmi, jimž respondenti nepřikládají tak vysokou míru důležitosti, jsou na druhé straně politika a náboženství.

Liší se hodnotové preference jedinců vyznačujících se vyšší mírou sportovní aktivity od rozložení odpovědí respondentů celého šetření? Následující tabulka nám ukáže, zda ano či ne.

Tabulka 13: Průměry jednotlivých položek hodnotových preferencí za celý výběrový soubor

Práce	Rodina	Přátelé a známí	Volný čas	Politika	Náboženství
1,62	1,29	1,8	1,79	3,35	3,57

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Pokud bychom výsledky této analýzy chtěli porovnat s výsledky, k nimž došel, v knize *Inventura hodnot* tým prof. Prudkého (2009: 235), musíme konstatovat, že oproti výstupům z výzkumů v ČR v letech 2006¹⁵ a 2007¹⁶, došlo k nepatrnému nárůstu negativních hodnocení všech zkoumaných skutečností – tzn., že všem skutečnostem přiřkládají respondenti nižší míru důležitosti – nejmarkantněji se toto projevilo v otázce po míře důležitosti náboženství. Ovšem musíme brát v potaz, že oba zmiňované výzkumy v sobě zahrnovali respondenty věkových kategorií 18+, zatímco průměry v tabulce 7 jsou za respondenty ve věkové kohortě 30 – 34let.

„Nejpodstatnější na analýze hodnotových preferencí zůstává především fakt, že jsou to hodnoty s vysokou tendencí ke stabilitě“ [Prudký a kol. 2009: 233 - 234]. Tento fakt lze doložit i přes zvyšující se znevýznamňování religionizity, které může být mimo jiné vysvětleno vysokou mírou individualizace jedince v postmoderní době.

9.2 HODNOTOVÉ ORIENTACE

Dalším typem hodnot, na kterém se pokusíme porovnat jednotlivé skupiny aktivních a neaktivních v našem výběrovém souboru, jsou hodnotové orientace. Pro tento typ hodnot je typické jejich zaměření, nebo lépe zacílení na nějaký soubor hodnot ve společnosti uznávaných.

Co se týče hodnotových preferencí, ty, jak píše Prudký (2009), zůstávají spíše stabilními. Naproti tomu se hodnotové orientace mohou v průběhu života jedince

¹⁵ Výzkum Sociální soudržnost 2006

¹⁶ Výzkum ISSP Volný čas a sport 2007

proměňovat s tím, v jakém životním cyklu se právě nachází. Životní cyklus 30 – 34letých respondentů je specifický v tom, že právě v tomto věku jsou jedinci většinou již po ukončení fáze vzdělávání, pracují a v neposlední řadě se rozhodují pro zakládání rodiny.

V následující analýze se pokusíme zjistit, zda jsou aktivní a neaktivní dle míry sportování, spíše orientováni na individualistické hodnoty, nebo se svými hodnotovými orientacemi blíží postmaterialisticky (kolektivně) zaměřeným jedincům ve společnosti. Jak píše Řeháková [2001] in Prudký (2009), „materialisty a postmaterialisty lze chápat jako nositele určitých rozdílných hodnotových orientací, které byly pojmenovány jako materialismus a postmaterialismus, ale mohly být pojmenovány i jinak“ [Prudký a kol. 2009: 202].

K tomuto nám poslouží koncepty individualismu (materialismu) a „kolektivismu“ postmaterialismu, jež jsme extrahovali po faktorové analýze z dotazu, co je pro respondenta v životě osobně dále důležité. Na čtyřbodové škále odpovídali na míru důležitosti u jednotlivých faktorů

Tabulka 14: Faktorová analýza hodnotových orientací

	F1	F2
Důležité - být oblíbený	0,746	-0,055
Důležité - mít hodně peněz	0,735	-0,3
Důležité - mít vysoké postavení	0,729	0,259
Důležité - být atraktivní	0,648	0,091
Důležité - být skromný	-0,115	0,785
Důležité - být užitečný pro druhé	0,026	0,706
Důležité - mít vzdělání	0,498	0,579
<i>Vysvětlená variance (%)</i>	33	23
<i>Celková vysvětlená variance (%)</i>	56,1	

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let
 KMO (Kaiser-Meyer-Olkin): 0,687
 Bartlett's = významný (sig. = 0,000)
 df = 21
 approx. Chi-square (1 253,1)

Poznámka: metoda hlavních komponent, kolmá rotace Varimax

Jak můžeme vidět, jednotlivé položky se podle velikosti faktorových skóre rozdělily do dvou, řekněme tendencí. Jedna z nich, je tendence k individualismu a druhou je tendence ke kolektivismu, nebo můžeme říci humanismu.

1. Individualismus / materialismus (CA = 0,69)

- a. být oblíbený
- b. mít hodně peněz
- c. mít vysoké postavení
- d. být atraktivní

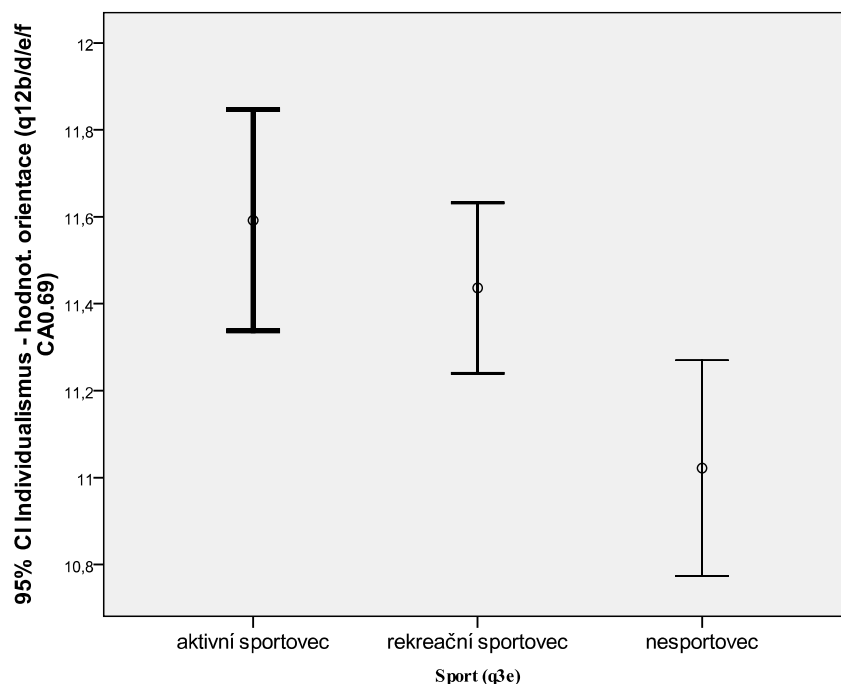
2. Kolektivismus (humanismus) / postmaterialismus (CA = 0,52)

- a. být skromný
- b. být užitečný pro druhé
- c. mít vzdělání

Individualistická tendence v sobě skýtá orientace zaměřené směrem na osobní cíle, na to, aby se měl jedinec v osobním životě co nejlépe a zastával vysoké postavení. Naproti tomu humanistické orientace jsou směřovány k druhým lidem za účelem jednak pomoci (být užitečný pro druhé) a jednak za účelem širšího rozhledu a tudíž i vyšší míry tolerance k ostatním (mít vzdělání).

K jakým hodnotovým orientacím se kloní aktivní a neaktivní, v naší sledované generaci 30 – 34letých? Musíme vzít v potaz, že ve výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 nebylo dále sledováno, jakým sportovním aktivitám se respondenti věnují, a tudíž nezjistíme, zdali v jejich volném čase převažují aktivity spíše kolektivního charakteru nebo naopak individuální sportovní aktivity. I přesto se ovšem podíváme na to, zdali je pro aktivní sportovce charakterističtější spíše hodnota individualismu a zaměření se na výkon, nebo jsou spíše „týmovými“ hráči i na poli hodnot.

Graf 13: Míra sportovní aktivity rozdělená dle hodnotových orientací - INDIVIDUALISMUS

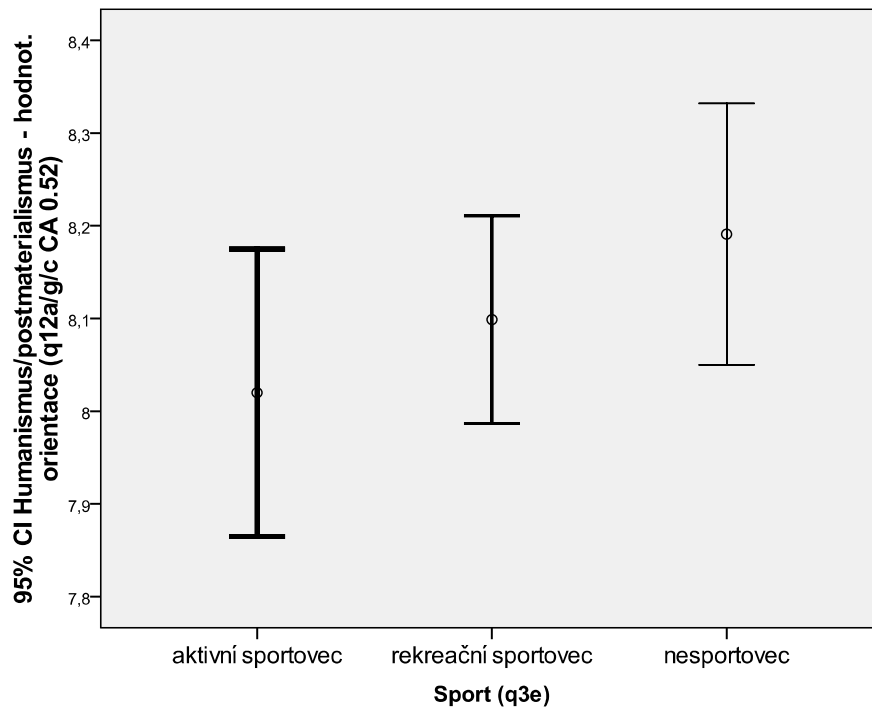

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu jasně vyplývá, že lidé, kteří se ve svém volném čase aktivně věnují sportovním činnostem, jsou více individualističtí oproti lidem, kteří se sportovním aktivitám věnují méně často či nevěnují. Znamená to tedy, že jsou aktivní sportovci spíše zaměřeni na výkon a orientují se na to, aby v životě dosahovali vyššího postavení?

Podívejme se na opačnou „stranu barikády“ na hodnotové orientace na druhé lidi – tedy na humanistické hodnoty. Podle předchozího by se měli aktivně sportující ocitnout na spodní hranici grafu – tzn., že za nejméně důležité považují hodnoty spjaté se sounáležitostí a sociálním cítěním.

Graf 14: Míra sportovní aktivity rozdělená dle hodnotových orientací - HUMANISMUS

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Jak jsme správně předpokládali, aktivněji sportující jedinci spíše uznávají hodnotové orientace dotýkající se jejich vlastní cílů a přání. Vyšší míru důležitosti přikládají spíše tomu, aby byli ve společnosti oblíbenými, dosáhli vysokého postavení (a tím i finančního ohodnocení) a více jim záleží na tom, aby byli považováni za atraktivní (což má se sportovní aktivitou zajisté spojitost – bereme-li v potaz v současné době velmi rozšířený tzv. kult těla). Oproti tomu jsou lidé, jejich míra sportovní aktivity je nižší, anebo žádná, orientováni spíše na solidaritnost a pomoc druhým ve smyslu humanistických idejí.

Pokud bychom si chtěli udělat detailnější přehled o hodnotových orientacích jednotlivých skupin rozdělených dle míry sportovní aktivity, pomůže nám v tomto následující tabulka. Byl dotazován souhlas či nesouhlas s výroky, které se zčásti blížily individualistickým a zčásti humanistickým orientacím. Více nám ukáže tabulka deskripcí.

Tabulka 15: Hodnotové orientace – souhlas/nesouhlas s výroky (v %)

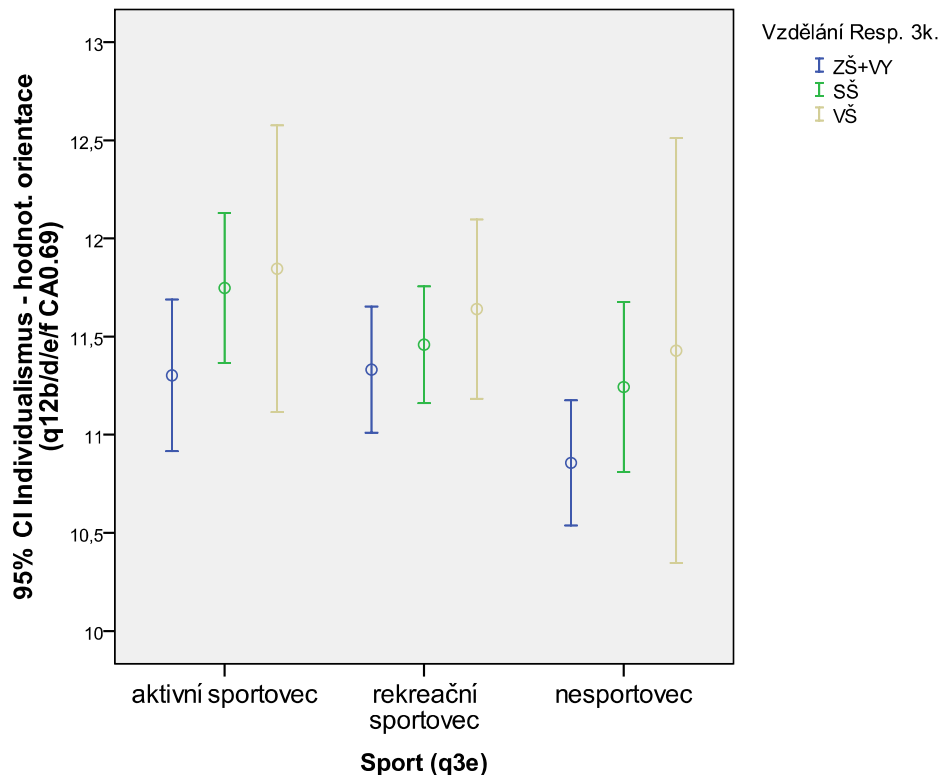
Jednotlivé položky		aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
Cizinci - zákaz politické činnosti	souhlas	55,9	51,8	60
	nesouhlas	44,1	48,2	40
Problémy občanů - řešit stát	souhlas	45,7	52,5	59,7
	nesouhlas	54,3	47,5	40,3
Jistota a blahobyt důležitější než svoboda	souhlas	30,1	29,4	41,3
	nesouhlas	69,9	70,6	58,7
Žít v klidu a nevybočovat	souhlas	46,5	60,9	68,6
	nesouhlas	53,5	39,1	31,4
Rozdíly v příjmech - zmenšit	souhlas	65,5	71,4	77
	nesouhlas	34,5	28,6	23
Věřit v Boha	souhlas	23,7	21,7	20,1
	nesouhlas	76,3	78,3	79,9
Každý řešit své problémy	souhlas	78,1	74,8	80,1
	nesouhlas	21,9	25,2	19,9
Udělat si příjemný život	souhlas	91,7	93,5	92,8
	nesouhlas	8,3	6,5	7,2
Úspěch je to hlavní	souhlas	47,6	50,4	45,7
	nesouhlas	52,4	49,6	54,3
Cíl za každou cenu	souhlas	22,9	28,7	31,9
	nesouhlas	77,1	71,3	68,1
Pohoda je důležitější než úspěch v práci	souhlas	61,7	60,6	70,3
	nesouhlas	38,3	39,4	29,7

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

V tabulce 9 jsou tučně zvýrazněné nejvyšší hodnoty souhlasu a nesouhlasu s předkládanými výroky v souvislosti s jednotlivými kategoriemi aktivních a neaktivních. Můžeme tedy vidět, se kterými hodnotami jednotlivé skupiny souhlasí či naopak. S tím, že by měla být cizincům zakázána politická činnost, souhlasilo 60 % nesportovců, nejvíce ze všech skupin, což by mohlo přispět k premise, že sport v lidech buduje vyšší míru tolerance a důvěry (více k tomuto v následující kapitole). Téměř totožný počet nesportovců souhlasí i s tím, že by problémy občanů měl řešit především stát – dokazuje i toto nižší míru individualismu u nesportovců, jež vyplynula z předchozích analýz? Můžeme se přesvědčit dále. S premisou, že jistota a blahobyt jsou důležitější než svoboda, souhlasilo opět největší procento nesportovců, což nižší míru individualismu potvrzuje. Stejně tak tomu bylo i v dalších otázkách. Jedinou položkou směřující k hodnotové orientaci na individualismus, se kterou dotčená skupina nesportovců ve větší míře oproti ostatním kategoriím míry sportovní aktivity souhlasila, bylo zaměření se na cíl (s čímž souhlasila třetina respondentů). Naproti tomu vyšší míru individualismu u aktivně sportujících jedinců indikuje fakt, že nesouhlasí s tím, aby

problémy občanů řešil především stát, spíše se přiklání k důležitosti svobody před jistotou a blahobytem (70 %) a v poslední řadě i fakt, že ze všech skupin nejméně souhlasí s tím, aby se zmenšovaly rozdíly v příjmech. S tím souvisí i následující informace o souvislosti míry individualismu a dosaženého vzdělání.

Graf 15: Míra individualismu v souvislosti se vzděláním respondentů podle kategorií aktivních/neaktivních sportovců

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Vliv vzdělání na životní osudy jedince je nezpochybnitelný. V této práci musíme konstatovat, že snad ze všech sociodemografických charakteristik je právě vzdělání faktorem, který nejvíce ovlivňuje naše respondenty (musíme zde vyloučit vliv věku, který je bezesporu také velice významný). Z grafu 18 tedy můžeme zjistit vzájemnou závislost míry individualismu, míry sportovní aktivity a dosažené výše vzdělání, přičemž právě vysoké hodnoty všech těchto charakteristik přináležejí aktivně sportujícím jedincům – tzn., že aktivní disponují vyšším vzděláním a vyšší mírou individualismu oproti méně aktivním až neaktivním jedincům.

Předpokládejme ale, že v pozadí efektů sportovních aktivit mohou být další determinanty, které ač velmi slabě, mohou mít na něj vliv. Provedeme tedy test míry vlivu několika proměnných na efekt sportování. Využijeme metodu parciální korelace. Nejprve se podíváme, jak se má sportování k individualismu, a zda v jeho pozadí není vliv vzdělání a pohlaví, poté ty samé determinanty zkusíme najít v pozadí vlivu sportu na postmaterialismus.

Tabulka 16: Parciální korelace – sportování*individualismu*vzdělání a pohlaví

		Sportování, cvičení	Individualismus	Vzdělání v rocích	pohlaví
Bez kontroly	<i>Sportování, cvičení</i>	1	0,098	0,195	-0,081
	<i>Individualismu</i>	0,098	1	0,081	0,060
	<i>Vzdělání v rocích</i>	0,195	0,081	1	0,071
	<i>Pohlaví</i>	-0,081	0,060	0,071	1
Vzdělání v rocích & Pohlaví	<i>Sportování, cvičení</i>	1	0,090		
	<i>Individualismus</i>	0,090	1		

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Tabulka 17: Parciální korelace – sportování*postmaterialismus*vzdělání a pohlaví

		Sportování, cvičení	Postmaterialismus	Vzdělání v rocích	pohlaví
Bez kontroly	<i>Sportování, cvičení</i>	1	-0,053	0,199	-0,083
	<i>Postmaterialismus</i>	-0,053	1	-0,164	0,058
	<i>Vzdělání v rocích</i>	0,199	-0,164	1	0,073
	<i>Pohlaví</i>	-0,083	0,058	0,073	1
Vzdělání v rocích & Pohlaví	<i>Sportování, cvičení</i>	1	-0,015		
	<i>Postmaterialismus</i>	-0,015	1		

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z tabulky 16 vyplývá, že v pozadí vlivu míry sportovní aktivity na individualismus, stojí ještě vliv vzdělání (v této analýze koncipován jako počet let) a vliv pohlaví je záporný.

Údaje z tabulky 17 nám ukazují, že při kontrole vlivu vzdělání a pohlaví, nám vliv sportování téměř vymizí (i když musíme vzít v potaz, že již původní korelace bez vlivu vzdělání a pohlaví byla v podstatě nulová).

Jaké závěry tedy plynou z předchozích analýz na poli hodnot? Co můžeme říci o zástupcích jednotlivých kategorií míry sportovní aktivity? Zaprvé jsme dospěli ke zjištění, že aktivněji sportující lidé disponují vyšší mírou individualistických hodnot, jako je touha po svobodě, snaha řešit své vlastní problémy, a především úspěch v osobním životě, jež je definován vyšším profesním postavením, touhou po oblíbenosti finančním zajištěním i atraktivního/přitažlivého vzhledu. Naproti tomu se nedá říci, že by lidé, kteří se sportovním aktivitám nevěnují, inklinovali spíše k hodnotám, které by se daly označit za humanistické, tzn., že se více zajímali o osudy druhých a nabízeli pomocnou ruku, byli skromnější a tíhli ke konformitě a zajištění. Vliv míry sportovní aktivity při kontrole vlivu vzdělání a pohlaví totiž zcela vymizel.

10. SPORT A JEHO VLIV NA UTVÁŘENÍ SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU

Sociální kapitál můžeme definovat jako princip začlenění velkého množství lidí do skupin odlišných sociálních sítí a asociací. Množství sítí, do kterých jedinec patří, není omezeno, například se ve svém volném čase můžeme věnovat činnostem v určitém sportovním klubu či skupině, naproti tomu můžeme v profesním životě patřit ke skupině profesionálních astrofyziků [Halpern 2005: 2]. Množství vztahů, na nichž jedinec participuje, závisí na objemu kapitálů, kterými disponuje, každý společenský / skupinový post, vyžaduje odlišný druh.

Sociální kapitál tří základní komponenty – skládá se ze **sítí, norem, hodnot a očekávání**, která jsou sdílena členy té či oné sociální skupiny. Tím, co nám pomáhá sítě a normy udržovat, jsou sankce v podobě jednak trestů a jednak odměn [Halpern 2005: 2].

Téma sociálního kapitálu budu v této práci operacionalizovat na dvě hlavní oblasti – složku **strukturní**, jež v sobě zahrnuje oblast sociálních sítí, v tomto smyslu nejbližších přátel respondenta, a složku **kulturní**, jež je zastoupena dimenzí důvěry a tolerance (např. k jedincům jiné národnosti, etnika aj.). Dimenzi hodnot, které formálně spadají do kulturní složky sociálního kapitálu, jsem věnovala samostatnou kapitolu (více k tomuto v kapitole č. 7). Budu se mu věnovat především v souvislosti se sportovními aktivitami, které mají na vznik nových sociálních vazeb nepochybně velký vliv.

Sport plní ve společnosti mnoho funkcí. Jeho vliv sahá do stále více dimenzí života člověka, od ekonomického, přes kulturní, až po sociální pole. Jeho nezpochybnitelnými benefity, jsou samozřejmě vliv na fyzickou i duševní složku osobnosti, je vnímán, jako prostředek vštěpování sociálních a morálních principů a oceňovány jsou zejména jeho socializační účinky. Na druhou stranu ale musím zmínit i jeho negativní rysy, zejména v oblasti určité výlučnosti či exkluzivity některých druhů sportů co se schopností či finanční náročnosti na participaci týče.

Vlivem eroze hodnot ve společnosti a vzrůstající míře individualizace a štěpení starých struktur, vyvstává pro jedince nutnost někam se zapojit, někam patřit. Sportovní aktivity a spolky jsou pro to jednou z možných alternativ, jak se začlenit do komunity a možností, jak budovat svou identitu. Sport byl v minulosti silně determinován třídním postavením, některé typy sportů byli pro nižší třídy nedostupné (tenis, golf jízda na koni...), stejně tak, jako se členové vyšších tříd odmítali účastnit tzv. proletářských druhů sportů, jakými byly například rugby nebo fotbal.

Každá sportovní aktivita se, v podání Bourdieu, prezentuje novému zájemci jako sada kompletně zavedených tradic, možností, pravidel a hodnot, jejíž význam vyplývá ze společenského uspořádání dané doby. Participace na určitých sportovních aktivitách je podmíněna především věkem a skrz něj i intenzitou, se kterou se jedinec dané činnosti věnuje. V neposlední řadě je důležitou dimenzí i ekonomické zařazení dotyčného, na kterém záleží, jaké prostředky do této aktivity může věnovat a jakým standardům, např. co se týče vybavení, se přiblíží. Ve spojitosti s konceptem *new petite bourgeois* a důrazu, jež dávají životnímu stylu, sebeprezentaci a identitě, jsou sportovní aktivity považovány za projev kultu těla a zdravého životního stylu a zvyšují osobní prestiž jedince, stejně tak, jako jsou prostředkem možného sociálního profitu díky participaci ve specifických sociálních sítích.

Téma sociálního kapitálu je pro předkládanou studii, vedle determinant aktivního životního stylu, druhým stěžejním. V této části se pokusím odpovědět na otázku, *jakým způsobem přispívají sportovní aktivity k utváření dimenze sociálního kapitálu*, ve smyslu *strukturace sociálních sítí jednotlivců*, zdali má aktivní participace ve sportovních klubech pozitivní účinky na objem sociálních kontaktů. Budu zkoumat její vliv na *heterogenitu sociální sítě* (přemostující sociální kapitál) a *kulturní složku sociálního kapitálu*, jíž je *míra důvěry a tolerance* ve společnosti.

10.1 VZTAH SPORTOVNÍ AKTIVITY A EGOCENTRICKÝCH SOCIÁLNÍCH SÍTÍ

Vzhledem k tomu, že je sociální kapitál mnohodimenzionálním pojmem, považuji za nezbytné v úvodu vytyčit, jakým způsobem budu při jeho analýze postupovat. „Indikátorů sociálního kapitálu existuje nepřehledné množství, a to i v rámci totožných konceptualizací. Bez ohledu na to, jakou formu sociálního kapitálu měříme, je třeba si uvědomit, že indikátory existují ve dvou základních podobách podle toho, zda se jedná o *postoje* (důvěra, hodnocení kvality sociálního života atd.), anebo o *jednání* (např. členství v organizaci)“ [Šafr, Sedláčková 2006: 41; kurzíva v originále]. „Mnoho studií dokumentuje, že sport je výborným prostředkem k navázání nových sociálních kontaktů, napomáhá učení se různým sociálním rolím, hodnotám a pravidlům“ [Flemer, Valjent 2004: 78].

V následujících odstavcích se budu věnovat analýze dimenze sociálních sítí respondentů věkové kohorty 30 – 34letých, z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 a efektům, jenž na utváření sociální vazeb, důvěry a míry tolerance mohou mít sportovní aktivity, jež jedinec vykonává. Další vlivy na objem sociálního kapitálu a aspekty jeho strukturální a kulturní složky budu zkoumat na datech z reprezentativního výběrového šetření z roku 2007 ISSP Volný čas a sport, kde se zaměřím na věkovou kohortu 18 – 34letých a zkoumání konkrétních druhů sportů a jejich vlivu na utváření sociálního kapitálu.

Níže je náčrtek jednotlivých kroků analýzy dimenzí sociálního kapitálu:

- **Sociální sítě**
 - o *analýza egocentrických sociálních sítí*
 - o *sportovní spolky a přátelé*
- **Míra důvěry a tolerance**
 - o *vliv indikátorů sportu na diverzitu přemosťujícího sociálního kapitálu*
- **Efekty aktivního sportování**

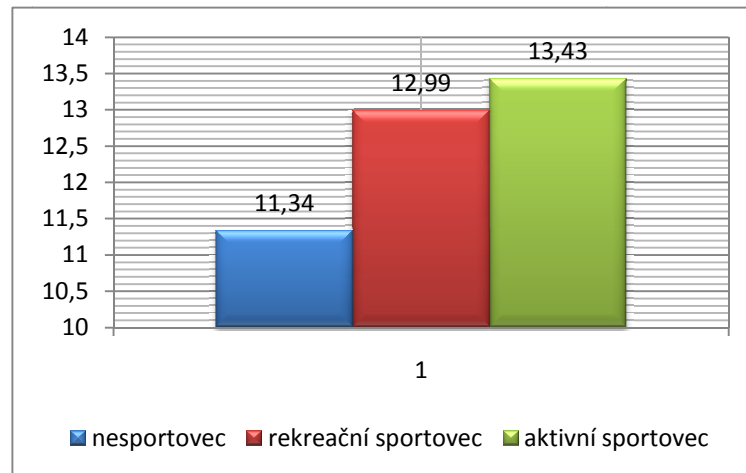
V první řadě se budu věnovat analýze dimenze sociálních sítí, kterými disponují mladí lidé ve věku 30–34let, z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008. Budu sledovat, zdali lidé s odlišnou mírou sportovní aktivity (aktivní a neaktivní) mají homogenní či heterogenní okruh svých tří nejbližších přátel, co se týče vzdělání, ekonomického postavení a jestli se znají např. ze sportovních aktivit. Budu tedy ověřovat hypotézu, zda sociální okruh nejbližších přátel aktivně sportujících lidí je na jednu stranu více homogenizovaný oproti lidem, kteří se sportu nevěnují. Homogenitou mám na mysli předpoklad, že lidé vytvářejí a udržují formální i neformální svazky s druhými, kteří jsou jim částečně podobní – co se zájmů, vzdělání či profesního postavení týče. Na druhou stranu zde chci pracovat i s předpokladem, že sítě, které jednotliví lidé udržují, mohou mít charakter přemostňujícího sociálního kapitálu – tzn., že se stýkají s lidmi z různých vrstev, skupin, a tím dochází z hlediska rozpětí jejich sítí k obohacení a zvětšování objemu užitečných kontaktů.

10.1.1 DIMENZE SOCIÁLNÍCH SÍTÍ - SPORTOVÁNÍ S PŘÁTELI

Strukturní složka sociálního kapitálu v sobě obsahuje jednak rodinné vazby, členství v sociálních skupinách, kontakty na pracovišti a přátele a známé. Velikost nebo lépe objem této složky, je pro každého jednotlivce je velmi důležitý. Její objem nám dává možnosti a příležitosti pro setkávání se s druhými lidmi, a jednak jsme jejím prostřednictvím schopni mobilizovat tuto síť ve svůj prospěch, např. za účelem získu nějakých informací, obstarání nedostatkového zboží či informací o pracovních příležitostech [Šafr, Sedláčková 2006: 43].

Na souboru respondentů z výzkumu Distinkce a hodnoty ve věkové kohortě 30 – 34letých, podle míry sportovní aktivity, která byla indikována z odpovědi na frekvenci sportování a cvičení respondentů ve volném čase, si ukážeme, jak velký mají okruh přátel, známých či jiných bližších osob, se kterými se stýkají alespoň jednu za rok – tato analýza nám poskytne informace o tzv. slabých vazbách.

Graf 16: Počet známých a přátel, s nimiž je jedinec v kontaktu (min.1x za rok) podle míry sportovní aktivity (průměry)

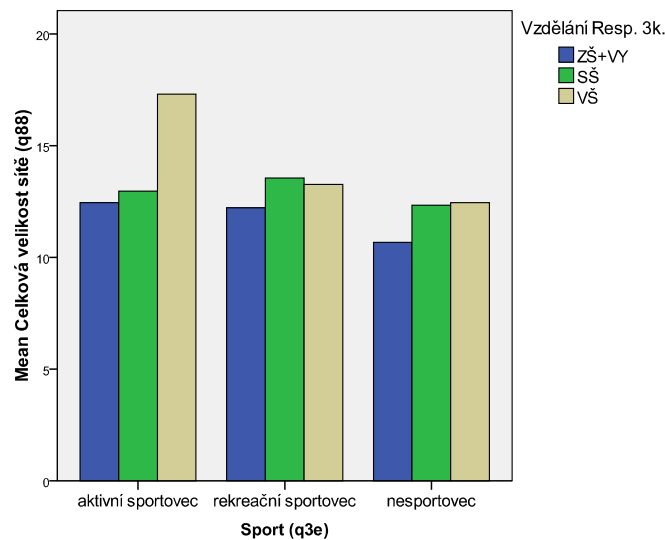
Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Graf 16 udává, jak velká je síť přátel a známých podle míry sportovní aktivity jedince. Musím podotknout, že se jedná o širší okruh egocentrické sítě, tzn. slabé vazby, jelikož respondenti měli za úkol označit počet všech známých, se kterými se alespoň jednou ročně kontaktovali (včetně telefonního spojení).

Z tabulky průměrů vyplývá, že největší počet známých (slabých vazeb) mají aktivní sportovci (v průměru se stýkají s 13 - 14 známými). Neméně slabých vazeb se objevilo i u respondentů, kteří se sportu věnují rekreačně (13 známých). Oba tyto výsledky plynou z toho, že vyšší míra aktivity indikuje širší počet lidí, se kterými se tito lidé mají možnost setkat – ať již je to při společně stráveném sportovním odpoledni, projížďce na kole či návštěvě plaveckého bazénu. Nesportovci se vyznačují nejmenším průměrem slabých vazeb – ten může vysvětlovat právě indikovaná neaktivita ve sportovních činnostech. Tzn., že pasivní trávení volného času (např. při sledování TV nebo práci na zahradě) má za následek menší pravděpodobnost kontaktu s druhými lidmi. I přesto, že jsou hodnoty v grafu 18 jasně hierarchizované, test analýzy rozptylu (Anova) nepotvrdil statisticky významné rozdíly v počtu přátel mezi jednotlivými skupinami.

Podíváme se, zdali v pozadí rozdělení neintervenuje další proměnná. Průměru proměnné počtu známých a přátel v grafu 18 budeme kontrolovat vliv vzdělání.

Graf 17: Okruh známých (průměry) podle míry sportovní aktivity při kontrole vzdělání

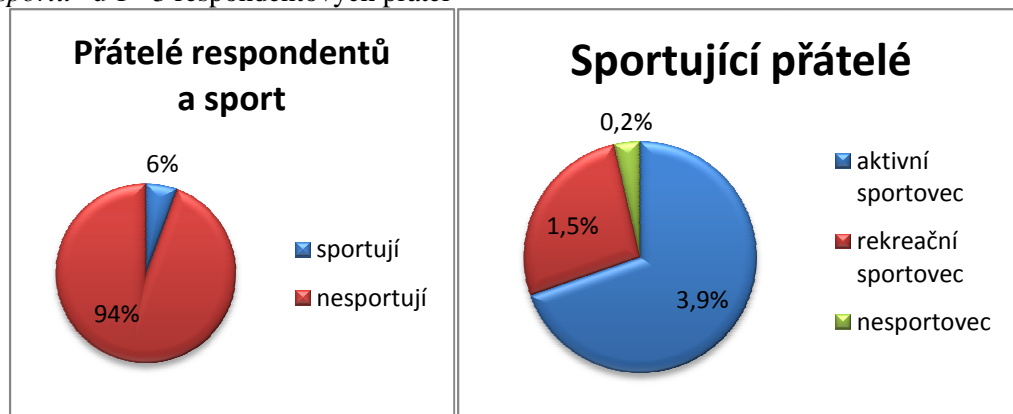

Z výše uvedeného grafu 17 vyplývá, že vzdělání respondenta má vliv na objem jeho slabých vazeb/kontaktů. Především u vysokoškolsky vzdělaných aktivních sportovců. Toto nám potvrdila i následná korelační analýza¹⁷

Důležitými socializačními činiteli, mimo oblast rodiny, kteří mohou přispět k participaci na sportovních aktivitách, jsou nepochybně přátelé a známí. V této části se podíváme na to, jestli mají respondenti, rozdělení podle míry aktivity sportování, přátele, kteří také sportují. Informaci budeme čerpat z tzv. jmenného generátoru, který zjišťoval informace o třech nejbližších přátelích (dotázaní mohli uvést nejvýše tři nejbližší přátele). Obrátíme tak pozornost k silným vazbám v sociálním okolí.

¹⁷ sport*vzd = 0,184 (na hladině významnosti 0,01); známí*vzd = 0,79 (na hladině významnosti 0,05)

Graf 18 a 19: Sport a přátelé respondenta – celkový výskyt kategorie „znají se ze sportu“ u 1 - 3 respondentových přátel

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z celkového počtu 1 2021 respondentů, má pouze 6 % z nich minimálně jednoho přítele či kamaráda, se kterými se zná ze sportu (celkem jde o 57 dotázaných).

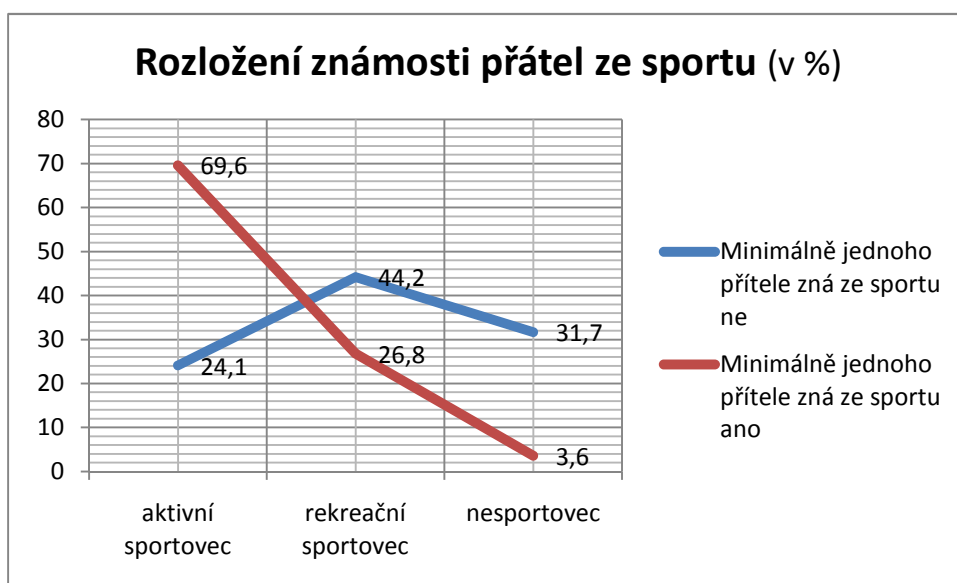
Z těchto 6 % procent sportujících přátel jsou téměř dvě třetiny (3,9 %) z okolí aktivně sportujících, 1,5 % se zná s rekreačně sportujícími a zanedbatelných 0,2 % s nesportovci.

Jaký vliv má fakt, že aktivně sportující jedinec má přítele, který se věnuje stejné činnosti? Deklaruje to jistou sociální uzavřenost v sociálních sítích, jež je předpokladem toho, že si jedinci vybírají (anebo nejbližšími přáteli se stávají) lidé, se stejným socioekonomickým statutem, lidé, kteří podobně tráví svůj volný čas, či pocházejí ze stejné společenské vrstvy.

Pro další analýzy je důležité definovat okruh nejbližších přátel respondentů, kteří se, stejně jako oni, věnují sportovním aktivitám – a tedy s respondenty se znají právě skrz participaci na určitém sportu. Tuto skutečnost extrahujeme z dotazů na tři nejbližší přátele respondenta, u nichž byly dále zjišťovány informace o tom, odkud se znají, jaké je jejich nejvyšší dosažené vzdělání, ekonomické postavení a další.

V následujícím grafu si ukážeme, kolik procent z celkového počtu sportovně založených přátel (57) patří do okruhu známých respondentů, rozdělených podle míry sportovní aktivity.

Graf 20: Přátelé ze sportu

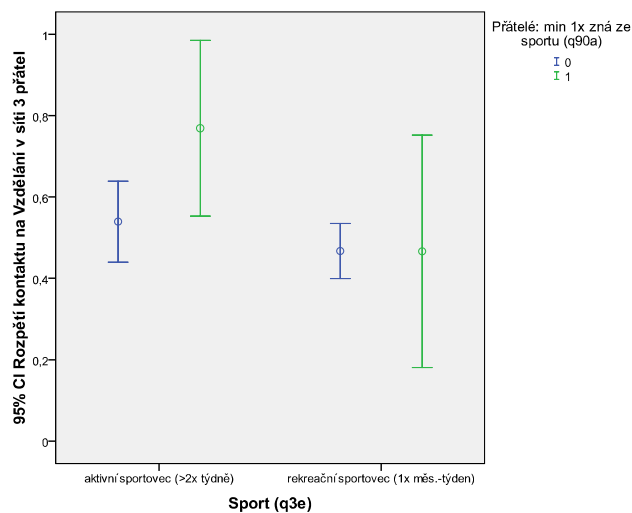

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu 20 vyplývá, že respondenti, kteří se ve svém volném čase ve větší míře věnují sportovním aktivitám, mají častěji alespoň jednoho přítele, se kterým se znají skrz tento druh trávení volného času. Spolu s klesající mírou sportovní aktivity logicky klesá i počet přátel, které by respondent takto mohl poznat. Ti, co jsou neaktivní ve sportu, jak nám potvrdila na stejném vzorku respondentů faktorová analýza trávení volného času, mají menší okruh známých a přátel právě proto, že spíše věnují pasivnímu odpočinku, sledování TV nebo práci na zahradě.

Zaměříme se nyní na hypotézu o homogenních sítích přátel, podle níž se přátelské okruhy sportovně aktivních jedinců vyznačují vyšší mírou podobnosti z hlediska vzdělání a socioekonomického postavení, než je tomu u těch, kdo sportují pouze rekreačně. Míru podobnosti si ukážeme pomocí rozpětí v nejvyšším dosaženém vzdělání skupiny tří nejbližších přátel, kdy budeme sledovat heterogenitu odděleně pro ty, kdo se znají alespoň s jedním z nich ze sportovních aktivit. O jejich podobnosti či heterogenitě ve vzdělání nám více ukáže následující graf.

Graf 21: Souvislost mezi vzděláním přátel v síti sportovně aktivních / neaktivních respondentů

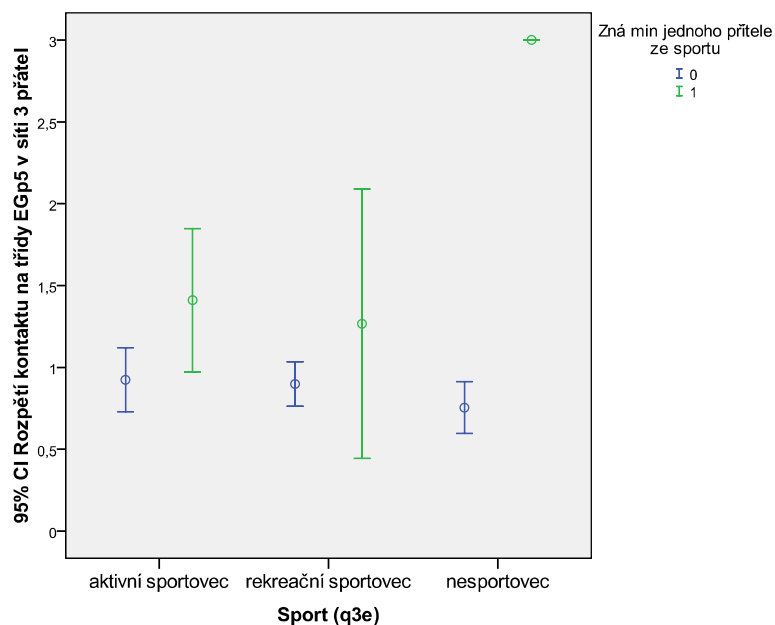
Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Stejně jako v předcházejících analýzách, i v případě, kdy sledujeme, jakého vzdělání dosáhli nejbližší přátelé respondentů, zjišťujeme, že v okruhu sportovně aktivnějších lidí¹⁸ se objevují jedinci jak s vyšším tak i nižším dosaženým vzděláním, než je tomu v okruhu méně sportovně aktivních. Vyšší dosažené vzdělání lze označit za jeden z nejdůležitějších faktorů, které přispívají na poli trávení volného času, k vyšší míře sportovní aktivity. V grafu je patrné, že aktivní sportovci, kteří mají alespoň jednoho přítele, s nímž se věnují sportovním aktivitám, mají větší vzdělanostní rozpětí ego-sítě – heterogennější síť nejbližších přátel.

¹⁸ neaktivní byli z analýzy vyřazeni pro malý počet případů (celkem 2 přátele znají ze sportu)

Co se týče ekonomického postavení, zaměřili jsme se dále na rozpětí v třídním postavení EGP¹⁹ v síti přátel. Výstup z analýzy je následující.

Graf 22: Souvislost mezi rozpětím třídní pozice přátel v síti sportovně aktivních / neaktivních respondentů

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Graf 21 udává, že jedinci s vyšší mírou sportovní aktivity, mají přátele, kteří, ať již se věnují sportovním aktivitám, nebo ne, dosahují ve společnosti vyššího ale zároveň i nižšího třídního postavení (EGP). Tento fakt by mohl deklarovat heterogenitu postavení v síti přátel respondentů vyznačujících se vyšší sportovní participací, a to že si mezi své přátele nevybírají jedince pouze s podobným sociálním postavením.

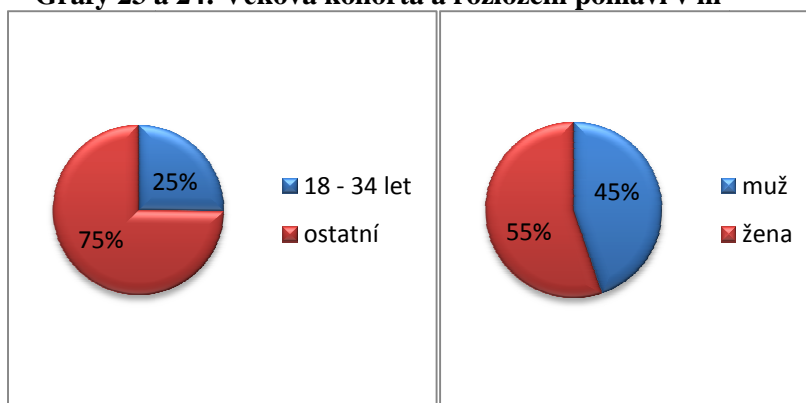
Vzhledem k tomu, že pro analýzu slabých vazeb, tedy konceptu hravějšího důležitou roli v operacionalizaci sociálního kapitálu a především pak o sociálních souvislostech sportování není v datech z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 dostatečné množství informací – výzkum sledoval především silné vazby (nejbližší přátele) a pouze frekvenci sportování ve volném čase –, v dalších pasážích této práce se zaměřím na analýzu dat z výzkumu ISSP 2007 Volný čas a sport, ve kterém byly informace ohledně strukturální i kulturní složky sociálního kapitálu a okolnostech sportování zkoumány ve

¹⁹ EGP: „zkratka pro klasifikační schéma povolání kombinující druh pracovní smlouvy a postavení v řízení“ [Prudký a kol. 2009: 188]

větší míře. Použiji informace pouze od respondentů, kteří spadají do věkové kohorty 18 – 34 let²⁰. Vzhledem k tomu, že se stále zabýváme (a naší hlavní závislou proměnou je) míra sportovní aktivity respondentů a její efekty na osobní i společenský život, vytvořila jsem kategorie míry sportovní aktivity na stejném principu, jako tomu bylo v předchozí části při analýze dat z výzkumu Disktinkce a hodnoty 2008²¹.

Z celkového počtu 1 222 respondentů, kteří byli do výzkumu ISSP 2007 zahrnuti, jich do námi zkoumané věkové kohorty spadá celkem 308. Z toho je 138 mužů a 170 žen. Další statistiky si pro lepší přehlednost ukážeme v grafech.

Grafy 23 a 24: Věková kohorta a rozložení pohlaví v ní

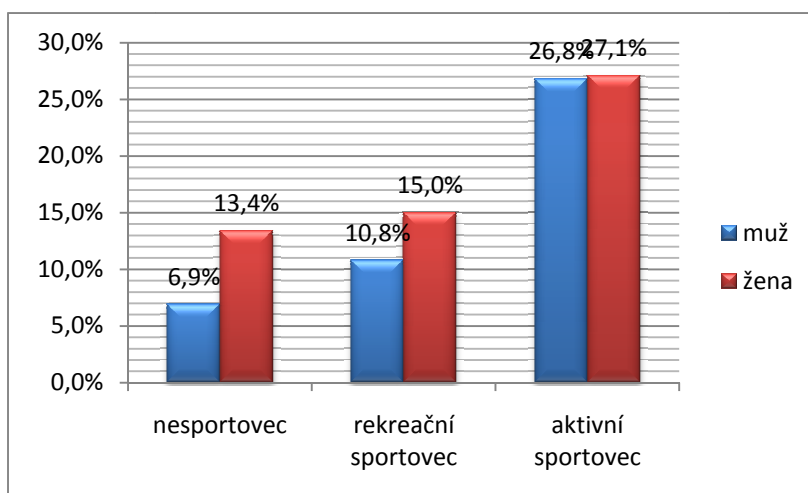

Zdroj: ISSP 2007 Volný čas a sport, věk 18 – 34 let

²⁰ Věková kohorta 18 – 34 let byla vybrána z důvodu předpokladu podobných sociodemografických a socioekonomických charakteristik jaké měla věková kohorta ve výzkumu Distinkce a hodnoty z roku 2008 (kohorta v ISSP 2007 byla rozšířena o respondenty věku 18 – 29let z důvodu malého počtu respondentů ve věku 30 – 34let)

²¹ K tomu nám poslouží stejná baterie otázek, jež byla hlavním ukazatelem míry sportovních aktivit, ve výzkumu Distinkce a hodnoty 2008: „*Jak často se ve svém volném čase věnujete následujícím činnostem?*“ – položka *Fyzické aktivity jako sportování, posilování, procházky, atd.*

Graf 25: Rozložení kategorií míry sportování v souvislosti s pohlavím

Zdroj: ISSP Volný čas a sport, věk 18 – 34 let

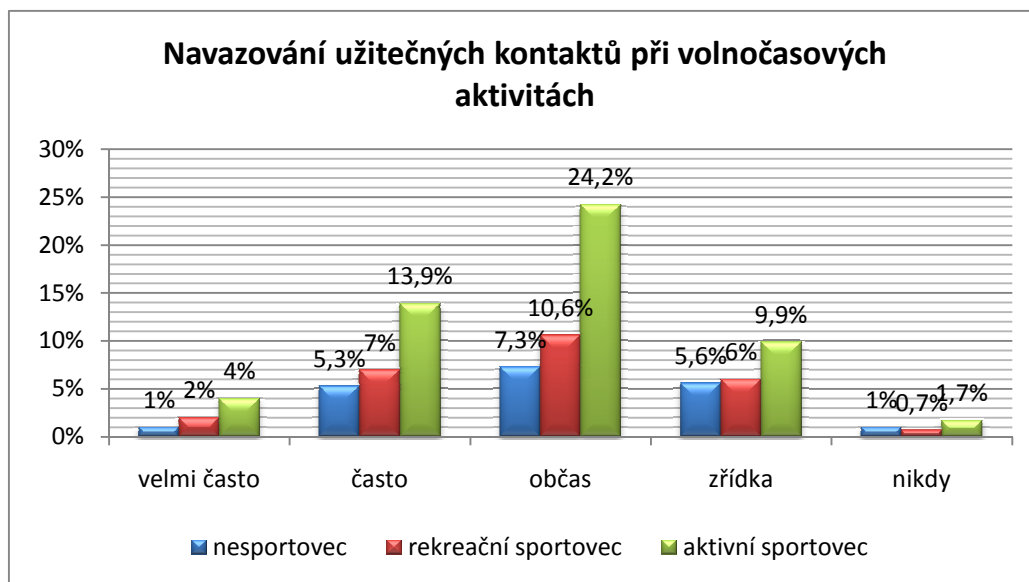
Rozložení demografických ukazatelů v naší zkoumané věkové kohortě je tedy následující: celkový počet respondentů, které můžeme rozdělit podle míry sportovní aktivity ve volném čase, je 306²², z toho je 27,1 % žen aktivně sportujících, v kategorii mužů je to jen o jedno procento méně, z hlediska frekvence sportovních aktivit je v kategorii rekreačních sportovců 15 % žen a 10,8 % mužů, sportovně neaktivních je z celkového počtu 13,4 % žen a 6,9 % mužů. Z tohoto rozložení nám vyplývá, že v dané věkové kohortě je více žen, které jsou aktivnější při participaci na sportu, přičemž podíl aktivních mužů a žen je téměř vyrovnaný.

Oproti respondentům z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008, je v této širší věkové kohortě více aktivnějších žen než mužů. To může být mj. způsobeno tím, že mladší ženy ještě neplánují / nemají rodinu a tudíž se vliv rodičovství, který snižuje míru sportovní aktivity, je v této kategorii méně výrazný.

²² dva z respondentů – mužů na otázku neodpověděli, proto se počet mužů celkově rozdělených podle míry sportovní aktivity snižuje o tyto 2 případy na 136 respondentů

Abychom se vrátili k analýze egocentrických sociálních sítí, dáme do souvislosti nově vytvořené kategorie podle míry sportovní aktivity s otázkou, jak často respondenti při volnočasových aktivitách tráví svůj čas navazováním užitečných kontaktů.

Graf 26: Kumulace sociálních kontaktů při volnočasových aktivitách

Zdroj: ISSP Volný čas a sport, věk 18 – 34 let

Z grafu 23 je jasně patrné, že v největší míře navazují nové sociální kontakty při svých volnočasových aktivitách lidé, kteří se aktivně věnují sportu oproti těm, kteří se takovému trávení volného času nevěnují. Spolu s klesající intenzitou sportování, klesá i míra rozšiřování kontaktů respondentů rozdělených dle míry sportovní participace.

Ovšem nejen míra sportovní aktivity má vliv na celkový objem kontaktů v sociální síti. Jak jsem uvedla na začátku kapitoly, důležitým ukazatelem sociálního kapitálu je míra začlenění se do určitých sociálních skupin či organizací. K tomuto nám poslouží informace o participaci ve sportovním klubu či sdružení za posledních 12 měsíců zkoumaného období.

Činností ve sportovním klubu se za posledních 12 měsíců, ve věkové kohortě 18 – 34letých, účastnilo 22,7 %, z celkového počtu respondentů tohoto souboru²³. Tuto

²³ Validní počet informací byl v datech ISSP 2007 Volný čas a sport získán celkem od 308 respondentů, spadajících do věkové kohorty 18 – 34letých

informaci jsme získali po rekódu kategorií míry četnosti participace²⁴ na „účastní se“ (22,7 %) vs. „neúčastní se“ (76,3 %).

Pokud tuto četnost dáme do souvislosti s mírou aktivity sportování, zjistíme podíl členství ve sportovním klubu podle míry sportovní aktivity.

Tabulka 18: Souvislost míry sportování s členstvím ve sportovním klubu

	účast	neúčast
aktivní sportovec	75,4%	24,6%
rekreační sportovec	63,6%	36,4%
nesportovec	57,1%	42,9%

Zdroj: ISSP Volný čas a sport, věk 18 – 34 let

Podle předpokladu nám tabulka potvrdila přímou úměru mezi sportovní aktivitou a participací ve sportovním klubu. Tzn., že čím vyšší je participace jedince na sportovních aktivitách, tím vyšší je i míra identifikace se sportovním klubem/organizací, ve které je členem a tím vyšší je i četnost, se kterou participuje na její činnosti.

²⁴ účastní se = položky jednou týdně – alespoň jednou měsíčně; neúčastní se = položky několikrát – jednou či dvakrát – ani jednou

10.2 MÍRA DŮVĚRY A TOLERANCE

Na následujících stránkách se zaměřím na kulturní složku sociálního kapitálu – tzn., budu zkoumat, zdali jsou sportovně aktivnější jedinci v míře důvěry a tolerance k druhým více nakloněni, a celkově poté zhodnotím efekty, které má provozování sportovních aktivit na strukturu sociálního kapitálu.

Důvěra, kterou mnozí často považují za synonymum sociálního kapitálu, je vnímána jako složka, která jej bezprostředně vytváří. Tak tomu ovšem není. Právě důvěra je, podle Picklese a Savage, spíše důsledkem působení sociálního kapitálu [Šafr, Sedláčková 2006: 41]. Může tento druh kapitálu připívat k vyšší míře tolerance a důvěry v lidi odlišujícími se od našeho okruhu nejbližších, vyznáním anebo politickým přesvědčením? „Sport je otevřen pro všechny bez ohledu na barvu pleti, vyznání či politické přesvědčení, pro děti, mládež, dospělé i seniory. Sportovní diváci i aktivní sportovci mohou pocházet z velmi odlišných poměrů, mohou být na naprosto odlišné intelektuální úrovni, přesto je sport, jako jedna z mála aktivit, dokáže spojovat, a dokonce si díky sportu „mají co říci“ [Flemer, Valjent 2004: 79].

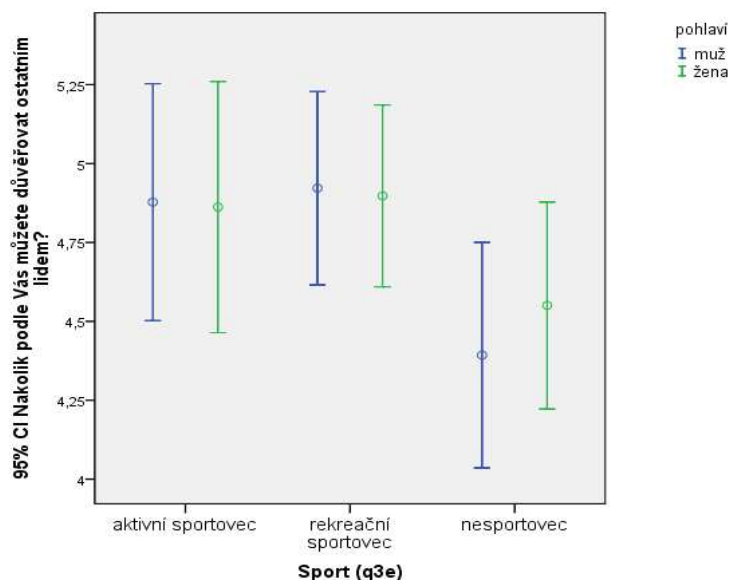
Jak lze důvěru v její základní podstatě definovat? Sociální důvěra je „základní znak komunity, který je založený na víře či očekávání, že druzí se nebudou snažit nás vědomě či úmyslně poškodit, mohou-li se tomu vyhnout, a bude-li to možné, budou jednat v našem zájmu. Okruh sociální důvěry vyjadřuje obecnou důvěru k ostatním lidem, tedy k tzv. generalizovaným druhým“ [Šafr, Sedláčková 2006: 46].

Na poli kulturní složky sociálního kapitálu budeme v následující analýze předpokládat, že čím vyšší je míra sportovní aktivity jednotlivých lidí, tím vyšší je i míra důvěry v druhé, stejně jako se zvyšuje míra tolerance k odlišnostem.

Ověřit platnost této hypotézy se pokusím nejprve na datech z výzkumu Distinkce a hodnoty 2008, kde bylo dotazováno, nakolik může respondent důvěřovat ostatním lidem²⁵, poté přistoupím k analýze dat z výzkumu ISSP 2007 Volný čas a sport.

Jakou mírou důvěry k druhým deklarují respondenti ve věkové kohortě 18 – 34letých? A přispívá aktivní provozování sportovních činností k jejímu vyššímu objemu? V dotazníku k výzkumu Distinkce a hodnoty 2008 respondenti odpovídali na otázku, do jaké míry si myslí, že se dá druhým důvěřovat (s desetibodovou škálou odpovědí). Míru důvěry si ukážeme na následujícím grafu.

Graf 27: Míra důvěry v druhé v souvislosti s mírou sportovní aktivity a pohlavím

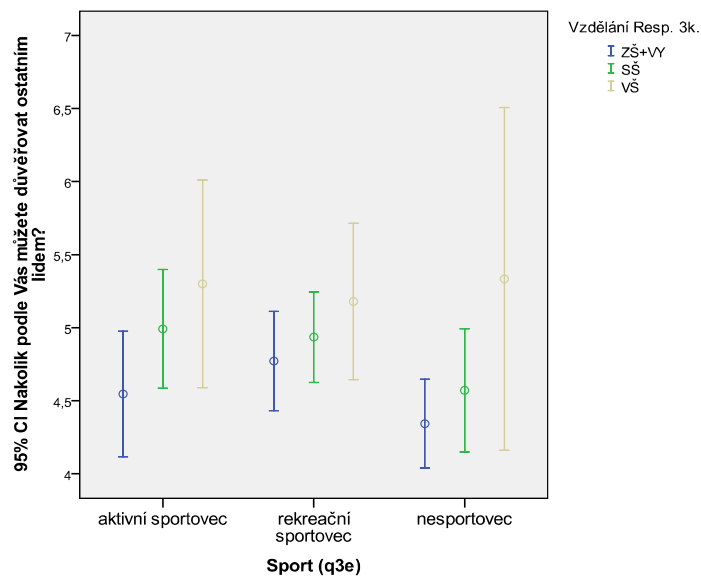
Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Z grafu 26 lze vyčíst, že čím vyšší je míra sportovní aktivity, tím vyšší je i míra důvěry v druhé lidi. Z hlediska pohlaví se míra důvěry v druhé významně neliší – v kategorii aktivních i rekreačních sportovců je na stejné úrovni, v kategorii nesportovců rozdělené podle pohlaví můžeme vidět, že ženy a muži důvěřují druhým lidem stejně.

²⁵ Odpovědi byly zjišťovány prostřednictvím použití Lickertovy škály v rozpětí 1 = člověk nemůže být nikdy dost opatrný → 10 = většině lidí se dá důvěřovat.

Musíme vzít ovšem v potaz vliv vzdělání – předpokládáme totiž, že vzdělanější lidé jsou více otevření, tolerantnější a jak se ukázalo v předchozích analýzách – jsou to právě Ti, kteří se ve větší míře ve svém volném čase věnují sportovním aktivitám. Budeme se proto dále zabírat hypotézou, zda má míra sportovní aktivity vliv na míru důvěry v druhé lidi kombinaci s dosaženým vzděláním. Následující graf se pokusí tuto hypotézu potvrdit.

Graf 28: Míra důvěry v druhé v souvislosti s mírou sportovní aktivity a vzděláním

Zdroj: Distinkce a hodnoty 2008, věk 30 – 34 let

Graf 27 nám dává jasnou odpověď na tuto hypotézu. Se zvyšujícím se dosaženým vzděláním stoupá míra důvěry a to ve všech skupinách podle míry sportovní aktivity. Vzdělání má v tomto ohledu nepopiratelný význam, a zároveň v sobě spojuje předpoklad, že vzdělanější lidé jsou více společensky angažovaní a otevření a tedy i oplývají vyšší mírou důvěry v druhé.

Míru tolerance k odlišným skupinám budeme dále analyzovat na datech z výzkumu ISSP 2007, kdy respondentům byla položena otázka, koho by nechtěli mít za sousedy. Projeví se i zde vyšší míra tolerance k druhým u aktivněji sportující skupiny lidí? Více nám napoví následující tabulka.

Tabulka 19: Procenta souhlasu s tezí, že tyto skupiny by respondent nechtěl mít za sousedy

	aktivní sportovec	rekreační sportovec	nesportovec
Lidé s kriminální minulostí	76,4	83,3	87,5
Lidé odlišné rasy	23,8	32,9	46,2
Těžcí alkoholici	84,5	81,6	89,8
Velmi početné rodiny	25,5	25	31,4
Muslimové	34	47,9	52,6
Citově nevyrovnaní	31,1	35,8	44,2
Přistěhovalci	24	37,7	51,9
Nemocní AIDS	54,2	64,7	64,9
Drogově závislí	89,3	87,8	93,3
Homosexuálové	27,6	42,3	49,1
Židé	16,8	29,2	35,8
Romové	65,6	77,9	74,5
Čl. uzavřené náboženské komunity	67,3	76,1	78,9
Arabové	42,3	53,7	61,4

Zdroj: ISSP Volný čas a sport, věk 18 – 34 let

Poznámka: tučně jsou zvýrazněné nejnižší procenta neoblíby – tzn. nejméně vadí

Jak můžeme vidět tabulky 10, nejméně tolerantními z hlediska toho, koho by nechtěli mít za sousedy, jsou lidé, kteří se sportovní aktivitám nevěnují. Ve všech případech byli těmi, kdo s tím, aby v jeho sousedství žila některá z výše uvedených skupin obyvatel, nejvíce nesouhlasilo. Naproti tomu lidé, kteří aktivně sportují, jsou vůči svému bezprostřednímu okolí více tolerantní. Vcelku by jim nejméně vadilo, kdyby za sousedy měli některou z uvedených skupin lidí.

10.3 VLIV INDIKÁTORŮ SPORTU NA DIVERZITU PŘEMOŠŤUJÍCÍHO SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU

Česká verze dotazníku ISSP 2007 zjišťovala sociokulturní odlišnosti v egocentrické sociální síti [viz Šafr, Häuberer 2007]. Z vybraných položek baterie otázek týkající se odlišností a sociálních charakteristik v okruhu přátel byl vytvořen index *vysoko-statusového/multikulturního sociálního kapitálu* (vybrány byly charakteristiky: jiná generace, jiná národnost, odlišné trávení volného času, mezi přáteli podnikatele a kvalifikovaní odborníci) odrážejícího na jedné straně profese s vyšší prestiží a statusem a na straně druhé etnicko-kulturní heterogenitu (faktorová analýza ukázala, že tvoří jednolitou dimenzi).²⁶ Další proměnou, která vstupuje jako závislá do analýzy, je *index intolerance ke skupinám*, který byl vytvořen součtem sociálních skupin, které by respondent nechtěl mít za sousedy (viz předchozí část). Do analýzy vstupuje ještě *index důvěry*, kdy na čtyřbodové škále respondenti vyjadřovali míru důvěry v druhé.

Nezávislými proměnnými v regresní analýze budou proměnné odkazující na *individuální* a *kolektivní sporty* a skutečnost, zda respondent *sportuje sám* či *s přáteli* (součty odpovědí na otázku „s kým sportuje“ pro 10 nejčastějších sportů).²⁷ Zároveň budeme kontrolovat vliv *vzdělání* (v podobě počtu roků školní docházky) a *pohlaví* respondentů.

²⁶ Odpovědi byly: 1 rozhodně nepatří / vůbec žádní, 2 spíše nepatří / ojediněle, 3 částečně patří / málo, 4 spíše patří / mnoho. Vzniklý součtový index má Cronbachovo Alfa 0,633.

5 rozhodně patří / skoro všichni

²⁷ V české verzi ISSP 2007 byla zjišťována frekvence sportování a s kým je sport provozován u následujících aktivit: jízda na kole, pěší turistika, plavání, sjezdové lyžování, jízda na běžkách, aerobik, posilování/ fitness, fotbal, tenis, volejbal.

Tabulka 20: Vysoko-statusový/multikulturní sociální kapitál (=heterogenita v síti)

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
Konstanta	8,97	1,615		5,554	0
muž	-0,537	0,43	-0,088	-1,248	0,214
Počet let školní docházky	0,301	0,112	0,181	2,678	0,008
Individuální sporty	0,299	0,166	0,169	1,801	0,073
Kolektivní sporty	-0,263	0,353	-0,058	-0,746	0,457
Sport s přáteli	-0,119	0,149	-0,073	-0,798	0,426
Sportuje sám	0,62	0,287	0,158	2,158	0,032
Frekvence sportování	-0,351	0,208	-0,118	-1,69	0,093

Zdroj: ISSP 2007 Volný čas a sport

Závislá proměnná: Vysoko-statusový/multikulturní sociální kapitál (=heterogenita v síti)

Standardizované koeficienty beta, $p < 0,05$

Model je statisticky významný – sig. = 0,000

Z výše uvedené regresní analýzy vyplývá, že vliv na heterogenitu v sítích, zde definovaný jako vysoko-statusový nebo multikulturní kapitál, mají v první řadě vzdělání respondenta (charakterizované počtem let školní docházky), a individualistické hodnoty, jež vyznává – participuje spíše na individuálních sportech, jako jsou např. jízda na kole, sjezdové lyžování nebo posilování a častěji se sportu věnuje sám, než například se svými přáteli nebo rodinou. Čím vyšší je tedy vzdělání a individualizace jedince, tím vyšší je jeho multikulturní kapitál, jež přispívá k většímu objemu přemostujících sociálního kapitálu. Ten má na život jedince významný vliv především z toho důvodu, že mu může poskytovat prostřednictvím vyššího objemu kontaktů, určité sociální výhody, mj. při hledání zaměstnání apod. Tento fakt nám zároveň potvrzuje hypotézu, o vyšší míře individualismu (a významu slabých vazeb) v životě sportovců (přičemž v pozadí dále stojí vliv vzdělání) a to celé souvisí s premisou eroze hodnot a rozkladu sociálních struktur v postmoderní společnosti, jež mají vliv právě na zvyšující se izolovanost a individualizaci jedinců.

V další analýze se podíváme na kulturní složku sociálního kapitálu, jež je v našem případě (a regresi) definována mírou důvěry ostatním lidem (= závisle proměnná, kdy minimum = důvěra, maximum = nedůvěra). Nezávislými proměnnými jsou stejně jako v předchozí regresi, proměnné uvedené v úvodu kapitoly.

Tabulka 21: Regresní analýza vlivu vybraných proměnných na důvěru v druhé lidi

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
Konstanta	2,49	0,404		6,167	0
isei	-0,005	0,005	-0,101	-1,069	0,287
Individuální sporty	-0,036	0,041	-0,088	-0,86	0,391
Kolektivní sporty	0,158	0,093	0,159	1,703	0,091
Sportuje s přáteli	-0,088	0,038	-0,228	-2,277	0,024
Sportuje sám	-0,049	0,07	-0,06	-0,698	0,486
Počet let školní docházky	0,051	0,034	0,14	1,525	0,129
Pohlaví	-0,098	0,111	-0,074	-0,886	0,377

Zdroj: ISSP 2007 Volný čas a sport

Závislá proměnná: Míra důvěry v druhé lidi

Standardizované koeficienty beta, $p < 0,05$

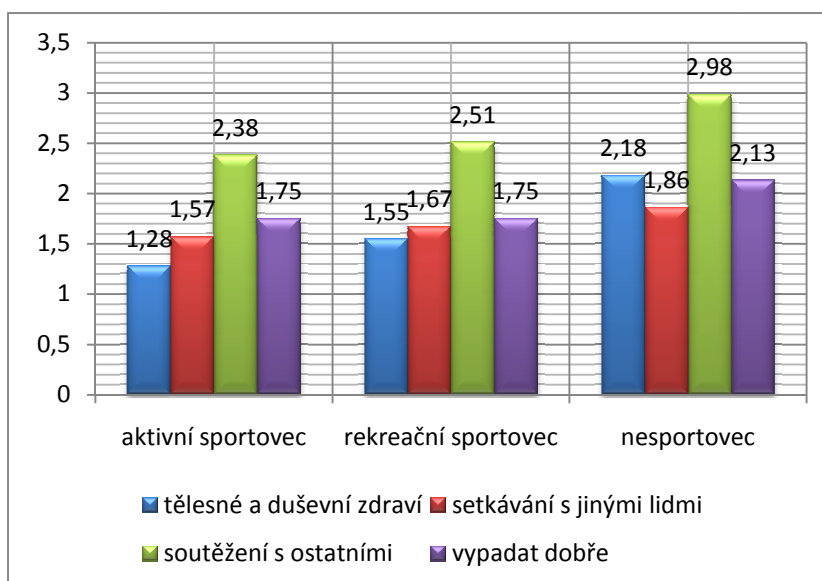
Z výstupu regresní analýzy vyplývá, že vzhledem ke statistické nevýznamnosti většiny nezávislých proměnných, kromě proměnné Sportuje s přáteli (sig. 0,006), nelze zkoumanou diverzitu sociálních sítí, prostřednictvím těchto efektů vysvětlit. Jedině provozování kolektivních sportů s přáteli je tedy předpokladem pro růst míry důvěry.

Předpokládali jsme vstup další regresních modelů, jež měly za úkol vysvětlit další složky sociálního kapitálu – index intolerance a index důvěry (jak bylo naznačeno v úvodu kapitoly), ale vzhledem k tomu, že i tyto modely neměly žádnou vypovídací hodnotu (vstupní ANOVA test celkové platnosti modelu byl vždy statisticky nesignifikantní) a indexy nebylo možné prostřednictvím stejných proměnných týkajících se sportovních aktivit respondentů, statisticky vysvětlit, dále je neuvádíme

10.4 EFEKTY SPORTU

Důvodů, pro které se lidé věnují sportovním aktivitám, je nepřeborné množství. Jak jsme zjistili z předchozí analýzy socializace ke sportu, tím, co má na participaci na sportu (vedle vzdělání respondenta) největší vliv, je fakt, zda sportovali sami rodiče či zdali sportovali se svými dětmi. To, jak důležité jsou důvody pro sportovní činnosti jedinců ve věku 18–34 let v datech z ISSP 2007, si ukážeme v následujícím grafu.

Graf 29: Míra důležitosti důvodů pro sportovní činnosti (průměry)

Zdroj: ISSP Volný čas a sport, věk 18 – 34 let

Na škále od „rozhodně důležité“ – s klesající tendencí – po „rozhodně nedůležité“²⁸ byly zjišťovány odpovědi na čtyři možné příčiny, proč lidé sportují. (Čím nižší je hodnota průměru, tím vyšší míru důležitosti této položce respondenti, rozdělení do kategorií podle míry sportovní aktivity, přikládají.) Z grafu je patrné, že se snižující se mírou sportovní aktivity, se zároveň snižuje míra důležitosti jednotlivých důvodů. Nejdůležitějšími jsou při sportovních činnostech pro aktivní a rekreační sportovce tělesné a duševní zdraví, které následuje na druhém místě setkávání se s jinými lidmi (můžeme považovat za jeden z předpokladů růstu strukturální složky sociálního kapitálu) a dále participace na sportovních činnostech za účelem vypadat dobře (což je jeden z důležitých motivů získávání identity v konzumní společnosti). Jejím prostřednictvím

²⁸ Otázka zněla: Řekněte prosím, jak důležité jsou následující důvody pro Vaše sportovní nebo herní činnosti (škála: 1 = rozhodně důležité, 2 = spíše důležité, 3 = spíše nedůležité, 4 = rozhodně nedůležité)

se tak jedinec vymezuje oproti ostatním a deklaruje, že je mu vlastní zdravý životní styl. Za nejméně důležité považují všichni, bez rozdílu mezi kategoriemi, důvod pro sportovní činnosti - soutěžení s ostatními.

Vzhledem k tomu, že ti, kdo se ve větší míře věnují sportovním činnostem, se vyznačují nepatrně vyšší mírou individualismu (což jsme viděli v předchozích analýzách generace 30letých), předpokládali jsme, že se také budou lišit i v důvodech, které je přivádí ke sportování. Předchozí graf nám ale tuto hypotézu nepotvrzuje, jelikož mezi skupinami podle míry sportování (aktivní vs. rekreační sportovec) není z hlediska příklonu k určitému důvodu, zřetelný rozdíl.

V této kapitole jsem se zabývala komponentami sociálního kapitálu, jimiž jsou sociální sítě, důvěra a tolerance. Hlavní otázkou, kterou jsem si položila, bylo, zdali má aktivní provozování sportovních činností ve volném čase vliv na objem a homogenitu/heterogenitu v sociálních sítích jedinců, a dále, zdali má participace na sportu a ve sportovních organizacích, vliv na míru důvěry a tolerance. Na konci kapitoly se pak zabývám tím, za jakým účelem a s vidinou čeho se jedinci sportu věnují.

Zjistila jsem, že čím vyšší je míra sportovní aktivity, tím vyšší je i objem tzn. slabých vazeb respondentů. Neopomenutelný vliv, který mne provázel od počátku všech analýz týkajících se efektů míry sportovní participace, bylo vzdělání, které alespoň v malé míře ve většině případů stálo na pozadí sportovní aktivity. Potvrdil se i předpoklad, že sportovně aktivní jedinci mají ve svém nejbližším okolí více přátel ze sportovních aktivit. Také u sportovců, kteří mají blízké přátele, s nimiž se znají skrze sportovní aktivity se vyznačují vzdělanostně a třídně heterogennější sítí přátel.

Míra sportovní participace má i další efekty – např. vliv na míru tolerance a důvěry v druhé lidi. Aktivní sportovci jsou tolerantnější ke svému okolí.

Přemostující sociální kapitál, je zde podmíněn především velikostí dosaženého vzdělání, přičemž ale platí, že vzdělanější lidé častěji participují na sportovních aktivitách. Sport má i pozitivní efekt na utváření identity jedince, skrz zdravý životní styl, jenž je v současné konzumní společnosti silně rozšířen zejména mezi mladší generací.

11. ZÁVĚR

V předkládané diplomové práci jsem se pokusila pojmout problematiku utváření identity jedince v současné postmoderní společnosti, ve které vlivem překotných společenských událostí stále více dochází k rozrušování starých řádů, hodnot a vazeb a z tohoto plyne neustálá potřeba jedince po sebe zařazení. V minulosti byla identita často odvozována ze společenského postavení – sociálních rolí či statusu, v moderní společnosti musí být naproti tomu jedincem aktivně konstruována a neustále potvrzována.

Styl života, který v současné české společnosti převládá, se vlivem globálních změn technologického charakteru, jejich dopadu na oddělení času a prostoru celkově, a vlivem mizející sociální soudržnosti, začal orientovat spíše na spotřebu a způsoby trávení volného času, jehož objem díky tomuto vzrostl. Objevuje se v prostředí české společnosti nová střední třída – buržoazní bohémové, která by se statusově odlišovala od ostatních? Jsou touto skupinou aktivně sportující jedinci, které jsem za tímto účelem zkoumala?

Zabývala jsem se analýzou provozováním sportovních aktivit, jako specifického druhu trávení volného času a potažmo i formováním životního stylu jednotlivce. Sportovní aktivity v současné informační společnosti, která se spíše orientuje na pasivní trávení volného času u počítačů a televizních obrazovek, nabývá velké důležitosti. Význam, který je mu připisován, spadá do všech důležitých dimenzí společenského života. Často se dozvídáme, že sport a pohybové aktivity mají na osobnost i fyzickou podstatu člověka velké množství pozitivních efektů.

Na datech z výzkumů ISSP Volný čas a sport 2007 a Distinkce a hodnoty 2008, jsem se pokusila potvrdit hlavní hypotézu, že provozování sportovních aktivit z hlediska stylu trávení volného času, napomáhá utvářet identitu jednotlivců. V empirické části jsem se tedy ponejprv věnovala konceptualizaci profilu mladého aktivního sportovce. Porovnávala jsem jeho sociodemografické a socioekonomické determinanty v opozici k jedincům stejné věkové kohorty 30 – 34letých, kteří se sportovních aktivit neúčastní. Z analýz vyplynulo, že vyšší míra sportovní aktivity (podmíněna vzděláním), je typická spíše pro muže, kteří ještě nezaložili rodinu, respondent je svobodný, má vyšší vzdělání a žije ve městě, předpoklad vyššího vzdělání zároveň vede mj. i k vyšší profesnímu zařazení. Co se ale týče utváření identity na poli sportu, tato hypotéza nebyla potvrzena.

V pozadí všech analýz intervenuje vzdělání, který má zároveň i vliv na strukturaci sportu, sportovní aktivity jako takové jedince nemají sílu strukturovat. Z hlediska identity z analýzy skupin povolání vyplynulo, že vyšší profesní zařazení se přímo pojí s vyšší mírou sportovní aktivity. V současné konzumní společnosti je pro jedince důležité to, jak vypadá a sport je prostředkem, který mu v to napomáhá.

Co se týče předpokladu, jak se respondenti k účasti na sportovních aktivitách dostali, je zde nepochybně nejsilnější vliv rodinného zázemí. Aktivním sportovcem se stávají spíše ti respondenti, jejichž rodiče s nimi v dětství aktivně sportovali, důležitý je i druhý významný socializační činitel, kterým je nejbližší okolí jedince – jeho kamarádi a přátelé a možnost účasti v některém ze sportovních kroužků na základní škole.

V oblasti zkoumání sdílených hodnot, lidé s vyšší mírou sportovní aktivity spíše tíhnou k individualismu, tzn., že se spíše orientují na osobní cíle a postavení. Není tomu ale tak, že by se nesportovci hlásili k humanistickým hodnotám, jak by se dalo předpokládat, v pozadí totiž stále intervenuje vzdělání a při jeho kontrole rozdíly v hodnotových orientacích mezi sportovci a nesportovci mizí. Znamená to tedy, že se jednotlivé kategorie míry sportování v otázce hodnot neliší? Není tomu úplně tak. Aktivní sportovci, jsou o něco více tolerantnější ke svému okolí, a více věří v druhé lidi, což může být způsobeno vlivem širší sociálních kontaktů, které díky sportovním aktivitám využívají.

Posledním, čím jsem se ve své práci zabývala, bylo téma sociálního kapitálu. Zde jsem na respondentech z výzkumu ISSP 2007 a Distinkce a hodnoty 2008, ve věkové kohortě 18–34let, zkoumala hypotézu, zdali má aktivní provozování sportovních činností ve volném čase vliv na objem a homogenitu/heterogenitu v sociálních sítích jedinců, a dále, zdali má participace na sportu a ve sportovních organizacích, vliv na míru důvěry a tolerance. Výsledkem bylo, že ačkoli se potvrdilo, že sportovci mají kolem sebe přátele se stejným sociálním postavením, disponují navíc i určitou výší slabých vazeb, jež jim dávají jisté sociální výhody, např. při hledání zaměstnání. Přemostující sociální kapitál, je zde podmíněn především velikostí dosaženého vzdělání, přičemž ale platí, že vzdělanější lidé častěji participují na sportovních aktivitách. Sport má i pozitivní efekt na utváření identity jedince, skrz zdravý životní styl, jenž je v současné konzumní společnosti silně rozšířen zejména mezi mladší generací a lidé s vyšší mírou individualistických hodnot (i na poli sportu) ve větší míře participují na objemu multikulturního kapitálu.

Životní styl v této studii není tím, co by vymezovalo specifickou skupinu aktivních mladých lidí s identitou získanou skrze sportování. Nevytváří zde odlišnou symbolicky vymezenou skupinu. Efekt provozování sportovních aktivit nemá na mnou zkoumané dimenze takový vliv, jak jsem v úvodu předpokládala.

RESUMÉ

Diplomová práce představuje pohled na zkoumání efektů míry sportovní participace na jedince v postmoderní konzumní společnosti, jež je charakteristická erozí společenské soudržnosti a vyšší mírou individualizace. Přináležení do skupiny aktivně sportujících lidí s sebou nese jednak pozitivní efekty, jakými jsou např. sociální kontakty napříč různými skupinami lidí, což je předpokladem vysokokulturního neboli multikulturního kapitálu, jehož vyšší míra je dostupná právě jedincům, kteří se vyznačují vyššími individualistickými hodnotami a jimiž aktivně sportující lidé nepochybně jsou. Efekty sportu především prostřednictvím budování kultu těla a potřeby identifikace jsou pro mladé aktivní lidi jedním z prostředků, jak tohoto dosáhnout.

Co se týče profilu mladých sportovců, tato skupina se vyznačuje vyšším socioekonomickým statusem a vyšším postavením v povolání. Jsou to lidé, kteří oplývají vyšší mírou individualismu a důvěry a tolerance v druhé lidi.

Samotný efekt sportovních aktivit na utváření identity jedince, se mi nepodařilo potvrdit, v pozadí všech analýz totiž neustále intervenovalo vzdělání.

SUMMARY

This thesis presents a view to examining the effects of sports participation rates for individuals in the postmodern consumer society, which is characterized by erosion of social cohesion and a higher degree of individualization.

Belong to a group of people actively engaged in sport carries both positive effects, such as social contacts across different groups of people, which is a prerequisite high culture or multicultural capital, the higher rate is currently available to individuals who are characterized by higher values of individualist and which actively engaged in sport people undoubtedly are.

Effects of sports, especially through the cult of body-building and needs identification for young people active in one of the means to achieve this. Regarding the profile of young athletes, this group is characterized by higher socioeconomic status and higher status in the profession. These are people abound in higher levels of individualism and tolerance and trust in other people. The actual effect of sport in shaping an individual's identity, I could not confirm the background of the analysis is constantly intervened education.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1: Činnosti ve volném čase – procenta, průměry.....	35
Tabulka 2: Faktorová analýza trávení volného času.....	36
Tabulka 3: Kontingenční tabulka – rodinný stav a kategorie míry sportovní aktivity..	41
Tabulka 4: Kontingenční tabulka – rodinný stav a kategorie míry sportovní aktivity..	41
Tabulka 5: Vliv rodinného stavu a rodičovství na míru sportovní aktivity u žen.....	42
Tabulka 6: Míra sportovní aktivity podle dosaženého vzdělání (řádková procenta)....	43
Tabulka 7: Míra sportovní aktivity podle jednotlivých profesí.....	45
Tabulka 8: Kategorie míry sportovní aktivity a vysvětlující proměnné.....	48
Tabulka 9: Odhadnutý model ordinální logické regrese pro četnost intenzity sportování	49
Tabulka 10: Sportování dnes a návštěvy sportovních kroužků v dětství (řádková procenta).....	57
Tabulka 11: Kategorie sportovní aktivity pro model socializace a vysvětlující proměnné.....	58
Tabulka 12: Odhadnutý model ordinální logické regrese pro četnost intenzity sportování (nesportovec, rekreační sportovec, aktivní sportovec).....	59
Tabulka 13: Průměry jednotlivých položek hodnotových preferencí za celý výběrový soubor	61
Tabulka 14: Faktorová analýza hodnotových orientací.....	64
Tabulka 15: Hodnotové orientace – souhlas/nesouhlas s výroky (v %).	68
Tabulka 16: Parciální korelace – sportování *individualismu* vzdělání a pohlaví.....	70
Tabulka 17: Parciální korelace – sportování *postmaterialismus* vzdělání a pohlaví.	70
Tabulka 18: Souvislost míry sportování s členstvím ve sportovním klubu.....	85
Tabulka 19: Procenta souhlasu s tezí, že tyto skupiny by respondent nechtěl mít za sousedy	89
Tabulka 20: Vysoko-statusový/multikulturní sociální kapitál (=heterogenita v síti)...	91
Tabulka 21: Regresní analýza vlivu vybraných proměnných na důvěru v druhé lidi...	92

Graf 1: Četnost intenzity sportování respondentů.....	38
Graf 2: Rozdělení kategorií sportujících dle pohlaví (%).....	39
Graf 3: Míra sportovní aktivity dle pohlaví s ohledem na životní cyklus (=zda respondent má děti).....	40
Graf 4: Míra sportovní aktivity rozdělená dle pohlaví a místa bydliště na vesnici (pravděpodobnost).....	42
Graf 5: Míra sportovní aktivity dle dosaženého vzdělání (podle pohlaví - muži).....	44
Graf 6: Míra sportovní aktivity dle dosaženého vzdělání (podle pohlaví – ženy).....	44
Graf 7: Výstup z korespondenční analýzy – pole kategorií míry sportovní aktivity a zaměstnanecké profese.....	46
Graf 8: Četnost s jakou rodiče respondentů ve svém volném čase sportovali.....	53
Graf 9: Míra četnosti sportování s rodiči za všechny respondenty.....	54
Graf 10: Sportování s rodiči v dětství podle kategorií míry sportování v dospělosti...	55
Graf 11: Participace ve sportovním kroužku.....	56
Graf 12: Hodnotové preference podle míry sportovní aktivity (průměr).....	62
Graf 13: Míra sportovní aktivity rozdělená dle hodnotových orientací – INDIVIDUALIZMUS.....	66
Graf 14: Míra sportovní aktivity rozdělená dle hodnotových orientací – HUMANISMUS.....	67
Graf 15: Míra individualismu v souvislosti se vzděláním respondentů podle kategorií aktivních/neaktivních sportovců.....	69
Graf 16: Počet známých a přátel s nimiž je jedinec v kontaktu (min. 1x za rok) podle míry sportovní aktivity (průměry).....	76
Graf 17: Okruh známých (průměry) podle míry sportovní aktivity při kontrole vzdělání.....	77
Graf 18: Sport a přátelé respondenta – celkový výskyt kategorie „znají ze sportu“ u 1 – 3 respondentových přátel.....	78
Graf 19: Sport a přátelé respondenta – celkový výskyt kategorie „znají ze sportu“ u 1 – 3 respondentových přátel.....	78
Graf 20: Přátelé ze sportu.....	79
Graf 21: Souvislost mezi vzděláním přátel v síti sportovně aktivních / neaktivních respondentů.....	80
Graf 22: Souvislost mezi sociálním postavením přátel v síti sportovně aktivních / neaktivních respondentů.....	81
Graf 23: Věková kohorta a rozložení pohlaví v ní.....	82
Graf 24: Věková kohorta a rozložení pohlaví v ní.....	82
Graf 25: Rozložení kategorií míry sportování v souvislosti s pohlavím.....	83
Graf 26: Kumulace sociálních kontaktů při volnočasových aktivitách.....	84
Graf 27: Míra důvěry v druhé v souvislosti s mírou sportovní aktivity a pohlavím.....	87
Graf 28: Míra důvěry v druhé v souvislosti s mírou sportovní aktivity a vzděláním.....	88
Graf 29: Míra důležitosti důvodů pro sportovní činnosti (průměry).....	93

POUŽITÁ LITERATURA

Knihy:

BOURDIEU, Pierre. *Distinction : A social critique of the judgement of taste*. London : Routledge, 1984. 613 s. ISBN 0-415-04546-0

DAVIS J. E. *Identity and Social Change*. New Brunswick : Transaction Publishers, 2000. *Robert G. Dunn: Identity, Commodification, and Consumer Culture*, s. 109-134. ISBN 0-7658-0034-9

DEVINE, Fiona, et al. *Rethinking Class : Culture, Identities and Lifestyles*. 2005. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2005. 229 s. ISBN 0-333-96894-8

FEATHERSTONE, Mike. *Consumer Culture and Postmodernism*. London : Sage, 2007. 203 s. ISBN 978-1-4129-1013-2.

FLEMR L. et al. (2009). *Prostorové podmínky pro podporu aktivního životního stylu současné populace*. Praha: Karolinum, 1. vyd., 194 s., ISBN: 978-80-246-1765-7

CHANEY D. (1996). *Lifestyles*. London: Routledge, 1. vyd., 170 s., ISBN: 0-415-11718-6

PRUDKÝ L. et al. (2009). *Inventura hodnot – Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 1. vyd., 341 s., ISBN: 978-80-200-1751-2

SEKOT A. (2006). *Sociologie sportu*. Brno: Masarykova univerzita – Paido, 1. vyd., 410 s., ISBN: 80-210-4201-X

SEKOT A., LEŠKA D. (2004). *Sociální dimenze sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 1. vyd., 245 s., ISBN: 80-210-3581-1

SHILLING, Chris. *The Body and Social Theory*. London : Sage, 2003. *The Socially Constructed Body*, s. 72-87

SLEPIČKA P. (2009). *Sport and lifestyle*. Praha: Karolinum Press, 1. vyd., ISBN: 978-80-246-1624-7

ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ M. 2006. Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření. *Sociologické studie/Sociological Studies* 06:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1.vyd., 93 s., ISBN: 80-7330-095-8

ŠAFR J. (2008). *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 1. vyd., 165 s., ISBN: 978-80-7330-154-5

TAYLOR, Gary; SPENCER, Steve. *Social Identities : Multidisciplinary approaches*. London: Routledge, 2004. 257 s. ISBN 0-415-35008-5

TOFFLER, Alvin; TOFFLEROVÁ, Heidi. *Nová civilizace : Třetí vlna a její důsledky*. Praha : Dokořán, 2001. 125 s. ISBN 80-86569-00-4

TUČEK M. (2008). *Soudržnost v diferencující se společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 1. vyd., ISBN: 978-80-7330-145-3

TUČEK et al. (2003). *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: SLON, 1. vyd. 428 s., ISBN: 80-86429-22-9 (168 – 203s.) Proměny způsobu života

Články:

BOURDIEU, Pierre. *Sport and Social Class. Theory nad methods* [online]. 1978, 6, [cit. 2010-12-29]. s. 819-840. Dostupný z WWW: <<http://ssi.sagepub.com>>

FLEMR L., VALJENT Z. *Socializace sportem*. *Studia sportiva*, [online]. 2010 (4), 71 – 88s., Dostupný z WWW: <http://www.fsp.s.muni.cz/studiasportiva/dokument/studia_sportiva_2010_4_1.pdf>

LAWSON, Rob; TODD, Sarah. *Consumer lifestyles: a social stratification perspective. Marketing Theory* [online]. 2002, 2 (3), [cit. 2010-12-03]. s. 295-307. Dostupný z WWW: <mtq.sagepub.com>

MEHUS, Ingar. *Distinction Through Sport Consumption. International Review for the Sociology of Sport* [online]. 2005, 40/3, [cit. 2010-08-24]. s. 321-333. Dostupný z WWW: <<http://irs.sagepub.com>>

SEDLÁČKOVÁ, M., ŠAFR J. 2005. „Měření sociálního kapitálu. Koncepce, výzkumné projekty a zdroje dat“. *SDA Info VII*. (1/2005): [online], [cit. 2011-02-17], 4-11. Dostupný z WWW: <http://archiv.soc.cas.cz/download/622/DaV0702_p85_108.pdf>

SEIPPEL, O. *Sport and Social Capital. Acta Sociologica* [online]. 2006, 49(2), [cit. 2010-09-13]. s. 169-183. Dostupný z WWW: <asj.sagepub.com>

Soukup, P. 2003. „Čím větší, tím lepší (aneb mýty o reliabilitě)“. *Socioweb* 2006/7: 11–12. [online], [cit. 2011-01-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=242&lst=112>>[

WARDE A. (2006). *Cultural Capital and the Place of Sport*. *Cultural Trends* Vol. 15, No. 2/3, June/September 2006, [online] pp. 107-122 , [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.informaworld.com/index/V7840568UTU4L648.pdf>>

WILSKA, Tehri-Anna. *Me - A Consumer? Consumption, Identitties and Lifestyles in Today`s Finland. Acta Sociologica* [online]. 2002, 45, [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW: <asj.sagepub.com>

ŠAFR, J., J. HÄUBERER 2007. „Měření přemostujícího sociálního kapitálu: baterie PSK zjišťující odlišnosti v okruhu přátel“. *Data a výzkum / SDA Info*. 2007/2: 85-108.

ZABLOCKI, B., D., R. M. KANTER. 1976. *The differentiation of life styles*. Annual Review of Sociology 2: 269–297.

ŠAFR et al. 2008 – „*Distinkce a hodnoty 2008*“: *Model vztahů a konceptualizace reprezentativního sociologického výzkumu*

Elektronické zdroje:

MŠMT - Bílá kniha o sportu [online], 2007, 19 s., [cit. 2010-08-24], Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/sport/bila-kniha-o-sportu>>

ČSÚ – Pohyb obyvatelstva 2008, [online], 13.3.2009, [cit. 2010-11-24], Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031309.doc>>

ČSÚ – muži a ženy, [online], 2008 – Souborné informace, [cit. 2010-11-24], Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/230032104E/\\$File/14150801.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/230032104E/$File/14150801.pdf)>

WACQUANT, L. (2002) *Pierre Bourdieu*. [online], Biograf 27, 46 odst., [cit. 2011-01-24], Dostupný z WWW: <<http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v2707>>

EC - Social inclusion, integration and equal opportunities, [online], [cit. 2010-10-30], Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/sport/what-we-do/doc35_en.htm>

ABZ – Slovník cizích slov - Reflexivita – [online], [cit. 2011-01-24], Dostupný z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/reflexivita>>

KATRŇÁK [2004]. *Jsou sociální třídy na úsvitu jednadvacátého století definitivně pohřbené? Třídní versus anti-třídní teorie a analýza*, [cit. 2010-08-24], Dostupný z WWW: <fss.muni.cz/~katrnak/articles/tridy_smrt.pdf>

SEKOT – socializace sportem [in 11. Konference ČAPV], [cit. 2010-08-24], Dostupný z WWW: <http://www.google.cz/url?sa=t&source=web&cd=9&ved=0CE4QFjAI&url=http%3A%2F%2Fwww.ped.muni.cz%2Fcapv11%2F4sekce%2F4_CAPV_Sekot.pdf&rct=j&q=socializace%20%20C5%BEivotn%C3%AD%20styl&ei=HNrXTcytENHJswbggvn3Ag&usq=AFQjCNFIRN-nHjF6XMNqXQiVFGgQOLZN6A&cad=rja>

Data:

Datový soubor ISSP 2007 Volný čas a sport, Datový soubor Distinkce a hodnoty 2008

Projekt diplomové práce

Autor: Bc. Kateřina Bajerová

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Téma diplomové práce

ŽIVOTNÍ STYL A SOCIÁLNÍ KAPITÁL „AKTIVNÍ MLADÉ GENERACE“

Vymezení výzkumného problému

V diplomové práci bych se chtěla zabývat specifickou kategorií mladých lidí vyznačujících se aktivním životním stylem. Hlavním znakem, jenž bude tyto lidi vymezovat, bude aktivní provozování sportu a překračování tradičních kulturních hranic (new urban lifestyles). S tímto souvisí i otázka zdali – a potažmo jakým způsobem je jejich sociální identita vymezena prostřednictvím kulturní a spotřební a hodnotových orientací a zda se pohybují v specifickém sociálním prostředí – jaké jsou jejich sociální sítě a jaké zdroje jim případně poskytují.

Cílem práce bude na reprezentativním souboru respondentů „mladé generace“ z výzkumů ISSP 2007 (zde předpokládám analýzu podsouboru ve věku 18 až 35 let) a Distinkce a hodnoty 2008 (zkoumající věkovou kohortu 30-34)²⁹ prozkoumat spojitosti mezi příslušností k vrstvě aktivně/pasivně sportujících lidí, jejich životním stylem, hodnotami, egocentrickými sociálními sítěmi a jejich socioekonomickým statusem (pracovní pozicí). Vyznačuje se kategorie aktivních lidí, kteří sportují i jinými charakteristikami – profesně, sociálními sítěmi, hodnotami, jež uznávají a dalším – od ostatních vrstevníků? Tvoří tak v české společnosti specifickou statusovou skupinu s identitou vymezenou životním stylem?

Dále mne zajímá, jakým způsobem přispívají sportovní aktivity k utváření dimenze sociálního kapitálu – dle konceptu J. Colemana – ve smyslu příslušnosti k určité sociální skupině, jejímiž charakteristickými rysy jsou nejen určitý objem sociálních sítí, ale i míra důvěry, hodnoty, normy a s nimi potažmo spojené represivní sankce. Budu tedy zkoumat

²⁹ Oba reprezentativní výzkumy uskutečnil Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

hypotézu, zdali sport jako specifická lidská činnost může člověka „udělat lepším“, čímž mám na mysli, zda je pro tuto skupinu typičtější v porovnání s jinými větší tolerance k jiným sociálním skupinám, solidarita a generalizovaná důvěra nebo naopak hodnoty spojené s individualismem. Jinými slovy, zda sportování přispívá k utváření tzv. přemostujícího sociálního kapitálu. Zajímá mě i to, zdali aktivní sportování vede nejen ke kultivaci fyzické složky jedince, ale i k posílení jeho psychiky z důvodu pravidelného podstupování zátěže.

Současný stav poznání

Již od narození je náš život, naše existence formována a usměrňována v rámci procesu socializace, kdy se z nás stávají společenské bytosti schopné fungovat a spolupracovat s ostatními individui. V rámci procesu socializace dochází též k přenosu kulturních hodnot, prostřednictvím výchovy i k přenosu určitých postojů a názorů, které se však většinou mění, ale jedinci narozením do určité rodiny získávají i určité socioekonomické postavení v sociální struktuře. V rámci jednotlivých forem kapitálu by se dalo mluvit spíše než o přenosu – o to - vlastním přičiněním dosáhnout co nejvyšší možné úrovně. Ať již je to v rámci ekonomického kapitálu, kapitálu kulturního nebo sociálního.

Prostřednictvím socializace v rodině, škole a potažmo i v některých zájmových skupinách se utvářejí různé sociální vztahy a sítě mezi jejími členy. Některé vztahy mohou být silnějšího charakteru – např. mezi rodinnými příslušníky či příbuznými, některé mohou být slabší – zejména mezi přáteli, se kterými se tak často nesetkáváme, ale jsou i výjimky. To, jak velkou sociální síť jednotlivec má vyplývá především z kontaktů, které je schopen s ostatními aktéry udržovat. Z různých výzkumů vyplývá, že si jedinci hledají přátele, partnery nejčastěji ve stejné sociální třídě, ve které se sami nacházejí – to především z hlediska sdílení stejných kulturních hodnot, toho, že jsou ve stejném socioekonomickém postavení aj.

V práci budu sledovat, jakými specifickými zdroji/kapitály vymezená skupina aktivních mladých lidí disponuje a zda je tyto zdroje vymezují vůči skupinám jiným. Půjde o ekonomický kapitál spočívající především v materiálních statcích (příjmu), vzdělanostní a kulturní kapitál (stupeň vzdělání a kulturní vkus) a sociální kapitál. Posledně jmenovaný budu zkoumat především ve dvou podobách: sociálních sítí – členství v soc. skupinách, egocentrické soc. sítě přátel a norem tolerance a generalizované důvěry. V případě sociálního kapitálu budu vycházet ze studií a konceptů J. Colemana, P. Bourdieu a N. Lina.

Struktura práce a metoda výzkumu

Teoreticko-přehledová část diplomové práce se bude opírat především o studium teoretických a empirických studií především na téma role životního stylu (kultury, sportu) při vymezení skupinové identity (P. Bourdieu, M. Featherstone, M. Savage, A. Warde a další) a sociálních sítí resp. sociálního kapitálu (J. Coleman, a dalších) tedy kritéria symbolicky definující společenský status (M. Weber).

V empirické části provedu sekundární analýzu dat z uvedených výzkumů ISSP 2007 a Distinkce a hodnoty 2008, kdy budu zkoumat životní styl aktivně/pasivně sportujících mladých lidí (v kontextu ostatních skupin ve stejné věkové kategorii). Prvním nezbytným krokem analýz bude konceptuální a empirické vymezení sociální kategorie „aktivních mladých lidí“. V dalším kroku se zaměřím především na podobu jejich sociálních sítí: sledovat budu vedle partnerské homogamie velikost, sociokulturní heterogenitu, a ohniskový zdroj egocentrické sítě. Dále budu sledovat jejich pozici z hlediska socioekonomického statusu (vzdělanostní kapitál, profesní zařazení). Následovat bude analýza hodnot a norem, které mohou být členstvím ve sportovních skupinách (formální organizace jako sportovní oddíly a neformální přátelské skupiny v ego-sítích) ovlivněny.

Kulturu sportovních skupin, specifika přátelských vazeb v nich utvářených a jejich vliv na tzv. kulturní složku sociálního kapitálu (reciprocita, důvěra, tolerance) budu replikovat z díla amerického sociologa E. M. Uslanera, jenž předpokládá souvislost mezi růstem sociálního kapitálu jedinců, kteří se dobrovolně zapojují do sportovních aktivit a spolků s nimi spjatých.

Předběžná struktura diplomové práce

1. Vymezení problému a cíl práce
2. Sociální kapitál a síť
3. Identita aktivně žijících mladých lidí
4. Hodnoty a normy aktivních/pasivních sportovců
5. Specifika egocentrických sítí sportujících
6. Metodologie výzkumu a základní hypotézy
7. Analýza zjištěných poznatků
8. Shrnutí hlavních zjištění

Literatura

Becker G. A. (1997). *Teorie preferencí*. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 1.vyd., 352 s., ISBN: 80-7169-463-0

Bennett, T., M. Savage, E. Silva, A. Warde, M. Gayo-Cal, D. Wright. 2009. *Culture, Class, Distinction*. London and New York: Routledge. ISBN: 0-415-42242-6.

Bourdieu P. (1998). *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1.vyd., 179 s., ISBN: 80-7184-518-3

Bourdieu P. (1999). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge and Kegan Paul, 613 s., ISBN: 0-415-04546-0

Chaney, D. (1996). *Lifestyles*. London: Routledge. ISBN: 0-415-11718-6.

Coleman, J., (1988). *Social capital in the Creation of Human Capital*. American Journal of Sociology, Vol. 94, Suppl. S95 – S120

Featherstone, M. (1991). *Consumer Culture and Postmodernism*. London: Sage Publications. ISBN: 0-8039-8414-6.

Savage, M., Bagnall, G., B. Longhurst. (2005). *Globalization and Belonging*. London: SAGE. ISBN: 978-0-7619-4986-2.

Petrusek M. (2006). *Společnosti pozdní doby*, Praha: SLON, 1.vyd., 459 s., ISBN: 80-86429-63-6.

Šafr J. (2008). *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: SOÚ AV ČR, 1.vyd., 165 s. ISBN: 978-80-7330-154-5.

Šafr, J., Sedláčková, M. *Sociální kapitál*. Sociologické studie, Sociologický ústav AV ČR, 06/2007.

Uslaner, E. M. (1999). *Democracy and Social Capital*. Pp. 121-150. In Democracy and Trust, ed. by Warren Mark E. Cambridge: Cambridge University Press.

Veblen T. (1999). *Teorie zahálčivé třídy*. Praha: SLON, 1.vyd., 344 s., ISBN: 80-85850-71-0

Veselý A. (2006). *Teorie mnohačetných forem kapitálu*. Praha: FSV UK, 24 s.

Willis, P. E. (1990). *Common Culture: Symbolic Work at Play in the Everyday Cultures of the Young*. Boulder, Colo: Westview Press. ISBN: 0-335-09432-5.

Souhlas konzultanta se spoluprací

Konzultant: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Souhlasím s vedením diplomové práce Kateřiny Bajerové

5. února 2010

_____ datum

_____ podpis